

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ.

Δραχ.

# ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ



ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ ΕΝ

[schooltime.gr](http://schooltime.gr)



ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

# ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Πασχαλινά Διηγήματα»

Απρίλιος 2014

Επιμέλεια έκδοσης:

[schooltime.gr](http://schooltime.gr)

Εκπαίδευση & πολιτισμός

Τηλ.: 6977554086

e-mail: [info@schooltime.gr](mailto:info@schooltime.gr)

website: [www.schooltime.gr](http://www.schooltime.gr)

Το ψηφιακό βιβλίο διανέμεται ελεύθερα στο διαδίκτυο

Project Gutenberg's Easter Time Short Stories, by Alexandros Papadiamantis

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)

Title: Easter Time Short Stories

Author: Alexandros Papadiamantis

Release Date: April 28, 2012 [EBook #31653]

First Posted: March 15, 2010

Language: Greek

Character set encoding: UTF-8

\*\*\* START OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK EASTER TIME  
SHORT STORIES \*\*\*

Produced by Sophia Canoni

Note: The tonic system has been changed from polytonic to monotonic. The spelling of the book has not been changed otherwise. Footnotes have been converted to endnotes.// Σημείωση: Το τονικό σύστημα έχει αλλάξει από πολυτονικό σε μονοτονικό. Η ορθογραφία του βιβλίου κατά τα άλλα παραμένει ως έχει. Οι υποσημειώσεις έχουν μεταφερθεί στο τέλος του βιβλίου.

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ  
ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ**

**ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΩΝ  
ΥΠΟ ΦΡΙΞΟΥ ΑΡΙΣΤΕΩΣΕΚΔΟΤΗΣ  
ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ  
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ  
1912**



### ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης εγεννήθη εις την Σκιάθον την 4 Μαρτίου 1851. Τα πρώτα γράμματα εδιδάχθη εις την γενέτειραν νήσον. Εκεί διήλθε και το Ελληνικόν σχολειόν, εξ ου απελύθη το 1863. Μετά διακοπήν τεσσάρων ετών ενεγράφη το 1867 εις το εν Χαλκίδι γυμνάσιον. Την τρίτην γυμνασιακὴν τάξιν διήλθεν εν Πειραιεί. Διακόψας ὕστερον τας σπουδάς του, επανέλαβεν αὐτάς το 1873, ελθὼν εις Αθήνας και φοιτήσας εις την τετάρτην γυμνασιακὴν τάξιν. Το ἐπόμενον ἔτος ενεγράφη εις την εν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ Φιλοσοφικὴν Σχολήν, εν ἣ ηκροάτο μαθήματά τινα φιλολογικά, ησχολεῖτο δε κατ' ἴδιαν εις την εκμάθησιν ξένων γλωσσῶν.

Παρά την αταξίαν των σπουδῶν αὐτοῦ, οφειλομένην εις οικονομικὰς δυσχερείας τῆς οικογενείας του, ο Αλ. Παπαδιαμάντης ἦτο φιλομαθέστατος. Προικισμένος ὑπὸ εξαιρετικῆς ευφροσύνης και απεράντου μνήμης, διήλθε τα ἔτη τῆς νεότητος αὐτοῦ μελετῶν απαύστως τας αρχαίας κλασσικὰς και τας νεωτέρας Ευρωπαϊκὰς φιλολογίας. Μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ ηδύνατο να απαγγέλλῃ αποσπάσματα εκ του Ομήρου και του Σοφοκλέους, του Βιργιλίου και του Ορατίου, του Μίλτωνος ἢ Σεξπήρου κλπ. Πλην τῆς Αγγλικῆς και Γαλλικῆς, εγνώριζεν ικανῶς και την Ιταλικὴν και Γερμανικὴν. Υπήρξε δε αυτοδιδάκτος περὶ πάντα.

Ἄλλ' ἡ προσφιλεστάτη αὐτοῦ πνευματικὴ ασχολία και τρυφή ἦτο ἡ περὶ τα εκκλησιαστικὰ σπουδῆ. Υἱὸς ὢν ευσεβοῦς ιερέως και ζήσας ὑπὸ την

σκιάν του Αγιώνόμου Όρους, το οποίον είχε επισκεφθή επί μήνας τινάς κατά τους νεανικούς αυτού χρόνους, είχε καταρτισθή δεινός γνώστης των ιερών Γραφών (την Παλαιάν Διαθήκην εγνώριζεν εκ στήθους), των Πατέρων της Εκκλησίας κλπ. Εγνώριζεν ομοίως άριστα την Βυζαντινή Μουσικήν και το Τυπικόν της Εκκλησίας.

Αλλ' αι προσφιλείς αύται ασχολίαι δεν προσεπόριζον εις τον Αλ. Παπαδιαμάντην τα προς το ζην. Παρ' όλη την ροπήν αυτού προς τα ιερά γράμματα, δεν ήθελε να γίνη ιερεύς. Ομοίως δεν ηγάπα το διδασκαλικόν επάγγελμα, αν και, διατριβών εν Αθήναις ως φοιτητής, και κατόπιν, εδίδασκεν ιδιωτικώς μαθητάς τινας. Η φυσική αυτού διάθεσις και ορμή έφερεν αυτόν προς την δημιουργικήν φιλολογίαν, ενώ η γλωσσομάθεια παρείχε τας πρώτας του βιοπορισμού αφορμάς.

Ήρχισε συγγράφων μυθιστορήματα κατ' αρχάς, υπό την επίδρασιν ευρισκόμενος των ξένων αναγνώσεων αυτού, συγχρόνως δε μετέφραζεν επιφυλλίδας εις εφημερίδας. Τα συγγραφέντα μυθιστορικά αυτού έργα είνε δύο ή τρία, έργα μέτρια, εις τα οποία ο συγγραφεύς φαίνεται ζητών τον δρόμον αυτού, τον οποίον βραδύτερον ευρίσκει. Το 1882 εδημοσίευσεν εις το «Μη Χάνεσαι» τον «Έμπορον των Εθνών». Μετά ταύτα ήρχισε συγγράφων την εξαισίαν και μακροτάτην σειράν των ηθογραφικών διηγημάτων, εις τα οποία η μυστικοπαθής ψυχή του συγγραφέως, η λεπτή παρατήρησις της λαϊκής ψυχής, η γνώσις του εσωτάτου βίου του έθνους, αδελφούνται μετά του αριστοκρατικού ύφους, του απαραμίλλου θελγήτρου της αφηγήσεως και της παραστατικής περιγραφής.

Γράφων τα θαυμάσια έργα αυτού ο Παπαδιαμάντης ησχολείτο συγχρόνως εις το πεζόν και άχαρι, κατά το πλείστον, μεταφραστικόν εις εφημερίδας έργον. Υπό την έποψιν ταύτην υπήρξεν αληθής παρίας ο έξοχος συγγραφεύς. Είχε να βοηθήση οικογένειαν προσφιλή και να συντηρήση εαυτόν. Βαθμηδόν επέλιπεν αυτόν και ο άθλιος ούτος πόρος, ο εκ των μεταφράσεων. Εκ των πρωτοτύπων αυτού έργων ελάχιστα εκέρδιζε πάντοτε. Έκτοτε ήρξατο η μαρτυρική ζωή του Παπαδιαμάντη.

Τα τελευταία έτη της ζωής αυτού είναι λίαν γνωστά, ώστε να μη είναι ανάγκη να ενδιατριψώμεν λεπτομερώς εις αυτά. Θα ήτο δε και λίαν θλιβερόν το έργον τούτο. Ο Παπαδιαμάντης καρτερικώς έφερε το άχθος των ατυχημάτων αυτού μέχρι τέλους της ζωής του. Ευσεβέστατος ως ήτο, εύρισκε παραμυθίαν εις την θρησκείαν. Ιστορικά είναι αι αγρυπνίαι του παρά τον Παλαιόν Στρατώννα εκκλησιδίου του Αγίου Ελισαίου.



Ἐζησε δε πάντοτε μακράν του κόσμου, αναστρεφόμενος μετ' ανθρώπων του λαού και ελαχίστων πιστών φίλων. Περιοδικῶς μετέβαινεν εἰς τὴν Σκίαθον, ἣν υπερηγάπα. Απέθανεν αὐτόθι τὴν 3 Ἰανουαρίου 1911. Ολίγον προ τοῦ θανάτου αὐτοῦ εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τοῦ ἀργυροῦ σταυροῦ τοῦ Σωτήρος.

## ΕΞΟΧΙΚΗ ΛΑΜΠΡΗ

Καλά το έλεγεν ο μπάρμπα-Μηλιός, ότι το έτος εκείνο εκινδύνευον να μείνουν οι άνθρωποι οι χριστιανοί, οι ζωμερίταις, την ημέραν του Πάσχα, αλειτούργητοι. Και ουδέποτε πρόρρησις έφθασε τόσον εγγύς να πληρωθή, όσον αυτή· διότι δις εκινδύνευσε να επαληθεύση, αλλ' ευτυχώς ο Θεός έδωκε καλήν φώτισιν εις τους αρμοδίους και οι πτωχοί χωρικοί, οι γεωργοποιμένες του μέρους εκείνου, ηξιώθησαν και αυτοί να ακούσωσι τον καλόν λόγον και να φάγωσι και αυτοί το κόκκινο αυγό.

Όλα αυτά διότι το μεν ταχύπλουν, αυτό το προκομμένον πλοίον, το οποίον εκτελεί δήθεν την συγκοινωνίαν μεταξύ των ατυχών νήσων και της απέναντι αξένου ακτής, σχεδόν τακτικώς δις του έτους, ήτοι κατά τας δύο **αλλαξοκαιριαίς**, το φθινόπωρον και το έαρ, βυθίζεται, και συνήθως χάνεται αύτανδρον^ είτα γίνεται νέα δημοπρασία, και ευρίσκεται τολμητίας τις πτωχός κυβερνήτης, όστις δεν σωφρονίζεται από το πάθημά του προκατόχου του, αναλαμβάνων εκάστοτε το κινδυνωδέστατον έργον.

Και την φοράν ταύτην, το ταχύπλουν, λήγοντος του Μαρτίου, του αποχαιρετισμού του χειμώνας γενομένου, είχε βυθισθή· ο δε παπά-Βαγγέλης, ο εφημέριος άμα και ηγούμενος και μόνος αδελφός του μονυδρίου του Αγίου Αθανασίου, έχων κατ' έννοιαν του επισκόπου και το αξίωμα του εξάρχου και πνευματικού των απέναντι χωρίων, καίτοι γέρων ήδη, έπλεε τετράκις του έτους, ήτοι κατά πάσαν τεσσαρακοστήν, εις τας αντικρύ εκτεινομένας ακτάς, όπως εξομολογήση και καταρτίση πνευματικώς τους δυστυχείς εκείνους δουλοπαροίκους, τους «κουκουβίνους ή κουκκοσκιάχταις», όπως τους ωνόμαζον, σπεύδων, κατά την Μεγάλην τεσσαρακοστήν, να επιστρέψη εγκαίρως εις την μονήν του όπως εορτάση το Πάσχα.

Αλλά κατ' εκείνο το έτος, το ταχύπλουν είχε βυθισθή, ως είπομεν, η συγκοινωνία εκόπη επί τινας ημέρας, και ούτως ο παπά-Βαγγέλης έμεινεν ακουσίως, ηναγκασμένος να εορτάση το Πάσχα πέραν της πολυκυμάντου και βορεοπλήκτου θαλάσσης, το δε μικρόν ποιμνιόν του, οι γείτονες του Αγίου Αθανασίου, οι χωρικοί των Καλυβιών, εκινδύνευον να μείνωσιν αλειτούργητοι.

Τινές είπον γνώμην να παραλάβωσι τας γυναίκας και τα τέκνα των και να κατέλθωσιν εις την πολίχνην, όπως ακούσωσι την Ανάστασιν και λειτουργηθώσιν· αλλ' ο μπάρμπα-Μηλιός, όστις έκαμνε τον προεστόν εις τα Καλύβια, και ήθελε να εορτάση το Πάσχα όπως αυτός ενόει, ο

Φταμηνίτης, όστις δεν ήθελε να εκθέση την γυναίκα του εις τα όμματα του πλήθους, και ο μπάρμπ' Αναγνώστης, χωρικός όστις «τα είξευρεν απ' έξω όλα τα γράμματα της Λαμπρής», αλλά δεν ηδύνατο ν' αναγνώση τίποτε «από μέσα», και επεθύμει να ψάλη το «Σώμα Χριστού μεταλάβετε», — οι τρεις ούτοι επέμειναν, και πολλοί ησιπάσθησαν την γνώμην των, ότι έπρεπεν εκ παντός τρόπου να πείσωσιν ένα των εν τη πόλει εφημερίων ν' ανέλθη εις τα Καλύβια να τους λειτουργήση.

Ο καταλληλότερος δε, κατά την γνώμην πάντων, ιερεύς της πόλεως, ήτο ο παπά- Κυριάκος, όστις δεν ήτο «από μεγάλο τζάκι», είχε μάλιστα και συγγένειαν μέ τινας των εξωμεριτών, και τους κατεδέχετο. Ήτο ολίγον **τσάμης**, καθώς έλεγαν. Δεν έτρεφε προλήψεις. Ηκούετο μάλιστα εδώ-εκεί, ότι ο ιερεύς ούτος είχε και την συνήθειαν «ν' αποσώνη τα παιδιά» εις τους κόλπους των μητέρων, των ενοριτισσών του. Αλλά τούτο το έλεγαν οι αστειοί ή οι φθονεροί, και μόνον οι ανόητοι το επίστευον. Ο εφημέριος ούτος, ως οι πλείστοι του γνησίου ελληνικού κλήρου, πλην μικρού ελευθεριασμού, ήτο κατά τα άλλα άμεμπτος.

Τούτο ναι, αληθεύει, αλλ' οι έγγαμοι ιερείς, πενόμενοι και δυσπραγούντες, επιτακτικήν έχοντες ανάγκην να θρέψωσι τα τέκνα των, φαίνονται ως πλεονέκται, και καταντώσι να μη τρέψωσι πλέον εμπιστοσύνην ουδ' εις αυτούς τους συλλειτουργούς των. Τούτο έπασχε και ο παπά-Κυριάκος, όστις επεθύμει μεν να υπάγη να κάμη Ανάστασιν εις τους χωρικούς, διότι ήτο ανοιχτόκαρδος και ήθελε να χαρή και αυτός ολίγην Ανάστασιν και ολίγην άνοιξιν, αλλ' εδυσπίστει εις τον συνεφημέριόν του, και έπειτα δεν ήθελε να αφήση την ενορίαν με ένα μόνον ιερέα τοιαύτην ημέραν. Αλλ' αυτός ο παπά-Θεοδωρής ο Σφοντύλας, ο συνεφημέριός του, τον παρεκίνησε να υπάγη, ειπών ότι καλόν ήτο να μη χάσωσι και το εισόδημα των Καλυβιών, αιγιτόμενος ότι τα τε εκ του ενοριακού ναού έσοδα και τα της εξοχικής παροικίας, αμφοτέρα εξ ίσου θα τα εμοιράζοντο.

Τούτο δεν έπεισε τον παπά-Κυριάκον, τω ενέπνευσε μάλιστα πλείονας υποψίας· αλλ' ότε ηρώτησε την γνώμην του συλλειτουργού του, ήτο ήδη κατά τα εννέα δέκατα αποφασισμένος να υπάγη· έπειτα υπεχρέωσε τον υιόν του Ζάχον, μορφάζοντα και μεμψιμοιρούντα, να παραμείνη εν τω ενοριακώ ναώ κατάσκοπος εις το ιερόν βήμα, να παραλάβη το μερίδιον των προσφορών και συλλειτουργικών, και μόνον μετά την απόλυσιν της λειτουργίας, ότε θα ανέτελλεν ήδη η ημέρα, ν' ανέλθη εις τα Καλύβια παρ' αυτώ.

\*\*\*

Η πούλια ήτο ήδη υψηλά, «τέσσαρες ώραις να φέξη», και ο μπάρμπ'-Αναγνώστης, αφού εξύπνισε τον ιερέα κατασκευάσας πρόχειρον

σήμαντρον, εκ στερεού ξύλου καρυάς και πλήκτρον περιήρχετο τα καλύβια θορυβωδώς κρούων όπως εξεγειρη τους χωρικούς.

Εισήλθον εις το μικρόν εξωκκλήσιον του Αγ. Δημητρίου. Είς μετά τον άλλον προσήρχοντο οι χωρικοί με τας χωρικός των και με τα καλά των ενδύματα.

Ο ιερεύς έβαλεν ευλογητόν.

Ο μπάρμπ'-Αναγνώστης ήρχισε να τα λέγη όλα απ' έξω, την προκαταρκτικήν προσευχήν και τον Κανόνα, το **Κύματι θαλάσσης**.

Ο παπά-Κυριάκος προέκυψεν εις τα βημόθυρα, ψάλλων το **Δεύτε λάβετε φως**.

Ήναψαν τας λαμπάδας κ' εξήλθον όλοι εις το ύπαιθρον ν' ακούσωσι την Ανάστασιν. Γλυκείαν και κατανυκτικήν Ανάστασιν εν μέσω των ανθούτων δένδρων υπό ελαφράς αύρας σειομένων ευωδών θάμνων, και των λευκών ανθέων της αγραμπελιάς, «neige odorante du printemps».

Ψαλέντος του **Χριστός ανέστη**, εισήλθον πάντες εις τον ναόν. Θα ήσαν το πολύ εβδομήκοντα άνθρωποι, άνδρες, γυναίκες και παίδες.

Ο μπάρμπ'-Αναγνώστης ήρχισε να ψάλλη τον Κανόνα του Πάσχα, ο δε ιερεύς, άμα αντιψάλλων αυτώ εξ ανάγκης από του ιερού βήματος, ητοιμάζετο «να πάρη καιρόν», και αφού τελέση τον ασπασμόν, να έμβη εις την λειτουργίαν.

Αλλά την στιγμήν εκείνην, εισήλθεν ή μάλλον εισώρμησεν εις το ναϊδιον, ακολουθούμενος υπό δύο άλλων ομηλικών του, δωδεκαέτης περίπου παις, υψηλός ως προς την ηλικίαν του, ασθμαίνων και εν εξάψει. Ήτο ο Ζάχος, ο υιός του παπά- Κυριάκου.

Εισέβαλε πνευσιών εις το ιερόν βήμα και ήρχισε να ομιλή προς τον ιερέα. Η φωνή του ηκούετο από του χορού, αλλ' αι λέξεις δεν διεκρίνοντο.

Ιδού τι έλεγεν εν τούτοις:

— Παπά, παπά!...

(Τα παπαδόπουλα εκάλουν συνήθως **παπά** τον πατέρα των).

— Παπά, παπά!... ο παπά-Σφοντύλης... απ' την οξώπορτα... της λειτουργιαίς... απ' τ' άι-βήμα η πεθερά του... κ' η παπαδιά... κουβαλούν... απ' την οξώπορτα... της λειτουργιαίς... τους είδα... απ' την οξώπορτα... της λειτουργιαίς... απ' τ' άι-βήμα... κ' η πεθερά του... κ' η παπαδιά...

Μόνος ο παπά-Κυριάκος ήτο ικανός να βγάλη νόημα από τα ασυνάρτητα ταύτα και ασθματικά του υιού του. Ιδού δε πώς εξήγησε τα λεγόμενα: «Ο παπά-Θοδωρής, ο Σφοντύλης, ο σύντροφός του εις την ενορίαν, έκλεπτε τας προσφοράς, μεταβιβάζων αυτάς διά της εξωθύρας του ιερού βήματος εις χείρας της συζύγου και της πενθεράς του».

Ίσως το πράγμα δεν θα ήτο τόσοσιν αληθές όσον ο Ζάχος ήθελε να το παραστήση. Διότι ούτος αγαπών ως όλοι οι νέοι την εξοχήν και την

διασκέδασιν, μετά δυσκολίας είχεν υπακούσει εις το πατρικόν κέλευσμα, όπως μείνη εις την πόλιν, και αφορμήν θα εζήτη διὰ να το στρήψη και μεταβή εις νυκτερινήν εκδρομήν εις τα Καλύβια, αφού μάλιστα ευκόλως εύρισκε συνοδοιπόρους ομήλικας.

Αλλ' ο παπά-Κυριάκος δεν εσυλλογίσθη τίποτε. Εξήφθη αμέσως, ηγανάκτησε, δεν εκρατήθη. Ήμαρτεν. Αντί δε να καταφέρει σφοδρόν ράπισμα κατά της παρειάς του υιού του, και να εξακολουθήση ήσυχος το καθήκον του... απέβαλεν ευθύς το επιτραχήλιον και εξεδύθη το φαιλόνιον, και διασχίσας τον ναόν εξήλθεν, αποφεύγων το βλέμμα της πρεσβυτέρας του, ήτις τον έβλεπεν έντρομος.

Αλλ' ο μπάρμπα-Μηλιός κάτι υπόπτεισεν εκ των κινήματων τούτων, και εξήλθε κατόπιν του.

Εις πενήκοντα δε βημάτων απόστασιν από του ναού, μεταξύ τριών δένδρων και δύο φρακτών, ο επόμενος διάλογος συνήφθη:

- Παπά, παπά, πού πας;
- Θαρθώ βλογημένη, τώρα, αμέσως πίσω.

Δεν είξευρε τι να ειπή. Αλλά το βέβαιον είνε ότι είχεν απόφασιν να καταβή εις την πόλιν και ζητήση λόγον δια την κλοπήν από τον συνεφημέριόν του! Εις το βάθος δε της συνειδήσεώς του έλεγεν ότι είχε καιρόν να επιστρέψη προ της ανατολής του ηλίου, και τελέση την λειτουργίαν.

- Πού πας; επέμενεν ο μπάρμπα-Μηλιός.
- Ας διαβάζη ο μπάρμπ'-Αναγνώστης τας **Πράξεις** των Αποστόλων, κ' έφθασα.

Ελησμόνει ότι ο μπάρμπ'-Αναγνώστης δεν ηδύνατο ν' αναγνώση άλλα ή όσα από στήθους εγνώριζεν.

– Αφήνω και την παπαδιά μου, εδώ, βλογημένη, επανέλαβεν ο παπά-Κυριάκος, αμηχανών τι να ειπή· σας αφήνω την παπαδιά μου!

Και λέγων έτρεχεν.

Ο μπάρμπα-Μηλιός επανήλθε κατηφής εντός του ναού.

- Καλά το έλεγα εγώ, εψιθύρισε.

\*\*\*

Μεγίστη απορία επεκράτει εν τω παρεκκλησίω. Οι χωρικοί εκύτταζον ερωτηματικώς αλλήλους. Ψιθυρισμοί ηκούοντο.

Αι γυναίκες ηρώτων την παπαδιά να ειπή αυταίς τι τρέχει· αλλ' αύτη ήτο η ολιγότερον πάντων των άλλων γνωρίζουσα.

Εν τούτοις ο ιερέυς έτρεχεν, έτρεχεν. Ο ψυχρός αήρ εδρόσισεν ολίγον το μέτωπόν του.

– Και πώς να θρέψω εγώ τόσα παιδιά, έλεγεν, οκτώ, με συμπάθειο, κ' η παπαδιά εννηά, κ' εγώ δέκα! Ο ένας να σε κλέφτη απ' εδώ, κι' ο άλλος απ' εκεί!...

Πεντακόσια βήματα από του ναού, ο δρόμος εκατηφόριζε, και κατήρχετο τις εις ωραιαν κοιλάδα. Είς νερόμυλος ευρίσκετο επί της κλιτύος εκείνης, παρά την οδόν.

Ακούσας ο ιερεύς τον ηδόν μορμουρισμόν του ρύακος, αισθανθείς επί του προσώπου του την δρόσον, ελησμόνησεν ότι είχε να λειτουργήσῃ (πὼς και πού να λειτουργήσῃ;) και έκυψε να πῖη ὕδωρ. Αλλά το χεῖλος του δεν είχε βραχὴ ἀκόμη, και αἰφνης ενθυμήθη, ἀνένηψεν.

— Εγὼ ἔχω να λειτουργήσω, εἶπε, και πίνω νερό;...

Και δεν ἔπε.

Τότε ἦλθεν εις αἴσθησιν.

— Τι κάμνω εγὼ, εἶπε, πού πάω;

Και ποιήσας το σημεῖον του σταυροῦ:

— Ἥμαρτον, Κύριε, εἶπεν, ἥμαρτον! μη με συνερισθῆς.

Επανέλαβε δε:

— Εὰν ἐκεῖνος ἔκλεψεν, ο Θεὸς ας τον... συγχωρήσῃ... κ' ἐκείνον κ' ἐμέ. Εγὼ πρέπει να κάμω το χρέος μου.

Ἠσθάνθη δάκρυ βρέχον την παρειάν του.

— Ω Κύριε, εἶπεν ολοψύχως, ἥμαρτον, ἥμαρτον! Συ παρεδόθης διὰ τας αμαρτίας μας, και ημεῖς σε σταυρώνομεν κάθε μέρα.

Και εστράφη προς τον ἀνήφορον, σπεύδων να ἐπανέλθῃ εις το παρεκκλήσιον, ὅπως λειτουργήσῃ.

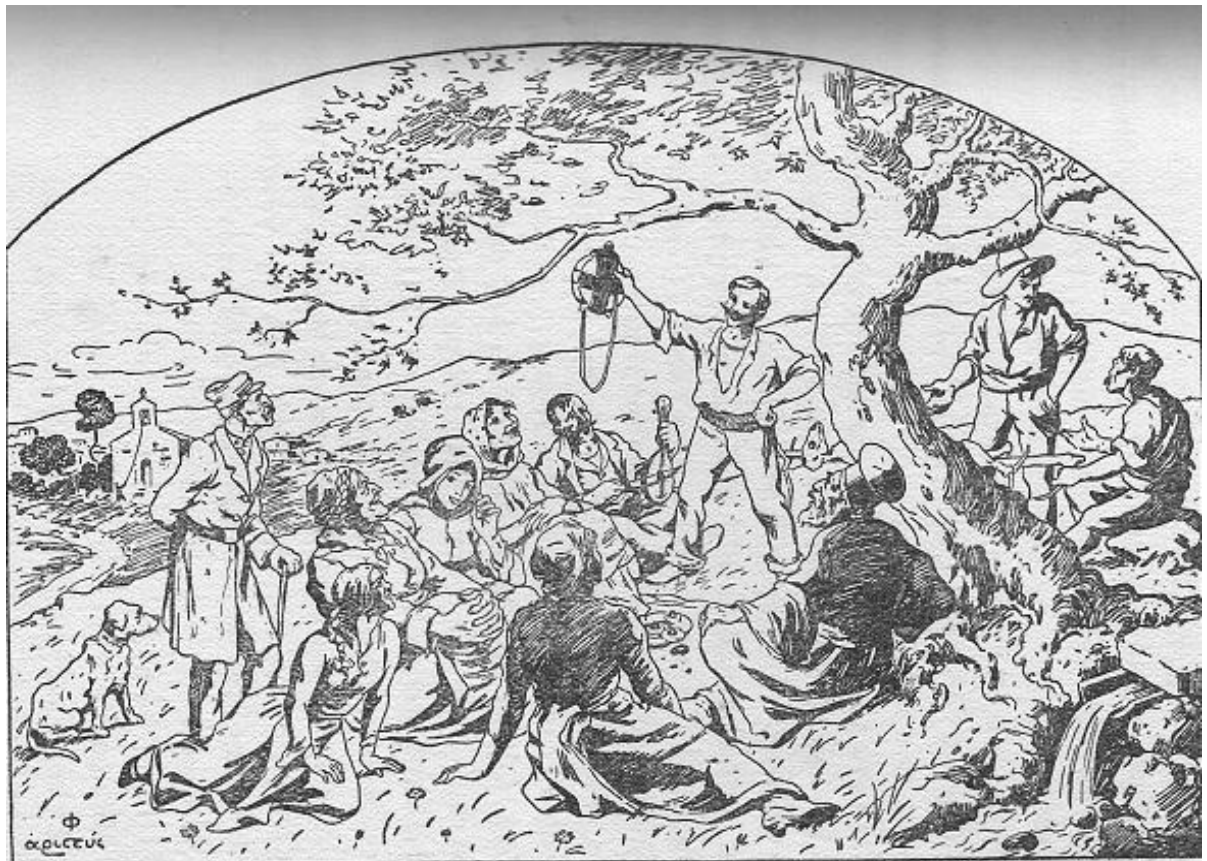
— Και ἤθελα να πῶ και νερό, εἶπε, δεν εἶμαι ἀξίος να λειτουργήσω. Αλλά πὼς να κάμω; Δεν πρέπει να μεταλάβω! Θα λειτουργήσω χωρὶς μετάληψιν, δεν εἶμαι ἀξίος!... «Δεῦτε του καινού της ἀμπέλου γεννήματος!...» Εγὼ ἀξίος δεν εἶμαι!

Και ἐπέστρεψεν εις τον ναόν, ὅπου μετ' ἀγαλλιάσεως οἱ χωρικοὶ τον εἶδον.

Ἐτέλεσε την ιερὰν μυσταγωγίαν, και μετέδωκεν εις τους πιστοὺς, φροντίσας να καταλύσῃ διὰ στόματος αὐτῶν ὅλον το ἅγιον ποτήριον. Αὐτὸς δεν ἐκοινώνησεν, ἐπιφυλαττόμενος να το εἴπῃ εις τον πνευματικόν, και πρόθυμος να δεχθῆ τον κανόνα.

\*\*\*

Περὶ την μεσημβρίαν μετὰ την Β' Ἀνάστασιν, οἱ χωρικοὶ το **ἐστρώσαν** ὑπὸ τας πλατάνους, παρά την δροσερὰν πηγὴν.



... Οἱ χωρικοὶ τὸ **Ξότρωσαν** ὑπὸ τὰς πλατάνους παρὰ τὴν δροσερὰν πηγὴν.

Ὡς τάπητας εἶχον τὴν χλόην καὶ τὰ χαμολούλουδα, ὡς τράπεζαν πτέριδας καὶ κλάδους σχοίνων.

Ἡ δροσερὰ αὖρα ἐκίνει μετὰ θρου τοὺς κλώνας τῶν δένδρων, καὶ ὁ Φταμηνίτης μετὰ τὴν λόραν τοῦ ἀντέδιδε φθόγγους λιγυροῦς.

Ἡ ὠραία Ξανθή, ἡ σύζυγος τοῦ Φταμηνίτου, ἐκάθητο μετὰ τῆς μητρὸς τῆς Μελάχρως, καὶ τῆς θεῖας Κρατήρως, τῆς πενθερᾶς τῆς, φροντίζουσα νὰ ἔχη ἐν μέρει τὰς παρειὰς κεκαλυμμένας μετὰ τὴν μανδήλαν, καὶ νὰ βλέπῃ μάλλον πρὸς τὸν κορμὸν τῆς γιγαντιαίας πλατάνου, ὅπως μὴ τὴν κυττάζωσιν οἱ ἄνδρες, καὶ ζηλεῖ ὁ σύζυγός τῆς.

Ἡ ἀδελφὴ τῆς, τὸ Αἰθῶ, δεκαπεντούτης κόρη ἀγάμος, ἀφροντίς, ὠραία καὶ αὐτὴ, ποσάκις δὲν τὴν ἐπείραζε λέγουσα: «Ἀρή, τί τὸν ἠθέλες, ἀρή; Δὲν τὸν ἐπαίρνα, νὰ μου χαρίζανε τὸν οὐρανὸ με τὰστρα... Καλλίτερα νὰ γινόμεν καλόγρη!»

Τὸ βέβαιον ἦτο ὅτι ὁ Φταμηνίτης δὲν διέπρεπεν οὐτ' ἐπὶ κάλλει οὐτε ἐπὶ μεγέθει σώματος, ἀλλ' ἀνεπλήρου τὰς ἐλλείψεις ταύτας δι' εὐστροφίας σώματος καὶ πνεύματος καὶ διὰ φαιδρότητος καὶ εὐθυμίας.

Ὁ παπὰ-Κυριάκος προήδρευε τοῦ συμποσίου, ἔχων ἀπέναντί του τὴν παπαδιά, βραχύσωμον, στρογγυλοπρόσωπον, μελαχροινὴν,

αγαθωτάτην, ήτις εν αθωότητι εξεκόλαιπε σχεδόν κατ' έτος εν παπαδόπουλον, χωρίς να την μέλη ούτε διά παλληκαροβότανα, ούτε διά στρηφοβότανα, περί α τυρβάζουσιν άλλαι γυναίκες.

Δεξιόθεν του ιερέως εκάθητο ο μπάρμπα-Μηλιός, προεστώς άμα και πρόθυμος θεράπων της κοινότητος, ηξεύρων να ψήνη ως ουδεις άλλος το αρνί, λιανίζων μεθοδικότατα δι' όλους, και τρώγων άμα και προπίνων.

Εις τας προπόσεις μάλιστα δεν είχεν εφάμιλλον. Μετά την σόντομον και τυπικήν του ιερέως πρόποσιν, εγερθείς ο μπάρμπα-Μηλιός, κρατών την τούτραν την επταόκαδον, ήρχισε να χαιρετίζη τους πάντας και ένα έκαστον ως εξής:

– Χριστός Ανέστη! αληθινός ο Κύριος! Ζη και βασιλεύει εις πάντας τους αιώνας!

Είτα μετά το προίμιον, εισήλθεν εις την ουσίαν:

– Γεια μας! καλή γεια! διάφορο! καλή καρδιά! Παπά μ', να χαιρέσαι το πετραχήλι σ'! Παπαδιά, να χαιρέσαι τον παπά σ' και τα παιδάκια σ'! Εάδερφε Θεωρή! να ζήσης, να το' χαιρέσαι! Κουμπάρε Παναγιώτη! όπως έτρεξες με το λάδ' να τρέξης και με το κλήμα! Συμπεθέρα Κρατήρω! Να χαιρέσαι, μ' έναν καλόν γαμπρό! Ανηψιέ Γιώργη! Τιμια στέφανα! 'στο γάμο σας να χαρούμε! Κουμπάρα Κυπαρισσού! με μια καλή νύφη, να ζήσης, να χαρής! εβίβα όλοι! Τέ-περ-τε. Πάντα χαρούμενοι! Στην υγεία σας! Συμπεθέρα Ξαθή! καλή λευθεριά! Στην υγεία σας! Πάντα χαρούμενοι! Πάντα με το καλό!

Και ανάλογος προς το πρόσωπον υπήρξεν η πόσις.

Αλλά και ο Φταμηνίτης ηθέλησε να προπιή κατ' άλλον όμως στενώτερον τρόπον· ηθέλησε να **βρη** την γυναίκα του, και ηνάγκασεν αυτήν ν' απαντήσει εις το πρόσωπον:

- Μπρομ!
- Πιέ κη δο μ'!
- Με κρασί!
- Καλώς τ'ν αγάπη μ' τη χρυσή!

Και πιών αυτός, μετεβίβασε την τούτραν εις την ωραιάν Ξανθήν, ήτις έβρεξε τα χείλη.

Είτα ήρχισαν τα άσματα. Εν πρώτοις το **Χριστός ανέστη**, ύστερον τα θύραθεν. Ο μπάρμπα-Μηλιός θελήσας να ψάλη και αυτός το **Χριστός ανέστη**, το εγύριζε πότε εις τον αμανέ και πότε εις το κλέφτικο.

Αλλ' ο ιδιορρυθμότερος πάντων των ψαλτών ήτο ο μπάρμπα-Κίτσος, γηραιός χωροφύλαξ, χειμαρριώτης, παλαιός ταχτικός, λησμονημένος από της βαυαρικής εποχής εν τη νήσω. Αμφέβαλλε και αυτός αν τον είχαν περασμένον εις τα μητρώα, πότε του έστελναν μισθόν, πότε όχι. Εφόρει χιτώνα με ανοικτάς θυρίδας, βραχείαν περισκελίδα μέχρι του γόνατος και **τουζλούκια**.



Ο δήμαρχος του τόπου (διότι υπήρχε φευ! και δήμαρχος) τον είχε στείλει να κάμη Πάσχα εις τα Καλύβια, διά να φυλάξη δήθεν την τάξιν, καίτοι ουδεμιάς φυλάξεως ήτο ανάγκη. Το βέβαιον είνε ότι τον έστειλε να καλοπεράση πλησίον των ανοιχτοκάρδων εξωμεριτών, οίτινες του ήρεσκον του μπάρμπα-Κίτσου, ας τους έλεγον και «τσουπλακιάς» ή «χαλκοδέρις». Εάν έμενεν εν τη πόλει, ο δήμαρχος θα ήτο υπόχρεως να τον φιλεύση τον μπάρμπα-Κίτσον, καθώς τον είχαν κακομάθει οι προκάτοχοι του, έλεγε, – να τον φιλεύση κουλούραν και αυγά. Τι έθιμα!...

Ο μπάρμπα-Κίτσος, αφού ησιπάσθη τρις ή τετράκις την τσότραν, ήρχισε να ψάλλη το **Χριστός ανέστη** κατ' ιδιάζοντα αυτώ τρόπον, ως εξής:

Κ'στό – μπρε – Κ'στός ανέστη  
 εκ νεκρών **θανάτων**,  
 θάνατον **μπατήσας**  
 κ' έντοις – έντοις μνήμασι,  
 ζωήν **παμμακάριστε!**

Και όμως, μεθ' όλην την ιδιορρυθμίαν ταύτην, ουδεις ποτε έψαλλε ιερόν άσμα μετά πλείονος χριστιανικού αισθήματος και ενθουσιασμού, εξαιρουμένου ίσως του γνωστού εν Αθήναις γηραιού και σεβασμίου Κρητός, του ψάλλοντος το **Άλαλα τα χείλη των ασεβών** με την εξής προσθήκην: «Άλαλα τα χείλη των ασεβών των μη προσκυνούντων, **οι κερατάδες!** την εικόνα σου την σεπητήν...»

Αληθείς ορθόδοξοι Έλληνες!

\*\*\*

Περί την δειλην είχεν αρχίσει ο χορός, χορός κλέφτικος (διότι αι γυναίκες επεφυλάττοντο διά την Δευτέραν και την Τρίτην όπως χορεύωσι τον συρτόν και την **καμάρα**), και ο παπά-Κυριάκος, μετά της παπαδιάς και του Ζάχου, όστις εγλύτωσε το ζύλο χάριν της ημέρας (διότι ο πατήρ του είχε θυμώσει είτα κατ' αυτού, ως γενομένου αιτίου της χασμωδίας εκείνης), αποχαιρετίσαντες την συντροφίαν, κατήλθον εις την πολίχνην.

Ο παπά-Κυριάκος έδωκε πλήρες εις τον συνεφημέριόν του το από της εξοχής μερίδιον, και ούτε κατεδέχθη να κάμη λόγον περί της υποτιθεμένης κλοπής.

Εν τούτοις ο παπά-Θοδωρής οίκοθεν τω είπεν ότι το εκ της ενορίας μερίδιόν του ευρίσκετο εν τη οικία αυτού, του παπά-Θοδωρή. Έκρινε καλόν, είπε, να μετακομίση διά της εξωθύρας του αγίου βήματος οίκαδε και τα δύο μερίδια, διά να μη βλέπουν τινές των άγαν επιπολαίων και γλωσσαλώσιν ότι οι ιερείς έχουν δήθεν πολλά εισοδήματα. «Ο κόσμος ζυπάζεται, είπεν, άμα μας ιδή μια καλή μέρα να πάrouμε τίποτε

λειτουργιαίς, και δεν συλλογίζεται πόσαι εβδομάδες και μήνες παρέχονται άγονοι!»

Έντεθθεν η παρανόησις του Ζάχου.

## Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΒΑΠΤΙΣΤΙΚΗ

Αν άλλη τις χρηστή γυνή είδε ποτε καλά **νοικοκυριά** εις τας ημέρας της, αναντιρρήτως είδε τοιαύτα και η θειά-Σοφούλα Κωνσταντινιά, σεβασμία οικοδέσποινα εβδομηκονταετής, κάτοικος παραθαλασσιού κώμης εις μίαν των νήσων του Αιγαίου.

Την εκάλουν κοινώς Σαραντανού, και πολλοί υπέθετον ότι το επίθετον τούτο τη απεδόθη, διότι δήθεν είχε ισον με σαράντα γυναικών **νοον**, όπερ δεν ενομιζετο υπερβολή. Άλλοι όμως έλεγον, ότι η λέξις εσχηματίσθη εκ του **Σαραντανοννού**, ήτοι νοννά με σαράντα βαπτιστικούς.

Το βέβαιον είνε, ότι, αν δεν είχε φθάσει εις τον αριθμόν τούτον, δυο ή τρεις μονάδες της έλειπον και ήλπιζε προσεχώς να συμπληρώση την τεσσαρακοντάδα. Ομολογητέον δε, ότι αυτή κατ' αρχάς είχε βαπτίσει οικειοθελώς πέντε ή έξ νήπια των γειτόνων της, όσα και πάσα άλλη καλή οικοκυρά βαπτίζει. Αλλ' όταν άπαξ εγνώσθη και απεδείχθη, ότι είχε **καλό χέρι**, τότε όλοι αι γειτόνισσαι, συγγενείς, παροσυγγενείς, κολλήγισαι ήρχισαν να την πολιορκούν.

Είχε πάρει **καλό όνομα** ότι της **εζούσαν τα παιδιά**, όσα ανεδέχετο εκ της κολυμβήθρας. Είνε δε τόσον σπουδαίον να ευρεθή νοννά «**να της ζουν τα παιδιά**», όσον και ιερεύς «**να πιάνη το διάβασμά του**».

Η θειά-Σοφούλα όμως υπέφερε μετά χάριτος την αγγαρείαν ταύτην. Είνε αληθές, ότι τα **φωτικά** εις την εποχήν εκείνην, χιτών και κουκούλιον μετά σταυρού, καθώς και τα **μαρτυριάτικα**, εαρινή βροχή λεπτών και διλέπτων διά τους αγιόπαιδας, εκόστιζαν εν όλω δέκα γρόσια.

Η θειά-Σοφούλα ωμοίαζε με την επιμελή ανθοκόμον, ήτις δεν αρκείται να φυτεύη μόνον τα άνθη της, αλλά τα περιθάλπει και τα καταρδεύει. Ηγάπα τα πνευματικά της τέκνα ως τέκνα της **εγκαρδιακά**, τα εθώπευε, τα εφίλευε και τα επαιδαγώγει.

Ο μπάρμπα-Κωνσταντής, ο πρώτος γρινιάρης του χωρίου, δεν συνεμερίζετο την αδυναμίαν ταύτην της συζύγου του.

— Α, μπράβο! φίλευέ τα τ' αναδεξιμία σου, μουρή!... εγόγγυζεν εκάστοτε, οσάκις την έβλεπε μεριμνώσαν περί των αναδεκτών της· — ηύρες κι' αλωνίζεις, μουρή!...

Η θειά-Σοφούλα ολίγον ανησούχει περί της ιδιοτροπίας ταύτης του συζύγου της, όστις ήτο αγαθός άνθρωπος εις τας καλās του ώρας.

Έπειτα ο μπάρμπα-Κωνσταντής σπανίως εφάινετο εν τη πολίχνη. Αφότου έπαυσε τα θαλάσσια ταξείδια, ησχολείτο αποκλειστικώς εις την

καλλιέργειαν των κτημάτων του. Κατά πάσαν πρωίαν ίππευεν επί του ευρώστου ημιόνου του, ετρέπετο εις τους αγρούς και επανήρχετο μετά την δύσιν του ηλίου.

Κατ' εκείνον τον χρόνον, περί τα 184..., η θειά-Σοφούλα είχε φθάσει εις το τριακοστόν ένατον βαπτιστικόν. Ἐν μόνον της ἔλειπε διά να τα κάμη σαράντα προς ανάπαυσιν της συνειδήσεώς της. Εβάπτιζεν αδιακρίτως ἄρρενα και θήλεα, ἀλλ' εφρόντιζε να διδῆ ακριβεῖς σημειώσεις εις τους ιερεῖς και πνευματικούς, διά να μη τυχόν γείνη κανέν συνοικέσιον εις το μέλλον μεταξύ δύο ετεροφύλων αναδεκτών και κολασθῆ ἡ ψυχὴ της.

Κατ' ἔτος, την Μεγάλην Πέμπτην, μεγίστη κίνησις ἐγένετο ἐν τῇ ευρυχώρῳ αυλῇ της οικίας. Ἡ θειά-Σοφούλα **ανεσφουγγώνετο** μέχρις ἀγκώνων και ἐζύμωνε μόνη της τας τριάκοντα ἐννέα αὐγοκουλούραις διά τους τοσοῦτους βαπτιστικούς της... Ἀλλὰ πλην των βαπτιστικῶν ὑπῆρχον και τα ἐγγόνια και τα δισεγγόνα και ταῦτα δεν ἦσαν ολιγάριθμα.

Ἐν συνόλῳ ἐχρειάζετο ἐβδομήκοντα και πλέον κοκκῶναις δηλ. παιδικῆς κουλούρας, διά τους βαπτιστικούς, διά τους ἐγγονούς και τα δισεγγόνα. Εἰς τον ἀριθμὸν τούτον δεν συμπεριλαμβάνονται αἱ μεγαλιτέραῖ κουλούραι, τας οποίας παρεσκεύαζε διά τας συντεκνίσσας, διά τας ἀνεψιάς και δισεξαδέλφας της.

Μέγας δε ἐβόμβει ὁ ἐσμός των ἀναδεκτῶν και δισεγγόνων περὶ τους ἀνθῶνας της αυλῆς κατ' ἐκείνην την ἡμέραν. Ἀπὸ της τρίτης ὥρας του δειλινού, καθ' ἣν ὁ μπάρμπα-Κωνσταντῆς ἐξηγείρετο του μεσημβρινού ὕπνου, με δριμείαν ἐπικαθημένην της ρινός την χολήν, και ἐφόρει το τοόχινον βρακίον του, ἐπύργωνεν ἐπὶ της κεφαλῆς μεγαλοπρεπές το τυνησιακόν φέσι του, ἐλάμβανεν ὡς σκήπτρον την μεγάλην ἠλεκτρόστομον τοιμπούσαν του, ἀνήρτα ἀπὸ της οσφύος βαθύκολπον την μεταξωτὴν καπνοσακκούλαν και κατήρχετο εις το καφενεῖον να εἰσιπνεύσῃ την θαλασσίαν αὔραν, ἀπὸ της ὥρας ἐκείνης ἡ εὐρεία και τετράγωνος αυλὴ παρεδίδετο ἐξ ἐφόδου εις την λεηλασίαν των βαπτιστικῶν και των δισεγγόνων.

Μεγίστην εὐτυχίαν και ἀνήκουστον ἠδονὴν ἐνόμιζον τότε τα παιδιά της γειτονιάς, ἀν κατῶρθωναν να παρεισδύσωσιν εις το προαύλιον της θειά-Σοφούλας, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς μυθῶδες τι. Πολλὰ αὐτῶν προέτεινον τας κεφαλὰς διά των σχισμῶν της κλειστῆς αὐλείου θύρας, ἠτις ἐμοχλεῦετο ἐσῶθεν ὑπὸ των ζηλοτύπων βαπτιστικῶν διά τους μη ἔχοντας ἐνδυμα γάμου. Ἄλλα παιδιά, τολμηρότερα, ἀνεῖρπον εις τον θριγκόν του τοίχου της αυλῆς και εὕρισκον τρόπον να εἰσιπηδήσωσιν ἐκείθεν εις τα ἔνδον. Ἀλλ' ἀλλοίμονον ἀν παρετηροῦντο ὑπὸ των ἀγρυπνῶν εὐνοουμένων. Ἀπεδιώκοντο με τοιμπήματα και με δοντιαῖς, ὡς ὁ κηφὴν ὑπὸ των μελισσῶν.

\*\*\*

Την Μεγάλην Πέμπτην του έτους 185... όλοι οι αναδεκτοί ήσαν συνηγμένοι εν τη αυλή της γραίας Σοφούλας. Ο πρεσβύτερος αυτών ήδη νεανίας εικοσαετής, το δε νεώτερον ήτο κοράσιον τριετές εις ο η νοννά είχε δώσει το όνομά της. Το βρέφος τούτο ήτο το τεσσαρακοστόν πνευματικόν γέννημα της θειά-Σοφούλας.

Είχε γεννηθή τέλος το από πολλού προσδοκώμενον τούτο συμπλήρωμα του προωρισμένου αριθμού και ήτο το χαδευμένον της θειά-Σοφούλας. Η νοννά έτρεφε φιλοδόξους σκοπούς ως προς το μέλλον του θυγατρίου τούτου. Αλλά και αυτός ο μπάρμπα-Κωσταντής εξ όλων των αναδεκτών μόνον το μικρόν τούτο ηνείχετο. Η στοργή όμως της θειά-Σοφούλας προς αυτό έφθανε μέχρι παραφροσύνης.

Την ημέραν εκείνην η θειά-Σοφούλα ήτο κλειστή εις το ισόγειον και εζύμωνεν. Εκ των παιδίων τινά την επολιόρκουν έξωθεν της θύρας παραμονεύοντα. Τα πλείστα όμως έπαιζον ταραχωδώς περί τον υπερμεγέθη ληνόν, πλησίον του ελαιοτριβείου, το **κρυφτάκι**, και άλλα εθορύβουν περί τας κιγκλίδας του κήπου και πλησίον του φρέατος.

Η μικρά Σοφούλα, ήτις ήτο μόλις τριετής, ως είπομεν, εξέπεμπε χαρμοσύνης κραυγάς, εφέλλιζεν ως νεοσσός χελιδόνος και έτρεχε και αυτή κατόπιν των άλλων παιδίων. Η νοννά της εζήτησε κατ' αρχάς να την κρατήση πλησίον της, αλλ' η μικρά εστενοχωρήθη και απήτησε να εξέλθη.

- Να πάω κι' εγώ να παίξω, νοννά μου;
- Τι να παίξης εσύ;
- Το **κλεφτάκι**, νοννά μου! ετραύλισεν η μικρά.
- Δεν παίζουν τα κορίτσια το κρυφτάκι, είπεν αυστηρώς η νοννά.

Η μικρά δεν εμεμψιμοίρησε μεν, αλλ' εσκυθρώπασεν. Ιδούσα τούτο η νοννά, έκραξε την Αθηνιώ, εικοσαετή την ηλικίαν δουλεύτραν της, ήτις ήτο και αυτή μία των βαπτιστικών της, και τη ενεπιστεύθη την μικράν, συστήσασα αυτή αυστηράν επαγρύπνησιν.

Αλλ' η Αθηνιώ ελησμόνησεν άμα ακούσασα την σύστασιν της κυρίας της, και επειδή εις τας πεζούλας εκάθηντο τέσσαρες ή πέντε γειτόνισσαι, και γνωρίζομεν πόσον περισπούδαστος είνε η συνδιάλεξις των αέργων γυναικών, εκάθησε πλησίον αυτών και άφησε την μικράν Σοφούλαν να τρέχη.

Δεν ήρκεσε τούτο, αλλά παραγγελλείσα υπό της κυρίας της να αντλήση ύδωρ εκ του φρέατος, εγέμισε μεν την στάμναν, αλλά δεν εφρόντισε να κλείση το στόμιον του φρέατος, όπως το εύρε κεκλεισμένον, το άφησε δε ανοικτόν. Απροσεξία, εις ην ουδέποτε θα υπέπιπτεν η γραία Σοφούλα ή άλλη φρόνιμος γυνή. Μη τις δε αμφιβάλη, ότι την σύστασιν ταύτην η γραία έκαμε χιλιάκις εις την

δουλεύτραν της, αλλ' η Αθηνιώ δεν ήτο εξ εκείνων των γυναικών, αίτινες καθίστανται προσεκτικάι.

Εις την ακμήν της πλήρους ενδιαφέροντος συνδιαλέξεώς των, ήκουσαν αίφνης αι εις την πεζούλαν καθήμεναι γυναίκες κρότον τινά, ως πλατάγησιν σώματος πίπτοντος εις το ύδωρ, και συγχρόνως πεπνιγμένην κραυγήν και μετ' αυτήν δευτέραν κραυγήν δυνατωτέραν.

Αι γυναίκες ανωρθώθησαν αυτομάτως.

Αλλά πριν αυτάι κινηθώσιν, η θύρα του ισογείου ηνοιχθη μετά κρότου, και η θειά-Σοφούλα έντρομος, ανυπόδητος, με ταις κάλτσαις μόνον, γυμνώλενος, με τας χείρας ζυμαρωμένας, έτρεξε προς το φρέαρ κράζουσα:

— Το κορίτσι! το κορίτσι!

Διά της εις την στοργήν ιδιαζούσης μαντείας, η θειά-Σοφούλα ενόησεν αμέσως ότι η μικρά της βαπτιστική είχε πέσει εντός του φρέατος. Και τώντι δεν ηπατάτο.

Ενώ έτρεχεν η Σοφούλα, ιδούσα το στόμιον του φρέατος ανοικτόν, επιησίασε, προσεκολληθη επί του χθαμαλού ξυλίνου φραγμού, είδεν επί του ύδατος εικονιζομένην την αγγελικήν ξανθήν μορφήν της, ήρχισε να τη προσμειδιά, έκυψεν υπερμέτρως, ωλίσθησεν επί της στιλπνής ως εκ της συχνής προστριβής του σχοιניού σανίδος, και έπεσε κατακέφαλα εντός του φρέατος.

Αι άλλαι γυναίκες, και η Αθηνιώ μετ' αυτών, καθ' υπερβολήν διαστέλλουσαι τους βραχίονας, έτρεξαν κατόπιν της θειά Σοφούλας.

— Έναν κουβά! ένα γιουρδέλι! εκραύγαζεν έκφρων η γραία Σοφούλα.

— Ένα τσιγκέλι! έκραξε και η Αθηνιώ μετ' αυτών **σκοτισμένη** (ως να είχε πέσει δηλ. εις το φρέαρ το ιβάνιον, δι' ου αντλούσιν ύδωρ).

— Τα τσιγγέλια να σε τραβούν, σκύλλα! τη έκραξε με κεραυνοβόλον βλέμμα η θειά-Σοφούλα. Μου έπνιξες το παιδί.

Η γραία τω όντι δεν εβράδυνε να εννοήση, ότι το δυστόχημα ωφείλετο εις την απροσεξίαν της δουλεύτρας της.

— Να καταιβώ εγώ σ' το πηγάδι, νοννά, τη είπεν η Αθηνιώ.

Επειδή εβράδυνε να φανή πουθενά **κουβάς**, διότι είνε γνωστόν πόσον τα χάνουν οι άνθρωποι εις τας δεινάς περιστάσεις, και ενώ μία των γυναικών έτρεχεν απ' εκεί, άλλη απ' εδώ και η μικρά εν τω μεταξύ επνίγετο, η θειά-Σοφούλα επέτρεψεν εις την Αθηνιώ την χάριν ταύτην. Είξεν δε άλλως ότι εις τούτο, καθώς και εις πάσαν άλλην εργασίαν εις τους άνδρας μάλλον αρμόζουσαν, ήτο επιτηδεία.

Η Αθηνιώ λοιπόν εσήκωσε τα φουστάνια της υπεράνω του γόνατος, και πατούσα εις τας γνωστάς αυτή εσοχάς του εσωτερικού λιθοκτίστου του φρέατος, τας επίτηδες κατασκευαζομένας εις πάσαν ορυχήν φρέατος, κατήλθε μέχρι της επιφανείας του ύδατος.

Ουδαμού εφαινετο η μικρά.

Το βάθος του ύδατος ήτο τρις ίσον με ανάστημα ανδρός, και η Αθηνιώ δεν ηδύνατο να προχωρήση κατωτέρω.

Εν τω μεταξύ ευρέθη και ο κουβάς, και κατεβιβάσθη μέχρι των χειρών της Αθηνιώς. Αύτη έλαβε το σχοινίον και ήρχισε να περιστρέφη το ιβάνιον εντός του ύδατος.

Η θειά-Σοφούλα ωλόλυξε και έσχιζε τας παρειάς της. Η καρδιά της δεν ησθάνετο πλέον της ελπίδος την θαλιωρήν....



Τέλος το ιβάνιον προσέκοψεν εις σώμα τι ανερχόμενον. Η μικρά ανέβη εις την επιφάνειαν, αλλ' ήτο ήδη πτώμα...

Η κεφαλή της δεινώς μεμωλωπισμένη. Κατενεχθείσα σφοδρώς εις το ύδωρ είχε κτυπήσει επί του λίθου, εξαίσιθη, κατέπιε πολύ νερόν, και δεν ανήλθε ταχέως εις την επιφάνειαν...

.....

Επί ζωής της δεν επαρηγορήθη η θειά-Σοφούλα διά το οικτρών τούτο ατύχημα. Ίσα ίσα η τελευταία βαπτιστική της!...

Διετήρησε δε την προς την αθώαν νεκράν στοργήν της μέχρι ευσεβούς προλήψεως. Ζήσασα επί ικανά έτη ακόμη, κατεσκεύαζεν ανελλιπώς κατ' έτος τη Μ. Πέμπτη την κοκκώνα της ατοχούς μικράς και την Κυριακήν του Πάσχα, άμα επέστρεφε το πρωί από της λειτουργίας της

Αναστάσεως, ήνοιγε τότε μόνον, το άχρηστον μείναν φρέαρ και έρριπεν εις το ύδωρ την **κοκκώναν** και τα **κόκκινα αυγά**, της μικράς Σοφούλας της.

Εβεβαίου δε η αγαθή γυνή, ότι ανεξήγητος ευωδία ανήρχετο τότε από του ύδατος, ως θυμίαμα αθώας ψυχής αναβαίνον προς τον θεάνθρωπον Πλάστην.



## ΣΤΗΝ ΑΓΓ' ΑΝΑΣΤΑΣΑ

Πέντε άνδρες είχαν κατέλθει εις το Πρωί, μίαν Κυριακήν του Ιουλίου του έτους 1875, και εκ των πέντε τούτων οι τρεις ήσαν αρχαιολόγοι με δίοπτρα. Αλλ' εκ των τριών, ο πρώτος απεφαινέτο ότι το σωζόμενον εκεί ερείπιον ήτο ναός ειδωλολατρικός, ο δεύτερος ισχυρίζετο ότι ήτο χριστιανική εκκλησία, αν δεν ήτο βαλανεϊον ρωμαϊκόν, και ο τρίτος επέμενεν ότι ήτο, το πολύ, αρχοντικόν μέγαρον, ήτοι πύργος βενετικός, επικαλούμενος υπέρ της γνώμης του και το όνομα Πρωί, όπερ έλεγε σχηματισθέν εκ του **Πυργί**, κατά μετάθεσιν γραμμάτων.

Του τελευταίου την γνώμην ησπάζετο απροκαλύπτως, μετέχων της εκδρομής, και ο δημοδιδάσκαλος του χωρίου, όστις είχε ανεγνωρισμένην ειδικότητα εις την ετυμολογίαν, «το **·αίντε** είνε απ' το **·άγε δη**, το **αρή**, κλητικόν επιφώνημα των γυναικών του τόπου, είνε απ' το **αρίστη**, το **βρε** είνε απ' το μώρε (μωρέ-μ'ρέ- μβρε-μπρε) βρε ». Κ' εξετόξευε κεραυνούς αγανακτήσεως κατ' εκείνων οίτινες ζητούσι τουρκικήν παραγωγήν διά τας λέξεις, ενώ είνε τόσον εύκολον, έλεγε, ν' ανευρίσκωμεν παντού ρίζαν ελληνικήν.

Ιδού πώς συνέβη το πράγμα. Ο δήμαρχος της πολίχνης, το δεύτερον προ έτους εκλεχθείς, είχε φιλοτιμηθή να καλέση εστίασιν, επάνω, εις τον Προφήτην Ηλίαν, τους τρεις αρχαιολόγους, μετ' αυτών δε και τινας άλλους φίλους του. Η συνοδεία είχε ανέλθει επί οναρίων, από της αυγής, τον μέγαν ανήφορον, εις εκατοντάδων τινών μέτρων ύψος, όστις εφαινέτο εις τους αγαθούς νησιώτας τόσον υψηλός, όσον και ο Κίσσαβος.

Έφθασαν εις τον Άγιον Ηλίαν άμα τη ανατολή του ηλίου, και αφού εδροσίσθησαν υπό την εξάισιον φυλλάδα των μεγαλοπρεπών πλατάνων, κ' έπιον ύδωρ εκ της αμφιλαφούς κρήνης, της προχεούσης εις όλην την μαγευτικήν κοιλάδα τα διαυγή της νάματα, οι μεν άλλοι εστρώθησαν υπό τας πλατάνους, και παρηκολούθουν με βλέμμα θωπευτικόν το ολονέν ροδίζον αρνί εις την σούβλαν, περιμένοντες όσον ούπω ν' απολαύσωσιν ως **προφταστήρια** το ορεκτικόν κοκορέτσι, οι δε πέντε εκ της συνοδείας επέβησαν εκ νέου εις τα ονάριά των και διευθύνθησαν εις το Πρωί. Ανέβησαν εις το ψήλωμα του βουνού, εκείθεν εκατηφόρησαν δεξιά, διέτρεξαν την θέσιν την καλουμένην «τ' Μανώλ' η σουφριά», και μετά πορείαν μιας ώρας έφθασαν εις το Πρωί. Εστράφησαν δυτικώτερον προς τα αριστερά, οδεύοντες υπό σύσκιον δρομίσκον υπό αδελφωμένας δρυς και πελέας, και τέλος έφθασαν εις το παλαιόν ερείπιον.

Ο συνοδίτης των τριών αρχαιολόγων και του δημοδιδασκάλου, ο πέμπτος, νεανίας εικοσαετής, είχε, κατά το φαινόμενο, το αξιότερον υποζύγιον υπέρ πάντας τους λοιπούς, υψηλόν όνον, εύρωστον, πλατυκόκκαλον, και υποκοκκινίζοντα το αφρόν τρίχωμα. Και όμως, αντί να τρέχη πρώτος, ήρχετο τελευταίος πάντων των συνοδοιπόρων. Ο όνος εφαινετο αναίσθητος εις όλους τους κτύπους όσους του έδιδεν εις τα νώτα ο αναβάτης, με την ράβδον του πρώτον, είτα με αυτό το σχοινίον του καπιστρίου. Εφαινετο ότι δεν είχε φάγει καλά το χόρτον του ή το άχυρόν του, ή ότι ήτο αποφασισμένος να πεισμώνη εκ παντός τρόπου τον αναβάτην. Όσον ούτος εκτύπα, τόσον οκνότερος εγίνετο εκείνος. Ενίοτε εδοκίμαζε να τον ερεθίση υπό την κοιλίαν διά των υποδημάτων του. Όλα εις μάτην. Και ήτο θαύμα πώς κατώρθωσε να μη χάνη από τους οφθαλμούς τους πολλά βήματα προπορευομένους αυτού τεσσάρας άνδρας, ων οι δύο είχαν ακολουθούοντας και τους αγωγιάτας των. Ούτοι δ' έβλεπον αδιάφοροι την βάσανον του τελευταίου αναβάτου, όστις άλλως δεν κατεδέχετο να κράξη αυτούς εις βοήθειαν. Τέλος έφθασε και ούτος εις το μέρος, όπου ήτο το σωζόμενον ερείπιον.

Μετά την γενομένην επίσκεψιν και τας εικασίας, ας εξέφεραν οι τρεις σοφοί περί του τι να ήτο και κατά ποίαν εποχήν να είχε κτισθή το ερείπιον, οικτείραντες και τους αρμοδίους διατί να μη διατάξωσι ν' ανασκαφή ο χώρος εκείνος, η μικρά συνοδεία εξεκίνησεν, επιστρέφουσα προς συνάντησιν των λοιπών μελών της εξοχικής εκδρομής. Αλλ' οι τρεις αρχαιολόγοι και ο δημοδιδάσκαλος είχαν φθάσει προ πολλού εις τον Άγιον Ηλίαν, και είχαν φάγει το κοκορέτσι, και είχαν πiei ανά δύο μαστίχας, και ήδη μετέβησαν εις το σπληνάντερον (ήτο ενδεκάτη ώρα προ της μεσημβρίας), ο δε πέμπτος συνοδίτης, μείνας πολύ οπίσω, δεν είχε φανή ακόμη. Παρήλθε δε μία ώρα, και είχαν στείλη τους δύο αγωγιάτας οπίσω, προς αναζήτησιν του, όταν αίφνης τον βλέπουσι θριαμβευτικώς ελαύνοντα επί του όνου του, όστις έτρεχεν ως ατμάμαξα την φοράν ταύτην, και ερχόμενον όχι εκ δυσμών, απ' εκεί οπου τον περιμέναν όλοι να εμφανισθή, αλλ' εξ ανατολών, από το αντίθετον μέρος, ως να ήρχετο δηλαδή από την πολίχνην.

Ουδέν απιθανότερον της απλής αληθείας. Όλη η συνοδεία τότε δεν ήθελε να πεισθή ότι ο νέος εκείνος δεν το έκαμεν επίτηδες, διά να τους εκπλήξη. Και όμως ιδού τι είχε συμβή. Ο εύρωστος όνος, εννοήσας, φαίνεται, την αδυναμίαν του αναβάτου, το είχε παρακάμει την φοράν ταύτην, αφού μάλιστα ήτο και ανήφορος εις την επιστροφήν. Δεν ήθελεν απολύτως να βαδίση. Επήγαινε με βραδύτητα χελώνης. Οι τέσσαρες λόγιοι είχαν προπορευθή τόσον, ώστε ο πέμπτος συνοδίτης τους έχασε, και δεν τους έβλεπε πλέον ούτε τους ήκουε. Πολύ δεν εβράδυνε να εννοήση ότι είχε χάσει τον δρόμον, και είχε στραφή, αυτός ή ο όνος του, ανατολικώτερον, προς βαθύ ρεύμα, υγρόν, σύδενδρον,

σκιερών, αναμέσον δυο υψηλών κορυφών. Εκεί ανεγνώρισε το μέρος. Ήτο το «Κρύο Πηγάδι».

Βαρυνθείς να κτυπά ανωφελώς τον όνον, με τους μηρούς αιμωδιώντας, επέζησε, και κρατών το καπίστρι με την αριστεράν, το ραβδίον με την δεξιάν, εδοκίμασεν αν θα ηνάγκαζε τον όνον να βαδίση ελαύνων όπισθεν. Εκεί, με το λεπτόν ραβδίον του, ρεμβός, χωρίς να το σκεφθή, εκέντησε το ζών υπό το σάγμα όπισθεν, εις τα νεφρά. Τότε διά μιας ο όνος έλαβε τοιούτον απίστευτον δρόμον, ώστε ο νέος εξαφνίσθη, και ολίγον έλειψε να του φύγη το καπίστρι από την χείρα. Τότε λοιπόν ηύρε «τον σφιγμόν» του οναρίου. Επέβη εκ νέου, και «πού σε σφάζ', πού σ' πονεί;» ήρχισε να κεντά, αλύπητα · το ονάριον έτρεχεν ως βαποράκι. Αναγνωρίσας δε τον δρόμον, ο αναβάτης εστράφη δεξιά, και εντός ολίγων λεπτών, από του ανατολικού μέρους, έφθασε καλπάζων εις τον Προφήτην Ηλίαν · έφθασε δε ακριβώς την στιγμήν καθ' ην ο Δημήτρης ο Μιχογιάννης περιτέχνως λίαν ελιάνιζε το ψητό, κ' εστρώνετο υπό τα πελώρια δένδρα η από φτέραις και φυλλάδες πλατάνου ευώδης τράπεζα.

Αλλ' ο Δημήτρης ο Μιχογιάννης δεν ήξευρε μόνον να ψήνη εις την σούβλαν και να λιανίζη το σφαχτό · ήξευρε να διηγήται και χρονικά τινα εκ του βίου των ποιμένων και των αιπόλων κατά το πρωί, όπου εγγύς ειχεν ανατραφεί και αυτός.

\*\*\*

Ο Γιάννης ο Κούτρης, υψηλός, τεσσαρακοντούτης, άτριχος το πρόσωπον, αρχίζων ήδη να ρυτιδούται, όμοιος με γρηάν, ειχε συλλάβει το έτος εκείνο (ήτοι προ δύο σχεδόν μηνών), διά το Πάσχα, τολμηρόν σχέδιον. Οι ποιμένες των Καλυβιών, ολόκληρον συνοικίαν αποτελούντες, εκκλησιάζοντο εις τον Άι-Γιώργη της Χ'στοδουλίτσας, οι αιπόλοι των Καμπιών, της Μυγδαλιάς και του Κουρούπη, ελειτουργούντο εις τον Άγιον Χαράλαμπον. Οι άμοιροι βοσκοί της Κεχρεάς, τ' Άι- Κωνσταντίνου, Άι-Θανασιού, των Μποστανιών και άλλων μερών, ήσαν σκόρπιοι «σαν του λαγού τα τέκνα».

Ο Γιάννης ο Κούτρης, όστις επεκαλείτο και «Γιάννης η Γρηά», (1) εζήλευε πολύ τον δεύτερον εξαδέλφόν του, Γιάννην τον Λαδίκαν, όστις έκαμνε τον επίτροπον εις τον Άι-Γιώργη της Χ'στοδουλίτσας, και εις όλα τα εξωκκλήσια όπου ετελούντο πανηγύρεις, αρπάζων από τα μανουάλια τα συνημμένα εις ογκώδεις δέσμας ημίκαιστα κηρία, πατών αυτά με τα τσαρούχια του διά να τα σβύση, κάτω εις τας πλάκας του εδάφους του ναού, προφασιζόμενος ότι ήτο φόβος μη λαμπαδιάσουν, αν τα άφηνε ν' αποκάωσι. Ο ίδιος προέτεινε κ' έκτακτον δίσκον, περιερχόμενος τας τάξεις των πανηγυριστών, συλλέγων εράνους «για

να φτιαστούν η εκκλησιαίς». «Ήταν τάχα, Θεός να μας σχωρέση, και παστρικά τα χέρια του;»

Όλα ταύτα εκίνουν την αντιζηλιαν του Γιάννη του Κούτρη. Από την καθαράν εβδομάδα του είχεν έλθη η ιδέα, και καθ' όλην την τεσσαρακοστήν την επώαζεν. Εμελέτα ν' αποσπάση από το εκκλησίασμα του Αγ. Χαραλάμπους τον Γιώργη τον Τρυγολόγο, με την φημύλιαν του, τους Μιχαλογιανναίους, πατέρα και υιόν, και τους Μαυροδημαίους, τεσσάρας αδελφούς με τας γυναίκας, και τα τέκνα των, όπως τους σύρη προς το Πρωί, εις το κατάμερον το ιδικόν του, κ' εκεί μετά των υπάρχοντων τριών ή τεσσάρων άλλων αιπόλων, να καλέσωσιν ιερέα, όπως εορτάσωσι κατ' ιδίαν το Πάσχα.

\*\*\*

Όσον δυνατός και αν ήτο εις την ετυμολογίαν ο διδάσκαλος, περί ου εμνήσθημεν εν αρχή, έν πράγμα παραδόξως ελησμόνει, ότι το ερείπιον εκαλείτο υπό του λαού Αγία Αναστασία. Ανατολικόν ήτο το σωζόμενον τμήμα του τοίχου, καμπύλον προς τα έξω και φυσικά το εξελάμβανέ τις ως χιβάδα του ιερού βήματος βυζαντινού ναού. Μόνον ότι ήτο εκ λίθων μεγάλων, όγκων μαρμάρου οθωνείου σχήματος, λευκών, ομαλώς ειργασμένων, και κατά τα άλλα ωμοιάζε με τα λείψανα των πελασγικών τειχών. Το τειχίον τούτο, υψηλόν ως ανάστημα ανδρός, ίστατο όρθιον ακόμη. Άλλα λείψανα του κτιρίου δεν εφάινοντο, και δυσκόλως ηδύνατό τις να εικάση το σχήμα, το μέγεθος και τον προορισμόν της οικοδομής. Εν τοσοούτω εκαλείτο Αγία Αναστασία.

Έσωθεν του μικρού τείχους δεν εφάινετο θυσιαστήριον. Δεν υπήρχεν ίχνος επιχρίσματος ή τοιχογραφίας ή άλλο γνώρισμα. Αλλ' εντεύθεν, ίσως, προ οκτώ ή δέκα αιώνων, ν' ανεπέμπετο εις τον θρόνον του χριστιανικού Θεού ο καπνός του θυμιάματος, και ίσως να προσεφέρετο επί βωμού μη σωζομένου, η λογική και άχραντος θυσία, **κατά την τάξιν Μελχισεδέκ**, όστις ιερέυς ων του Θεού του Υψίστου « εξήνεγκεν άρτους και οίνον», ως λέγει η Γραφή.

Αγία Αναστασιά εκαλείτο. Ίσως το πάλαι να ήτο ναός της Κόρης της εξ Άδου ή της Εκάτης της φαρμακίδος, και οι χριστιανοί, οι φυσικοί κληρονόμοι της θανούσης ειδωλολατρείας, τον εβάπτισαν μετονομάσαντες ναόν της φαρμακολατρίας, κατ' αντίφρασιν, ή της Ρωμαίας, απλώς κατά σχέσιν ετυμολογικήν. Και ο παπ' Αγγελής, ον είχε παρακαλέσει ο Γιάννης ο Κούτρης να υπάγη να τους λειτουργήση την ημέραν του Πάσχα, ηγνόει εις ποτέραν των δύο ομωνύμων ήτο καθιερωμένος το πάλαι ο ναός. Διότι υπάρχουσι δύο Άγιοι Αναστασίοι, η Ρωμαία και η φαρμακολύτρια.

Αλλά μη βλέπων θυσιαστήριον ούτε κανδήλας ούτε εικόνας, και μη γνωρίζων υπαίθριον λειτουργίαν (τόλμημα το οποίον θα του εφάινετο

ως απλή εις την ειδωλολατρειαν επάνοδος), εξήτησε δι' αφελούς σοφίσματος να πείση τους αξέστους αιπόλους, ότι το καλλίτερον θα ήτο να υπάγουν να λειτουργήσωσιν εις την Αγίαν Άνναν, μικρόν απέχουσιν. «Κ' η Αγία Άννα, ειπεν, εινε μιση Αγία Αναστασία». Αλλ' ο Γιάννης ο Κούτρης, πονηρός σπανός, του απήντησεν ότι αυτοί «δεν ήθελαν να κάμουν μιση Ανάστασι, αλλ' Ανάστασι σωστή».

Οι αιπόλοι εφρόνουν ότι η Αγία Αναστασία εινε αυτή η Ανάστασις. Και βεβαίως δεν ηδύναντο να εινε ευμαθέστεροι του γέροντος εκείνου ιερέως, όστις, ερωτηθείς προ χρόνων αν η Αγία Κυριακή ή η Μεταμόρφωσις εινε μεγαλειτέρα, απήντησεν αδιατάκτως ότι «η Αγία Κυριακή εινε μεγαλειτερη, διότι εορτάζεται καθ' εβδομάδα, ενώ η Μεταμόρφωσις μόνον μια φορά τον χρόνον εινε ». Και μήπως πλείστοι ακόμη και σήμερα δεν νομίζουν ότι ο περίκλυτος ναός της του Θεού Σοφίας εινε εις τιμήν της μεγαλομάρτυρος Αγίας της ΙΖ' Σεπτεμβρίου;

\*\*\*

Ο Γιάννης η γρηά δεν ήθελε μόνον να εορτάση με τους συννομείς του χωριστά την Ανάστασιν, εις το κατάμερόν του, αλλ' επεθύμει και να τελεσθή η Ανάστασις αυτή όχι εις άλλην εκκλησίαν, αλλ' ωρισμένως εις την Άγι' Αναστασία. Αφού το πάλαι ήτο εκκλησία, αφού ο χώρος ήτο καθιερωμένος εις λατρείαν Χριστού, διατί τάχα να μη λειτουργήται; Μάτην ο παπ' Αγγελής εξώδευεν όλην την ολίγην μάθησιν του και την έμφυτον λογικήν του διά να τον πείση ότι εξήτει παράλογα. Ο αιπόλος έμεινεν αμετάπειστος.

— Πώς θα λειτουργήσω, βλοημένε, 'σε ξεσκέπαστο μέρος; του έλεγεν ο ιερεύς. Είδες ποτέ σου λειτουργία αποκάτ' απ' ταστέρια;

— Και μήγαρις η Ανάστασι δεν ψάλλεται παντού στο ξεσκέπαστο; αντέλεγεν ο βοσκός· έχουν, ας πούμε, εκκλησιαίς καλοχτισμέναις, με πλάκες και με κεραμίδια, και βγαίνουν, κατάλαβες, απ' την εκκλησιά όξου για να κάμουν Ανάστασι· κ' ημεις που δεν έχουμ' εκκλησιά, ας πούμε, δεν μπορούμε, κατάλαβες, να κάμουμ' Ανάστασι 'ς ένα ξεσκέπαστο μέρος, που ήταν μια φορά κ' έναν καιρό, κατά πώς λένε, εκκλησία;

Ο ιερεύς τον εκότταξεν εν αμηχανία προς στιγμήν, ειτα το βλέμμα του εφωτίσθη, ως να του ήλθεν ιδέα, και ειπε.

— Κάμουν Ανάστασι όξου απ' της εκκλησιαίς, ναι· μα λειτουργία;... πώς θα λειτουργήσουμε;

— Απάνου στα μάρμαρα, πού ήταν μια τ' άι-δήμα, ας πούμε.

— Μα δεν εινε Αγία Τράπεζα εγκαινισμένη.

— Τον παλαιό καιρό, που την είχαν κτίσει, κατάλαβες, δεν ήταν συγκαινιασμένη;

– Το πηδάλιο λείπει, όταν βεβηλωθή μία εκκλησία, να μη λειτουργείται, αν δεν ξανακτισθή κ' εγκαινιασθή πάλι.

Επί τέλους ο παπ' Αγγελής ίσως θα τον έπειθε να μεταβώσιν εις την Αγ. Άνναν, ήτις δεν απείχε πολύ, και ήτο κι' αυτή, κατά δεύτερον λόγον, **γειτόνισσά του**, όπως εκαυχάτο ο απόλος λέγων ότι την Αγία Αναστασία «την είχε γειτόνισσα». Αλλ' ο αγαθός ιερέυς δεν έπειθεν ο ίδιος τον εαυτόν του ότι ηδύνατο ακατακρίτως να λειτουργήση και εις την Αγίαν Άνναν.

Ο ναΐσκος ούτος είχε την στέγην του· το θυσιαστήριον, εισέχον έγκριστον εις τον τοίχον, και η Πρόθεσις, εκαλύπτοντο από δύο σπιθαμάς χώματος και λίθων, πεσόντων από του ύψους της χιβάδος, το εικονοστάσιον ήτο ορθόν ακόμη, αλλ' αι θυρίδες του έχασκον έρημοι εικόνων, και τα δύο παράθυρα του βορείου και του νοτίου τοίχου έφεγγον και αυτά άφρακτα, και ο άνεμος εβόιζεν εισπνέων δι' αυτών και εκπνέων. Ωμοίαζε με γραιάν νωδήν, με τας κόγχας κενάς ομμάτων, με τα ώτα βομβούντα από ήχους φαιδρών φωνών παιδίων, χλευαζόντων σκληρώς την αδυναμίαν της. Δεν υπήρχεν ούτε κανδήλιον ευσεβώς αναφθέν εκ ταξίματος ευλαβούς προσκυνητρίας, ούτε μανουάλιον διαχέον παρήγορον φως εις τας ημαυρωμένας μορφάς των ηκρωτηριασμένων εις τους τοίχους ολίγων αγίων, εις το παρεκκλήσιον το αφιερωμένον ποτέ εις το γενέσιον της Θεοτόκου, το οποίον εκαλείτο συνήθως Παναγίτσα, υπ' άλλων δε Αγία Άννα. Αλλ' ο παπ' Αγγελής εδίσταζεν αν, και με αλλαχόθεν δανειζομένας εικόνας, και με αναρτώμενα προχειρώς κανδήλια, επιτρέπετο να τελέση λειτουργίαν εκεί.

Τέλος ο ιερέυς εύρε μέσον τινά όρον, και τον ανεκοίνωσεν εις τον Γιάννην τον Κούτρην.

– Ας ήναι, μπορούμε να κάμωμε Ανάστασι στην Αγία Αναστασιά, είπε, και αμέσως παίρνετε όλοι τα πράγματά σας, και της λαμπάδες σας αναμμέναις, και πηγαίνομεν κάτω στην Παναγία Δομάν, και σας λειτουργώ εκεί.

– Στην Παναγιά την Δομά;... μα είνε μακρυά.

– Ως πόσο;... Σε μισή ώρα φθάνουμε.

– Είνε, νάχω τ'ν ευκή σ', παπά, παραπάνω από μια ώρα.

– Δεν θα είνε παραπάν' από τρία τέταρτα. Όλ' η νύχτα δική μας είνε.

Έχουμε καιρό να φθάσουμε.

Ο Γιάννης ο Κούτρης υπεχώρησε, μη έχων άλλως να πράξη.

Ο ιερέυς έβαλεν ευλογητόν εις το ύπαιθρον, φορέσας μαύρον επιτραχήλι, και ήρχισε ν' αναγινώσκη την παννυχίδα, και το **Κύματι θαλάσσης** όλα διαβαστά. Είτα ανάψας εντός του θυμιατού μοσχολίβανον, εθυμίασε τους παρεστώτας όλους, και ποιήσας απόλυσιν, έβγαλε το μαύρον επιτραχήλι, εφόρεσεν άλλο ιόχρουν μεταξωτόν και λευκόν φαιλόνιον (όλα αυτά τα εξήγαγεν από το

δισάκκιον το περικλείον τα ιερά του), και ανάψας λαμπάδα, στραφείς προς τον λαόν, ήρχισε να ψάλη μελωδικώς το **Δεύτε λάβετε φως**, μεθ' ο έψαλε, **Την Ανάστασιν σου Χριστέ σωτήρ**. Και αφού ήναψαν τας λαμπάδας όλοι, αναγνούς το Ευαγγέλιον, και δοξάσας την αγίαν Τριάδα, ήρχισε μεγάλη και βροντώδει τη φωνή να ψάλη το **Χριστός ανέστη**, αντιψάλλοντος και του υιού του, παιδιού δωδεκαετούς, όστις τον είχε συνοδεύσει ως συλλειτουργός εις την εκδρομήν.



Ωραία και γλυκεία ήτο η σκηνή εντός του ερειπίου εκείνου, του μεγαλομαρμάρου και επιβλητικού εις την όψιν, αγλαίζομένου από το τρέμον, υπό την πνοήν της αύρας της νυκτερινής, φως πενήκοντα λαμπάδων, σκηνή φωτεινή και σκιερά, διαυγής και μυστηριώδης, εν μέσω γιγαντιαίων δρυών υψουσών υπερηφάνους τους εις διαδήματα κορυφουμένους κραταιούς κλώνους, με τα φρίσσοντα φύλλα μαρμαίροντα ως χρυσαί φολίδες υπό την λαμπερόνα των πυρσών, με σκιάς και σκοτεινά κενά εν μέσω των κλάδων, όπου εφαντάζετο τις ελλοχεύοντα αόρατα πνεύματα, υπάρξαντα πάλαι ποτέ Δρυάδες εύσωμοι και Ορεστιάδες ραδιναί, ελευθέρως ανάσσουσαι ανά τους πυκνούς δρυμόνας, και σήμερον μεταμορφωθείσαι εις νυκτερινά τελώνια, και μη τολμώσαι να προβάλωσιν εις το φως των αναστασίμων λαμπάδων· αναθαρρήσασαι προς καιρόν εκ της φυγαδεύσεως του χριστιανικού Θεού από του καλλιμαρμάρου ιδρύματος, και τώρα μετά

θάμβους βλέπουσαι την αναζωπύρησιν των πασχαλίων πυρσών και οσφραϊνόμεναι την οσμήν του χριστιανικού μοσχολιβάνου εις τα βάθη του δρυμώνος.

\*\*\*

Ενώ ο ιερεύς έλεγεν ομαλή τη φωνή τα ειρηνικά, και ηύχετο υπέρ της ευσταθείας των εκκλησιών, ευφορίας των καρπών της γης, κτλ. όπισθεν του πρώτου πελωρίου κορμού της χιλιετούς δρυός, ον τρεις άνδρες συνάπτοντες τας οργυιάς, μόλις ηδύναντο ν' αγκαλιάσωσιν, ηκούετο βραχύς διάλογος, οίος ο εξής, μεταξύ τριών ή τεσσάρων αιπόλων, ων ο πρώτος, Γιάννης ο Κούτρης, έλυεν απαντών τας απορίας των άλλων.

- Ντουγρού, ντουγρού;
- Ταμάιμα.
- Μονοκοπανιά;
- Τα ίσα, ζέρ;
- Σ'μ Παναϊά τ' Ντομάν;
- Ντούρμα, παπάς έτσο' είπε.
- Του ρέμμα-ρέμμα;
- Δε-δε-πάμι;
- Δε πάμι, ζερ!

Αλλ' ο διάλογος ούτος διεκόπη υπό της φωνής του ιερέως, όστις εν τω μεταξύ απεδύθη τα άμφια, κ' έκραξεν εις το ποιμνιόν του.

«Είσοτ' έτοιμοι; πάμε!» Δύο των αιπόλων έσπευσαν να φορτώσωσι τα ιερά, ως και τα καλάθια των ποιμενίδων τα περικλείοντα εορτάσιμά τινα εφόδια, εις πέντε ή έξ ονάρια, ο ιερεύς επέβη εις το έβδομον, και οι άλλοι πεζοί, οι μεν κρατούντες τας λαμπάδας των αναμμένας, με την αριστεράν, προσπαθούντες, με την δεξιάν, να σκεπάσωσι την λαμπήν από της πνοής της απογείου αύρας, οι δε ανάψαντες μικρά φαναράκια, χρήσιμα εις τους αιπόλους διά τους νυκτερινούς επαυλισμούς και τους αμολγούς των αιγών των, εξεκίνησαν κατερχόμενοι προς βορράν, είτα εστράφησαν ανατολικώτερον, βαίνοντες διά κατοτοπιάς εφ' ης δεν θ' αντείχον άλλοι πόδες παρά τους ιδικούς των, ελαφρά πατούντες με τα τσαρούχια τα περιβάλλοντα τους ευκινήτους πόδας των, βιάζοντες τα γαίδουράκια να τρέχωσι, σύροντες μάλλον αυτά εις τον δρόμον, τοποθετούμενοι εξ αριστερών ως έμπυχα δίκρανα, προς υποστήριξιν των φορτωμένων υποζυγίων εις τα κρημνωδέστερα μέρη. Δύο ή τρεις αυτών, με τας κάπας των, ήρχοντο τελευταίοι, μετά συριγμών και ακατανοήτων μονοσυλλάβων, άγοντες τα αιπόλιά των, με τα μικρά ερίφια διά χαριστάτων σκιρτημάτων τρέχοντα παρά τας μητέρας των, βελάζοντα ερωτηματικώς, εις αι αι αίγες απήντων αορίστως, μη έχουσαι πώς να εξηγήσωσι την ασυνήθη νυκτοπορίαν.



Η σελήνη είχεν ανατείλει προ του μεσονυκτίου, και ο δίσκος της υπέρυθρος ολίγον, εφαινετο όπισθεν των κορυφών υψηλών δένδρων, πότε εκρύπτετο, κατά τους ελιγμούς της πορείας, όπισθεν του βουνού. Και οι θάμνοι εσειόντο πανταχού όθεν διέβαινεν η πομπή, και τα έντομα εξεγείροντο παράωρα εκ του ύπνου των, και τινα μυιγάρια εξορμώντα επέτων φαιδρώς περί τας ανημμένες λαμπάδας, υποβοΐζοντα, καίοντα τας μικύλας πτέρυγας των ή καταστρέφοντα μετά τελευταίου βόμβου την εφήμερον ύπαρξιν των εις την πρόσψασιν της φλογός.

Τα νυκτοπούλια έφευγον φοβισμένα από σχοίνον εις κόμμαρον, από αιμασιάν εις δένδρον, προσθέτοντα τον ελαφρόν θρουν των περυγών των εις το αβρόν εναρμόνιον φύσημα της αύρας της ορθρίας. Και η αγραμπελιά η χιονανθής, η λευκάζουσα και μυροβολουσα εις τους φράκτας, λευχείμων μυροφόρος εορτάζουσα την Ανάστασιν, και ο κισσός και το αγιόκλημα, πλόκαμοι της Ανοιξεως εξαπλούσης την μυροβόλον κόμην της ανά τους αγρούς, διέχυνον ζωηροτέραν εν τη νυκτί την ευωδιαν των εις τον αέρα. Και η αργυρά αμμόκονις των άστρων ωλιγότευεν επάνω, καθ' όσον υψούτο η σελήνη, και η αηδών ηκούετο μινυρίζουσα βαθειά εις τον μυχόν του δάσους, και ο γκιώνης μη δυνάμενος να διαγωνισθή προς την λιγυράν αδελφήν του, έπαυσε προς καιρόν το θρηνώδες άσμα του.

\*\*\*

Είχαν κατέλθει ήδη πολύ βαθειά, κάτω εις το ρεύμα, και αντικρύ των, έβλεπον μακράν το πέλαγος, κυανήν οθόνην, αμυδρώς επαργυρουμένην από τας ακτινας της σελήνης. Ηκούσθη δε μετ' ολίγον βαθύς παφλασμός ως χειμάρρου καταφερομένου μετά δούπου από των βράχων, κρότος συνεχής, ισχυρός, μονότονος. Ήτο το ρεύμα της Παναγίας της Δομάν, από των υδάτων του οποίου είκοσι νερόμυλοι υδρεύοντο το πάλαι και πολλαί εκατοντάδες στρέμματα κήπων με κλιμακωτάς αιμασιάς επαίνοντο από το δροσερόν νάμα του. Εκεί αντικρύ, προέκυπτεν επ' άκρας της θαλάσσης το παλαιόν φρούριον, το οποίον ήτο ποτε κατοικία ανθρώπων, πριν γείνη γλαυκών φωλεά και λάρων ορμητήριο. Εις το ακένωτον ρεύμα της Παναγίας της Δομάν ωφείλετο η ευδοκίμησις πάσης φυτείας και πάσης βλαστήσεως κατά τους παλαιούς εκείνους χρόνους.

Ήτο ήδη ως δύο μετά τα μεσάνυκτα, όταν ο παπ' Αγγελής και οι απόλοι του έφθασαν εις την Παναγίαν της Δομάν. Το μικρόν εξωκλήσιον ήτο κτισμένον υπό συστάδα πελωρίων δένδρων, περιβαλλόμενον γραφικώς υπ' αυτών, σκεπαζόμενον φιλοστόργως από τους κλώνους των. Ο ναϊσκος ήτο πενιχρός, αλλά διετηρείτο και ήτο λειτουργήσιμος. Ήτο δε εν των ολίγων ναϊδίων όσα εσώζοντο όρθια

από της παλαιάς εποχής. Γείτονες αυτού, χαμηλότερα προς την θάλασσαν, ήσαν το πάλαι, εντός της κοιλάδος της συνεχομένης μεταξύ δύο ακτών, πάμπολλοι ναΐσκοι, έως τέσσαρες δωδεκάδες. Οι πλείστοι ήσαν σήμερον ερείπια. Η Παναγία της Δομάν, απλή αναπαράστασις της Ζωοδόχου Πηγής του Βυζαντίου και περιβαλλομένη ως με στέφανον από τον αειθαλή κόσμον των πελωρίων δένδρων της, ίστατο ακόμη ορθή, κ' εφαινέτο λέγουσα προς τους αδελφούς της, όσοι είχαν γονατίσει, καταβληθέντες από τον κάματον της διά τόσων αιώνων πορείας· «Παρηγορηθήτε, σας αντιπροσωπεύω εγώ!»

Η ευσεβής τάσις του λαού, ζητούντος, διά του πολλαπλασιασμού των εξωκκλησίων ανά τα όρη και τας κοιλάδας, να παρηγορηθή διά την στέρησιν των τόσων το πάλαι ιερών και βωμών του, λησμονούντος τους παλαιούς θεούς του χάριν των νέων αγίων του, κατίσχυσε της αυστηροτέρας και δογματικωτέρας θεωρίας, καθ' ην αιηγορεύοντο εις τους Χριστιανούς οι αγροτικοί ναοί. Ακριβέστεροι δέ τινες ερμηνείς του γράμματος, ιερομόναχοι και ασκητικοί άνδρες, ηρνούντο και να λειτουργούσιν εις εξωκκλήσια.

Αλλά το αίσθημα είνε ανώτερον της θεωρίας, και ο λαός, δουλεύων, τυραννούμενος, πενόμενος, αγροδίαιτος, διασπειρόμενος κατά κώμας και χωρία, μη έχων πόρους να κτίση μεγάλας και λαμπράς εκκλησίας, έκτιζε πολλάς και πενιχράς. Ο δε Σωτήρ, συγκαταβατικώτερος των επισήμων επί γης διερμηνευτών του, «μνημονεύων των επί γης διατριβών», καθώς ειπεν ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος, ενθυμούμενος την πενιχράν προσφοράν της χήρας, εδέχετο και του πένητος λαού του τον ευσεβή φόρον, καθώς εδέχθη εκείνης τα δύο λεπτά.

\*\*\*

Εν ριπή οφθαλμού εφωταγωγήθη το παρεκκλήσιον, και αι ποιμενίδες ήναψαν πάμπολλα κηρία εις τα δύο μανουάλια, και ανάψασαι πυρ εις το υπήνεμον έξω της θύρας στήσασαι μεγάλην χύτραν, παρεσκεύαζον την σούπαν. Δύο εξ αυτών νεόνυμφοι εφόρεσαν τα κόκκινα φουστάνια των, και τα βαβουκλιά των με τα κεντητά προμάνικα και τα τ'λουπάνια των τα λευκά. Και ο ιερεύς, λαβών καιρόν, εφόρεσεν όλην την ιερατικήν του στολήν, και ο υιός του, ο συλλειτουργός έψαλλε τον κανόνα.

Ο Γιάννης ο Κούτρης, πραγματοποιήσας το όνειρόν του, του να παρίσταται εις την εκκλησίαν ως επίτροπος, επεστάτει εις το άναμμα και σβύσιμον των κηρίων, πατών αυτά, ενίστε με το τσαρούχι του, μιμούμενος τον εξαδελφόν του τον Γιάννην τον Λαδίκαν, και όστις ίστατο δεξιόθεν εις τον χορόν ως προεστώς με τόσην σοβαρότητα, ώστε βλέπων τις αυτόν θα τον ενόμιζε ψάλτην, εξ ιδιοτροπίας σιωπώντα. Την στιγμήν δ' εκείνην εισελθούσα εις τον ναΐσκον η δωδεκαέτις κόρη του,

το Κουμπώ, ισταμένη τέως έξω παρά τον παραστάτην, επιστατούσα εις το κάγχασμα της χύτρας, του λέγει εις το ους.

– Αφέντ', έρχουντη κόσμους.

– Ποιοι και ποιοι; είπεν εξαφνισθείς ο Κούτρης.

– Έρχοντη ο Δημητράκης τ' Κότσηνας, μαζί με τη γυναίκα τ' Απ'μηνιώ, και ο Γιάννης τ' Κ'στάλους κι' ο μπάρμπα-Γιώργης...

– Ποιος μπάρμπα-Γιώργης;

– Ο Γιώργης τ' Παναϊώτ'.

Ως κεραυνός έπεσε το όνομα τούτο εις την ακοήν του Γιάννη του Κούτρη.

– Ο Γιώργης τ' Παναϊώτ'! επανέλαβε μηχανικώς, κ' εξηκολούθησεν, ερωτών την θυγατέρα του, ως εάν είξευρεν αύτη.

– Τι δεν κάμανε Ανάστας' στον Άι-Χαράλαμπον;

Διότι ηπόρει πώς εξέπυσε προς τα εδώ, ο Γιώργης τ' Παναϊώτ'. Αυτός έκαμνεν αυτοδικαίως τον προεστόν εις τον Άγιον Χαράλαμπον, τι να συνέβη τάχα, και διατί δεν επήγεν εις τον ναόν του Αγίου; Μήπως του αφήρεσαν το προεστ'λίκι απ' εκεί;

Αυτός, ο Γιάννης ο Κούτρης, διατί ίσα-ίσα έβαλε τα δυνατά του, αποφασίσας να κάμη εφέτος χωριστήν Ανάστασιν με τους γείτονάς του, εις το κατάμερον το ιδικόν του; Διά ν' απαλλαχθή από το φορτικόν θέαμα του δευτέρου εξαδέλφου του, του Γιάννη Λαδίκας, εις τον Άι-Γιώργη της Χ'στοδουλίσας, ή αυτού του Γιώργη τ' Παναγιώτ', εις τον Άι-Χαράλαμπον, οίτινες έκαμαν και οι δύο τον προεστόν και τον επίτροπον, εκάτερος εις το κατάμερόν του, ανάπτοντες και οβύνοντες τα κηρία, ψιθυρίζοντες επιδεικτικώς εις το ους του ιερέως παρά την βορειαν θύραν του ιερού βήματος, περιφέροντες ελευθέρως δίσκον, με την επωδόν «Το λάδι της εκκλησίας, χριστιανοί!» και κάμνοντες «κ'μάντο, 'σε ούλα τα πάντα», εντός κ' εκτός του ναού. Και τώρα, αφού κατώρθωσε να ψαλή η Ανάστασις εις την Αγία Αναστασία, εις το ύπαιθρον, αφού απέσπασε τόσοσους βοσκούς από τα κατάμερα τα άλλα, αφού τους εκουβάλησε μεσάνυχτα, από την Αγία Αναστασία εις την Παναγιάν Δομάν, με τας γυναίκας των, με τα παιδιά των, με τα κοπάδια των, με τα κατοικάκια βελάζοντα σπαρακτικώς περί τας αίγας, έμμελλε πάλιν να καταδικασθή να υποστή την πρωτοκαθεδρίαν αυτού του Γιώργη τ' Παναγιώτ', ως γεροντοτέρου, ως έχοντος τάχα δικαιώματα. Ποία δικαιώματα;

Ας έβγαζε ταις μπολλέτταις του να ταις διαβάσουν! Κ' οι δύο, τάχα, ας πούμε, γράμματα δεν ήξευραν, αλλ' ήτον ο παπ' Αγγελής εκεί, ν' άχουμε την ευχή του, πού θα ταις εδιάβαζε... Η δουλειά του ήτον να διαβάξη – Αλλ' όχι! δεν παρεχώρει τα πρωτεία. Θα έκαμνε πως δεν τον είδε, και θα εκόταζε, **ντου-γρού**, προς το άγιον βήμα, χωρίς να στραφή επί στιγμήν προς δυσμάς, ωσάν θεοφοβούμενος πού ήτον, ν' ακούση μετά προσοχής την λειτουργίαν του. Ήτο εν τω δικαίω του, ευρίσκετο

εις το κατάμερόν του... Αλλ' ενταύθα ο Γιάννης ο Κούτρης επάγωσεν, ο παλμός εσταμάτησε προς στιγμήν. Δεν ευρίσκετο εις το κατάμερόν του! Τουναντίον, είχε πατήσει τα σύνορα, είχε μεταβή εις ξένον κατάμερον... Α! κι' αυτός ο παπ' Αγγελής, που επέμενε μη θέλων να λειτουργήση εις την Αγ. Αναστασιά... Εκεί, αδιαφιλονεικῆτως, ο Κούτρης θα ἦτο εις το κατάμερόν του. Αλλ' ἐδώ εις την Παναγίαν την Δομάν ευρίσκετο ακριβῶς εις το κατάμερον του Αγίου Χαραλάμπους, εις την δικαιοδοσίαν τ' Γιώργη τ' Παναγιώτ'!

Τι να κάμη; Και αυτός «ο Γιώργης τ' Παναϊώτ'», κατάλαβες, δεν ἦτον κανείς τυχαίος, ἐξήσκει ισχὸν και γοητείαν ἐπὶ το πλῆθος των αιγοβοσκῶν και των ποιμένων. Και ἰδοῦ, εισηλθεν ἤδη εις το παρεκκλήσιον. Ἦτο υψηλός, εὐσώμος, ωραῖος ἀνὴρ, με εὐγραμμον το πρόσωπον και με κανονικούς χαρακτήρας. Ἦτο ὡς ἐξήντα ἐτῶν, ἀλλὰ μόλις ἤρχιζαν, εις την πλουσίαν μέλαιναν κόμην του, τρίχες τινές να λευκάζωσιν ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Εἶχε φθάσει την πρώτην ἐν ἀρχῇ του αἰῶνος ἐξέγερσιν, την του 1808. Εἶχεν ομιλήσει με τον Σταθάν, εἶχε προσφέρει με τας ἰδίας του χεῖρας κοκορέτσι εις τον Βλαχάβαν, εἶχε στρατευθῆ ὑπὸ τον Νικοτσάραν. Και ὅλον το ἦθος του, ἡ ὄψις του οἱ τρόποι του, αἱ κινήσεις του, και τώρα ἀκόμη μετὰ σαράντα ἔτη, καθ' ἣν στιγμήν εισηρχετο εις τον ναῖσκον, εφαινετο ὅτι ἦτο εις νεύματα και χειρονομίας μετὰφρασις ἢ μιμικὴ παράστασις του παλαιοῦ διστίχου:

Στο Σκιάθο και στο Σκόπελο ποτέ κατῆς δεν κρένει,  
γιατί ἦν, λιμέρι του Σταθά, βίγλα του Νικοτσάρα.

Ο Κούτρης, αισθανθεὶς αὐτόν ὅτι εισηρχετο, διδὼν τον **διακαμὸν** του εισερχόμενον εις τον ναῖσκον, με ὄλην του την ἀπόφασιν ἣν εἶχε να μη στραφή να τον ἴδῃ, ἐστρεψεν ακουσίως την κεφαλὴν, και τα βλέμματά των συνητηθήσαν. Ο Γιώργης τ' Παναγιώτ', ἀφοῦ ἠσπάσθη τας εἰκόνας, ἤλθε κ' εστάθη ὀπισθεν του Κούτρη, ὅστις δεν ἠδύνατο πλέον να προσποιηθῆ ὅτι δεν τον εἶδεν. Ἄλλως ο Γιώργης τ' Παναγιώτ' δεν του ἔδωσε καιρόν να σκεφθῆ, διότι κύψας εις το σὺς του ἤρχισε με πονηρόν μειδίαμα να του λέγη.

— Μ' πήρες ἀπ' του κατάμερου του Γιώργη του Τρουλούου, μ' πήρες κη τσ' Μιχουγιανναῖοι, πατέρα κη γυιό, μ' πήρες κη τσ' τέσσιρις Μαυρουδ'μαῖοι, κι' ἀπουμείναμι λιουστοῖ στουν ἄι-Χαράλαμπου. Ὑ παπάς ο ἄιχααραλαμπίτ'ς λείπ', ξέρ'ς, εἶνε στουν Κουτκιά μέσα, στα χουριά. Ὑ παπάς ἀπ' μ Παναϊά, κάτου στη χώρα, δε θέλησε ναρθῆ, γιατί εἶμαστε λίοι, κη δε μαζουνώμαστε πουλλοί, για να βγάλη τουν κόπου τ', ας πούμε. Ὑ παπάς ἀπ' τουν Ἄι-Γιάννη τσ' Τρεῖς Ἱεράρχοι, ο ἄλλους εἶνε φημέριους, γιατί τουν παπ' Αγγελή, πούταν ἀπ' ὄξου, μας τούνε 'πήρις. Κουντέψαμι ν' ἀπουμείνουμι αλειτροῦῆτοι, τέτοια μέρα, γιατί δε ξέραμι 'σαί ποιά ἐκκλησιά θελά- πάτι ν' ἀναστήσητε. Τότις κ' ἐγὼ εἶπα, ας σ'κουθῶ να πάου πίσου, ζ' Κιχριά, μπέλες κη τσ' βρω π'θηνά, ση κανένα ζουκκλήσ', κη πηρνώντας ἀπ' ν Δουμάν, σα ξαγναντήσου του Κάστρου,

θα καταλάβου, μαθέ, σα διώ π'θηνά φέξου, ανισώς κ' είνε 'σει κανένα ρημουκκλήσ' τ' Καστριού κι' ανασταίνουνε. Μα δεν ώλπιζα, αλήθεια, πως θελά-ρθήτε τ' Δουμάν, μες το κατάμερό μ'!

Εκ της εξηγήσεως ταύτης ενόησεν, ολίγον αργά, ο Γιάννης ο Κούτρης, ότι με όλα τα σχέδιά του και τας ενεργείας του, όσον μακρύτερα έφευγε τον Γιώργη τ' Παναγιώτ' και την προεστωσύνην του, τόσοσιν ομιότερα επήγαινε και εις αυτόν και εις το κατάμερόν του. Διότι δεν αρκεί να φεύγη τις, πρέπει και να μη καταδιώκεται, ή τουλάχιστον να ηξεύρη προς ποίον μέρος να κατευθυνθή.

Δεν είχεν ή να του παραχωρήση τα πρωτεία, κ' εκείνος άλλως του τα επήρε, πριν ούτος του τα παραχωρήση.

\*\*\*

Περί το λυκαυγές, έληξεν η λειτουργία, και ο ουρανός πορφυρίζων εκεί προς ανατολάς έσμιγε με την θάλασσαν κυανήν απλουμένην κάτω, η δε σελήνη ωχρίασε και τα ολίγα άστρα ανά έν έσβυναν τρέμοντα εις τον αιθέρα. Και η Ηώς ανέτειλε με όλην την πορφυράν αίγλην καλλωπίζουσα με γλυκό ερύθημα βουνά, κοιλάδας και δάση. Εφάνη δε τότε, αποβαλούσα την μυστηριώδη της νυκτός περιβολήν, εν όλη τη καλλονή της, η μαγευτική θέσις της Παναγίας Δομάν. Δεξιά το υψηλόν, βραχώδες και τεμνόμενον από ευθαλείς χαράδρας βουνόν το απολήγον εις την κρημνώδη ακτήν του Κουρούα. Αριστερά λόφοι κοιλάδες, και δάση γραφικώς εναλλάσσονται εις το βλέμμα. Αντικρύ ο γυμνός και άγριον μεγαλείον αποπνέων βράχος του Κάστρου, με τα δύο προ αυτού πετρώδη νησίδια, και πέραν πέλαγος αχανές, φωσφορίζον εις τας πρώτας ακτίνας του υποφώσκοντος ηλίου.

Εις το βάθος δε του οριζοντος, προς βορράν η Χαλκιδική με τους τρεις λαγμούς της, υπέρ ους εξέχει ως βαθμίσ κεραυνωθείσης τιτανείου κλίμακος προς ανάβασιν εις τον ουρανόν, ο λευκόφαιος κώνος του Άθω με την κορυφήν εις τα σύννεφα, προς δυσμάς το Πήλιον με τας αναριθμήτους κοιλάδας του και με τη θεσπεσίαν του βλάστην, και πέραν αυτού η κορυφή του Κισσάβου, ως κεφαλή εμπηγημένη επί κορμού ξένου. Και το ρεύμα της Παναγίας Δομάν δεν κατεφέρετο πλέον ως πριν μετά βαθέος παφλασμού εις την βραχώδη κοιλάδα, αλλ' άμα τη ανατολή της ημέρας το νερόν έρρεε μορμουρίζον μαλακώς κυλιόμενον επάνω εις τα βρύα και εις τα αγριοσέλινα, διότι εξύπνησαν της ημέρας οι πολλοί και προσφιλείς κρότοι.

Τέλος εφάνη του ηλίου η πρώτη ακτίς, και ανέθορεν από της θαλάσσης μία πυρίνη παμφαής γραμμή του πανεκλάμπρου φωστήρος. Και την ίδιαν στιγμήν ηκούσθη πρώτη μεγάλη κ' επιβλητική φωνή, ο κλαγγασμός του αετού, χαιρετίσαντος την ανατολήν του ηλίου επάνω εις το βουνόν, από της αφθάστου και απατήτου επί των απορρώγων

βράχων καλιάς του. Και δευτέρα χαιρετιστήριος φωνή ηκούσθη ο κακκαβισμός του ιέρακος, ο κρωγμός του ιέρακος επάνω εις το βουνόν, εις μίαν υψηλήν χαράδραν του ιλιγγιώδους βουνού του Κουρούπη, εκεί επάνω. Και τρίτη φωνή κλιμακηδόν εχαιρέτισε το παμφαές άστρον της ημέρας, ο τιτυβισμός της πέρδικος και της τριγόνος εις το μεσοΰψές της κοιλάδος.

Και τελευταία αμέσως εχαιρέτισε διά του μινυρισμού της την ανατολήν του ηλίου η γλυκεία χελιδών, η επανευρούσα κ' εφέτος την φωλεάν της άθικτον εις τα ιερά σκηνώματα, εις τον οίκον του Κυρίου, ως και εις τα καλύβια των χωρικών, και εις τας οικίας των αγαθών ανδρών της πόλεως. Και ακροτελεύτιοι δειλοί μινυρισμοί ηκούσθησαν των μικρών στρουθίων επί των θάμνων, ων το έν μόλις υποψελλίζον, ίστατο αποφασιστικώς προσκολλημένον με τους λεπτούς πόδας του επί του κλαδίου, ενώ το άλλο, ψάλλον προς αυτό τον έρωτά του, επέτα ολόγουρά του, ίστατο προς στιγμήν επί του κλαδίου, ώρμα προς αυτό, το εφίλει, το παρεκάλει, κελαδούν, εκλιπαρούν και πάλιν κελαδούν.

Τότε και τα κατσικάκια, αισθανθέντα το θάλπος της ημέρας, ήρχισαν τα σκιρτήματά των, ευφραινόμενα εις την επαφήν του χόρτου, προσπαίζοντα περί τας μητέρας των, υποβάλλοντα το μικκύλον ρύγχος εις τον μαστόν — και δεν ήξευρον, ότι η λεπίς του σφαγέως έστιλβε και αυτή προς τον ανατέλλοντα ήλιον.

\*\*\*

Εκεί, υπό τα υψηλά δένδρα των οποίων οι κλώνοι με βόμβυκας και με θυσσάνους τριχοειδών φύλλων κοσμούμενοι, εσειόντο υπό της πρωινής αύρας, άνω του ρεύματος, του κυλίωντος μετά ψιθύρου το διαυγές νάμα του κάτω εις την κοιλάδα, εκάθησαν ηδονικώς όλοι οι βοσκοί με τας ποιμενίδας και τας βοσκοπούλας των, στρώσαντες αφθόνους πτέρεις και παχείας φυλλάδας, και ήρχισαν να διαμελίζωσι τα ευωδιάζοντα επί της σούβλας αρνία και τα ερίφια.

Έφαγον και ηυφράνθησαν όλοι και αφού ο παπ' Αγγελής ευλόγησεν, ως έδει, την φλάσκαν, την μετεβίβασε, μεγάλην, υπόχλωρον ακόμη, δι' ερυθράς δερματινης λωρίδος κρατουμένην, κλώζουσαν και φυσώσαν ακαταλήπτους ήχους ένδοθεν, εις χείρας του εκ δεξιών του καθημένου προεστώτος της ομάδος, του Γεώργη τ' Παναγιώτ', όστις εγερθείς, προσηγόρευσε διά μακρών την ομήγουριν.

— Κ'στός ανέστ'· βρε παιδιά! Αληθ'νός ου Κύριους! Ζη κη βασιλεύει!  
— Γεια μας! καλή γεια! διάφουρου! καλή καρδιά! καλή γερουσύνη, όλοι μας! Χρόνους πολλούς! Κη τ' χρόν' νάμαστε καλά. Καλή χρονιά σας! Πολλά τα έτ'! Παπά μ'! να χαιρήση το πετραχήλι σ'!

Είτα, στραφείς προς τον Κούτρην.

– Γιάννη, πάντα καλώς να σας βρίσκου!

Ίσως η φράσις αὐτή ἦτο υπαινιγμός προς τα προηγούμενα συμβάντα. Ἄλλ' ὁ Κούτρης ἀπήντησε μεθ' ετοιμότητος.

– Κη πάντα καλώς ναρχήση, μπάρμπα-Γιώργη!

Ὁ πάπ' Ἀγγελῆς δεν ἠδυνήθη να μη γελάση, και οἱ ἄλλοι τον ἐμιμήθησαν. Ὁ Γιώργης τ' Παναγιώτ' μετεβίβασε την φλάσκαν εἰς τον ἀντικρὺ του καθήμενον, τον Κούτρην, και οὗτος ἐπέε χαιρετίσας διὰ βραχέων. Μετὰ την τρίτην δε περίοδον της φλάσκας, ουδεμίαν πλέον ἠσθάνετο ἀντιπάθειαν προς τον Γεώργην, ἀλλ' ἠδελφώθησαν ὅλοι των. Και ὁ Γιώργης τ' Παναγιώτ' εἰς ὅν αἱ πολεμικαὶ ἀναμνήσεις ἐπανήρχοντο ἐναργέστεραι μετὰ το γέυμα, ἤρχισε να διηγῆται εἰς την ὁμήγυριν τον ἠρωικὸν θάνατον του Νικοτσάρα.

«Τρία καράβια ἦτανε, στα νερά της Κασσάνδρας με τα φουσοῦα του Νικοτσάρα και του Σταθά. Του Σταθά το καράβι ἦτον ὀλόμαυρο, μαύραις ἡ πάνταις, μαύρα τα ξάρτια, μαύρα τα πανιά· το εἶχε τάξιμο, να μην τ' ἀσπρίση, πριν ἐμβῆ νικητῆς μέσα στη Σαλονίκη. Ὅλη μέρα ἦταν μπονάτσα καραντί, τα τρία καράβια δεν μπορούσαν οὔτε μπρος να παν, οὔτε πίσου να γυρίσουν για ν' ἀράξουνε. Ἡ ἀρμάδα ἡ τουρκικὴ ἤρε το ρέμμα της θάλασσας, και το ρέμμα-ρέμμα, δῶ τους εἶχε, κει τους εἶχε, τους ἐφτασε ἀπ' το πλάι.

«Ὡς τόσο οἱ καπεταναῖοι οἱ δυο τους ἀντρειώθησαν. Ἦταν παλλικάρια, που δεν πιστεύω να ἐστάθησαν ἄλλοι, τους ἐγνώρισα ἐγὼ πολὺ καλά. Ὁ καπετάν Σταθάς μου ἐχάρισε ἓνα μαμί κεχριμπαρένιο να φομαρῶ το τσιμπ'κάκι μου, για να τον θυμῶμαι καμμιά φορά· κι' ὁ καπετάν Νικοτσάρας, μια φορά που του ἔδωκα κοκορέτσι, με τα ἴδια μου τα χέρια φτιασμένο, του ἄρεσε τόσο, που πολλοὺς μῆνες ὕστερα ὅπου μ' εὑρίσκε, μῶλεγε: «Τι ἐχομε ὠρέ Γιώργη, δεν ἐχεις τίποτε κοκορέτσι;» «Ὁρεξι νάχης, καπετάνε μου, τῶλεγα ἐγὼ· θέλεις να σου φτιάσω;» Και τρεῖς φοραῖς ἐθυσίασα τρία πρόβατα, μόνο και μόνο για να του φτιάσω κοκορέτσι. Ὑστερα, σαν ἐβγήκανε να πάνε κατὰ την Κασσάνδρα, οἱ ἄλλοι σὺντροφοὶ τους, γιατί ἦτανε πολλὰ καράβια, μ' ἐφτὰ καπεταναῖους πολεμάρχους, ἐλείπαν, εἶχαν μιλημένα να παν ὕστερα να τους βροῦνε. Και την ἡμέρα που τους ἐφτασε ἡ ἀρμάδα με το τούρκικο τ' ἀσκέρι ἦταν μοναχοὶ ὁ Νικοτσάρας κι' ὁ Σταθάς.

Σαν τους ἐρρίζαν οἱ τούρκοι τρεῖς κανονιαῖς, ἀναψε το τουφέκι, κι' ἀρχισε το τόπη να σαλεύη, το καράβι του Νικοτσάρα ἐπιάστηκε με την τούρκικη φεργάδα ξάρτια με ξάρτια, σαν δυο κακαῖς γειτόνισσαις που μαλώνουν, και πιάνονται μαλλιά με μαλλιά: Μα ὁ Νικοτσάρας με τον μπαλτά του ἐσπασε τους γάντζους κ' ἐκοψε τα μπαστοῦνια του Τούρκου, κ' ἐγλύτωσε το καράβι του ἀπ' τα δόντια του θεριοῦ. Μα την τελευταία στιγμή, ἐκεῖ που νικούσαν οἱ δικοὶ μας, και το μπουλούκι το ρωμαῖκο ἐφώναξε βρίζοντας την πίστι των Τούρκων, ἓνα βόλι του ἦρθε του Νικοτσάρα, κ' ἐχώθηκε στην κοιλιά του, και τον ἐλάβωσε βαθεία.

Μα το παλλικάρι το καλό, είνε παλλικάρι και στο θάνατό του. «Μ' έφαγαν τα σκυλιά», είπε μια, και σφίγγοντας τα δόντια, βαστώντας με το χέρι τα σωθικά του, που εχυνόντανε απ' την κοιλιά, βαστώντας με τα δόντια την ψυχή του, που του έφευγε απ' το στόμα, επρόφτασε κ' είπε· «Συντρόφια! πιάστε με και καθίστε με απάνω εκεί στα σκοινιά, κ' ακουμπήστε με απάνω στο κατάρτι... για να μην το καταλάβουν τα σκυλιά πως με σκότωσαν και πάρουν θάρρος... για να μην το μάθουν κ' οι δικοί μας και δειλιάσουνε».

Καθώς τους είπε, το κάμανε, και τον ακούμπησαν μισαποθαμένον στο κατάρτι... κ' οι Τούρκοι βλέποντας απ' αντίκρυ, ετρόμαζαν κ' ελέγανε. «Τσάρας ρεϊζ! Τσάρας ρεϊζ!» Ο καπετάνιος ο Τσάρας! ο καπετάνιος ο Τσάρας! Κ' οι δικοί μας, απ' τ' άλλα τα καράβια, δεν το πήραν μυρουδιά κ' εστάθησαν ανδρειωμένοι, κ' έδιωξαν την τούρκικη αρμάδα. Κι' όταν η αρμάδα έγεινε άφαντη, τότε το έμαθαν, κ' εγύρισαν πίσου στο νησί μας, για να θάψουν το Νικοτσάρα, που πέθανε κρατώντας με τα χέρια τ' άντερά του για να μη χυθούν, με τα δόντια την ψυχή του διά να μη φύγη. Κ' ήρθαν και τον έθαψαν, κάτω στο Λεχούνι, κοντά στην άμμο, στο γιαλό, και τότες του βγάλανε και τραγούδι.

Κ' εκείνος που φοβέριζε και όλοι τον ετρέμαν, επήγαν και τον θάψανε στου Λεχουσιού το ρέμμα.

Τοιαύτα τινά, αλλά με πολλές τροπάς φωνηέντων και συγκοπάς συλλαβών διηγήθη, ως είχεν εξ ακοής, ο μπάρμπα-Γεώργης τ' Παναγιώτ' και μετά βαθέως στεναγμού κατέστρεψε τον λόγον. Και οι αιπόλοι τον ήκουον μετά θαυμασμού, και ο παπ' Αγγελής, ακούων μετά συντόνου προσοχής, ησθάνθη δάκρυ υγραίνον την παρεϊάν του.

\*\*\*

Αλλ' ο Γιάννης ο Κούτρης, ως διά να παρηγορήση τον μπάρμπα-Γεώργην, καθ' ου δεν εμνησικάκει πλέον, διότι του επήρε τα πρωτεία, ηγέρθη και λύσας το ονάριον του, το οποίον έβοσκεν ησυχώς εις το λιβάδιον, ήρχισε να κάμνη κάτι παιγνίδια ιδικά του. Συγχρόνως δε ο υιός του ο Θεωδωρής, δεκαπεντούτης, ως διά να συνοδεύση με μουσικήν τους αγώνας του πατρός του, έλαβε το σουραύλι του, και ήρχισε να συρίζη απλούν και μονότονον ήχον.

Εν τω μεταξύ ο Γιάννης ο Κούτρης είχεν αναβή επί του όνου υποβαλών σάγισμα αντί σέλλας και βαίνων αργά, δήθεν μετά σοβαρότητος, επέβαλλεν εις το ζών να κάμνη κάτι βηματισμούς, κατά μίμησιν και παρωδιαν των πολεμικών ίππων. Και ο Γιάννης ο Κούτρης πότε ίστατο γονατιστός επί του σαγίσματος, πότε υπιιάζετο επί της ράχεως του ζώου, πότε εκρατείτο εκ της χαιτης με τον ένα πόδα επάνω, με τον άλλον κάτω εις την γην, πότε εχάνετο υπό την κοιλιαν του ζώου,



πότε έπιπτε από κεφαλής μέχρι γονάτων μεταξύ των τεσσάρων ποδών του όνου, κ' ενώ έλεγες ότι τώρα έπεσε, και ότι ο όνος θα τον πατήση, αίφνης, εν ριπή οφθαλμού ευρίσκετο πάλιν επί της ράχεως του ζώου. Τοιούτους τινάς μιμικούς αγώνας ήξευρε να εκτελή ο Γιάννης ο Κούτρης. Τίποτε περισσότερο δεν εχρειάζετο διά να καγχάζη επί πολλήν ώραν εν ευθυμία η ομήγουρις όλη.

\*\*\*

Τέλος ο Γιάννης ο Κούτρης αφήκε τον όνον του ήσυχον, και ο μπάρμπα-Γεώργης τ' Παναγιώτ' ως διά να ευχαριστήση τον μιμικόν, εξέφερε προς αυτόν ιδίως αποτεινόμενος, προς επισφράγισιν του συμποσίου, την τελευταίαν της ημέρας πρόποσίν του, ήτις ήχησεν υπόκωφος, ως να εξήλθεν από τον πάτον της φλάσκας, πλέον να κλώζη και να φυσά.

– Κη τ' χρον' με του καλό να σας βρω!

Ο Γιάννης ο Κούτρης απήντησε.

– Καλώς ναρθής, μπάρμπα-Γιώργη μ'!

## ΛΑΜΠΙΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ

Εάν ο ήρωας του παρόντος διηγήματος ήτο αυτούσιος ο γράφων, τότε ο επί κεφαλής τίτλος, θα είχε μάλλον τροπικήν και αλληγορικήν σημασίαν. Διότι, ναι μεν, ευδοκία της θείας προνοίας, είνε αληθές ότι και χάρις εις την φιλάδελφον προθυμίαν του χωρικού και αρχοντικού φίλου μου κυρ Γιάννη Πεντελιώτου, αξιούμαι σχεδόν κατ' έτος ανελλιπώς, κατά τας περιδόξους, ταύτας ημέρας να συμβάλλω εναμίλλως μετ' αυτού, υποβαστάζοντας διά της χειρός τα γυαλιά του, αγαπώντας το πολιτικόν ύφος, παρατείνοντας επ' άπειρον τα μουσικά κώλα και τας καταλήξεις του, εις τον μικρόν αγροτικόν ναϊσκον του χωρίου Θ., όπου μυροβολεί ελισσόμενον εις κυανούς στεφάνους το μοσχολίβανον, περιβάλλον ως διά φεύγοντος πλαισίου τους ακτινωτούς στεφάνους και τας σεμνάς όψεις των αγίων, και όπου με τας κεντητάς ποδιάς των και τα λευκά κολόβια αι νεαραί χωρικάί προσέρχονται φέρουσαι αγκαλίδας ρόδων και ίων και θημονίας όλας δενδρολιβάνου, καταφορτώνουσαι με λόφους ανθέων τον πενιχρόν επιτάφιον, μη έχοντα ανάγκην άλλης πολυτελείας. Εκεί εισβάλλει ουλαμός όλος αυτοσχεδίων ψαλτών, κρατούντων ανά έν φυλλάδιον του επιταφίου εις την χείρα, οίτινες φιλοτιμούνται να ψάλλωσιν εν σπαρακτική παραφωνία τα εγκώμια, καταστρέφοντες διά κωμικών σφαλμάτων και τας ολίγας λέξεις, όσαι είνε ορθώς τυπωμένοι εις τα φυλλάδια εκείνα.

Χωρίς να είμαι κύριον μέρος του αυτοσχεδίου τούτου χορού, οφείλω να ομολογήσω ότι, καίτοι προσπαθών να συμπάλλω υποφερτά κάπως με τον αρχοντικόν και πρόθυμον φίλον μου, ουχ ήττον υστερώ αυτόν κατά πολλά, και διά τούτο επεκαλέσθην εν αρχή, ως επιείκειαν εκ μέρους του αναγνώστου, την τροπικήν του τίτλου εκδοχήν, καθ' ον δηλ. τρόπον εις όλους τους ναούς, παρουσιάζονται κατά τας ημέρας ταύτας, πολλοί τέως άγνωστοι, μουσόληπτοι εκ του παραχρήμα, λαμπριάτικοι ψάλται, ούτω και ο γράφων, ενώ καθ' όλον τον άλλον χρόνον σιωπά, παρουσιάζεται, δις του έτους ούτος, τα Χριστούγεννα και το Πάσχα, κατ' αποκοπήν διηγηματογράφος. Το πράγμα ήρχισε να γίνεται κάπως φορτικόν, και πολλοί μεν εσκανδαλίσθησαν, τινές δε και το απεδοκίμασαν. Αρκούσι τόσαι άλλαι μανιαι, τόσοι ξενισμοί. Ημείς δεν είμεθα Άγγλοι ούτε Αμερικάνοι. Μη μας σκοτίζης και συ. Πόθεν έλαβες αφορμήν να υποθέσης ότι το κοινόν θέλγεται από τας αναμνήσεις σου, ή συγκινείται από τα αισθήματά σου; Το έκαμες μίαν φοράν ή δύο. Αρκεί. Παύσε πλέον. Δεν βλέπεις ότι το αιώνιον θέμα σου εξηντλήθη,

και ότι ευρίσκεσαι εις την ανάγκην να προσπαθής βία να παρουσιάσης απλήν παραλλαγήν κατ' έτος;

Εν πρώτοις, καλόν θα ήτο να διακρίνωμεν ό,τι είνε πράγματι ξενισμός από ό,τι δύναται να είνε, εκ της φύσεως των πραγμάτων, κοινόν εις πάντα τα έθνη. Λόγου χάριν, το να εκδίδονται τα περιοδικά κατά Σάββατον ή Κυριακήν είνε ξενισμός; Το να δημοσιεύουν αι πολιτικά εφημερίδες φιλολογικώτεραν ύλην κατά Κυριακήν, είνε ξενισμός; Ενί λόγω, το να σχολάζη τις κατά τας εορτάς από της τύρβης του κόσμου, ως και από της αναγνώσεως άρθρων πολιτικών, και να αισθάνεται την ανάγκην αβροτέρας, τερπινοτέρας, αφοσιωτέρας αναγνώσεως είνε ξενισμός; Έστω, αλλά δύνασαι να δημοσιεύης εν ημέραις εορτών διηγήματα ή περιγραφάς, χωρίς να κάμνης ποσώς λόγον περί των Χριστουγέννων και του Πάσχα.

Ιδού λοιπόν ποίον το αίτιον της δυσφορίας των — και πόσον αφελώς το ομολογούσι... το εξωτερικεύουσι. Να φιλοξενηθής ηγεμονικώς εις τα μέγαρα μεγάλου άρχοντος, και να μην προπίης εις τιμήν του οικοδεσπότη! Να απολαύσης (ξενίας δεσποτικής και αθανάτου τραπέζης) και να μην αποδώσης ευχαριστίαν εις τον εστιάτορα! Αλλ' εις τα διηγημάτια, όσα εδημοσίευσε κατά καιρούς ο υποφαινόμενος τα Χριστουγεννα ή το Πάσχα, ενεπνεύσθην, αληθώς, από τας αναμνήσεις μου και τα αισθηματά μου, τα οποία θέλγουσι και συγκινούσιν εμέ αυτόν — ίσως και ολίγους εκλεκτούς αναγνώστας. Ότι δε τοιούτοι υπάρχουσιν, αποδεικνύεται εκ τούτου, ότι δύο των εφημερίδων, αι κορυφαίαι της πρωτευούσης ως και το μονάκριβον περιοδικόν, δεξιούνται τα εορτάσιμα διηγημάτια των ημερών τούτων.

Έπειτα ουδαμού σχεδόν θα εύρητε ότι επεζήτησα βεβιασμένην θέσιν ή πλοκήν, όπως γαλβανίσω την περιέργειαν του αναγνώστου. Όπου γίνεται λόγος περί ξενιτευμένων, οίτινες επιστρέφουσι μετά μακράν απουσίαν ή στέλλουσι γράμματα μετά υλικής παρηγορίας εις τους οικείους, ταύτα όλα βασιζονται επί της πραγματικότητας, καθόσον όλοι οι ζήσαντες εις παραθαλασσίους και ναυτικούς τόπους της Ελλάδος κάλλιστα γνωρίζουσιν ότι, κατά τας παραμονάς ιδίως των εορτών, πολλοί ξενιτευμένοι, ενώ συνήθως φαίνονται σκληροί και απεσκληρημένοι τον φλοιόν, αίφνης **ενθυμούνται** τους οικείους των, ή και επιστρέφουσιν εις τας πατρίδας, ή αν αυτοί κωλύονται υπό φιλοτιμίας να κατέλθωσιν ευπροσώπως, όχι σπανίως αποστέλλουσι παραμυθίαν εις τας γηραιάς μητέρας και τας αδελφάς των. Εν άλλοις λόγοις γίνεται λόγος περί των κοινωνικών και οικογενειακών εθίμων των σχετιζομένων με τας εορτάς, και αλλαχού πάλιν η ασθενής πλοκή στρέφεται περί νεωτεριστικόν τι φθοροποιόν έθιμον. Τι το απίθανον εις όλα ταύτα;

Αλλά τα πλείστα των υπ' εμού γραφέντων εορτασίμων διηγημάτων έχουσιν, ας μου επιτραπή ο λατινικός όρος, a priori την υπόθεσιν, είνε

δηλαδή μάλλον θρησκευτικά. Ποίαν χάριν, σας παρακαλώ, ποίαν δύναμιν και πρωτοτυπίαν θα είχε το να λάβη τις τον κόπον να περιγράψη λεπτομερώς πώς χωρικός ιερέυς απήλθε να λειτουργήση εις εξωκλήσιον, χάριν μικράς κοινότητος αγροίκων ή βοσκών, ποίοι και πόσοι μετέσχον της πανηγύρεως και ποία τινα ήσαν τα ήθη των πανηγυριστών; Τούτο θα ήτο όλως ευτελές κατά την γνώμην των κριτικών. Το να γράψη τις, ότι γηραιός ανήρ εφόνευσε την συμβίαν του, κατ' αυτήν την ημέραν των Χριστουγέννων — χωρίς μήτε ο αναγνώστης μήτε ο συγγραφεύς να υποπτεύωσι καν διατί την εφόνευσεν —, τούτο είνε υψηλόν και πολυτελές, κατά την εκτίμησιν μερικών. Μετά τοιούτον έγκλημα κατ' αυτήν την αγίαν ημέραν, το θέμα εξηντήθη, και όλα τα Χριστουγεννιάτικα και τα πασχαλινά διηγήματα δεν πρέπει πλέον να βλέπωσι το φως.

**Μη θρησκευτικά, προς θεού.** Το Ελληνικόν έθνος δεν είνε Βυζαντινοί, εννοήσατε; Οι σημερινοί Έλληνες είνε κατ' ευθείαν διάδοχοι των αρχαίων. Έπειτα επολιτίσθησαν, προώδευσαν και αυτοί. Συμβαδίζουν με τάλλα έθνη. Ποίαν ποιήσιν έχει το να γράψης ότι ο Χριστός «δέχεται την λατρείαν του πτωχού λαού», και ότι πτωχός ιερέυς «προσέφερε τω θεώ θυσίαν αινέσεως;» Και να περιγράψης το εσωτερικόν του ναϊσκού, με τας νυσταλέας κανδήλας και τας αμαυράς μορφάς των Αγίων ολόγυρα! Δεν τα εννοοϋμεν αυτά ημείς. Θέλομεν διήγημα, το οποίον να είνε όλον ποιήσις, όχι πεζή πραγματικότης. Συ δε πώς τολμάς να γράψης ομιλών περί Ιουλιανού του Παραβάτου, καρφωμένου εις τον τοίχον από την λόγχην του αγίου Μερκουρίου, τοιαύτην βλάσφημον φράσιν: «Πελιδνός, ο παράφρων τύραννος....»

Όταν συγγραφεύς άλλος, και άλλης περιωπής, δημοσιεύσας προ ετών ιστορικοφανταστικόν δράμα, προέτασσε **χυδαία** αληθώς προλεγόμενα, δι' ων ύβριζε βαναύσως την θρησκείαν των πατέρων του — τότε ουδείς λόγος ήτο όπως σκανδαλισθή τις διότι το πράγμα ήτο της μόδας. Αλλά συ, να τολμάς να εκφράζεσαι με τοιαύτην ασεβή γλώσσαν περί του Ιουλιανού εκείνου, του παραβάτου ή αποστάτου καλουμένου — η θρασύτης υπερβαίνει παν όριον. Και όμως ο σοφός επικριτής δεν ενόησεν ότι η φράσις ήτο εξ αντικειμένου, όπως λέγουσιν αυτοί· απέδιδε δηλ. διά λέξεων τα χρώματα του ζωγράφου· και ότι παν ζήτημα περί των δοξασιών του γράφοντος (όστις εν τούτοις δεν αρνείται ότι συμμερίζεται την γνώμην του Βυζαντινού τοιχογράφου) παρέλκει όλως.

Διά να δώσωμεν πέρας εις το προοίμιον αυτό, θα είπωμεν με δύο λέξεις ότι: Το σημερινόν έθνος δεν επήγε, δυστυχώς, τόσον εμπρός όσον λέγουν αυτοί. Το έθνος το Ελληνικόν, το δούλον τουλάχιστον, είνε ακόμη πολύ οπίσω, και το ελεύθερον δεν δύναται να τρέξη αρκετά εμπρός, χωρίς το όλον να διασπαραχθή, ως διασπαρασσεται, φευ! ήδη. Ο τρέχων πρέπει να περιμένη και τον επόμενον, εάν θέλη ασφαλώς να τρέχη· ο ελεύθερος πρέπει να βοηθή τον δεσμώτην ή πρέπει να τον

ανακουφίζη. Όσον παρέρχεται ο χρόνος, τόσον το ελεύθερον ἔθνος καθίσταται οἴμοι! ανικανώτερον ὅπως δώση χεῖρα βοήθειας εἰς το δούλον ἔθνος. Ἄγγλος ἢ Γερμανός ἢ Γάλλος δύναται νὰ εἶνε κοσμοπολίτης ἢ αναρχικός, ἢ ἄθεος ἢ ὅ,τι δήποτε. Ἐκαμε το πατριωτικόν χρέος του, ἔκτισε μεγάλην πατρίδα. Τώρα εἶνε ελεύθερος νὰ επαγγέλλεται, χάριν πολυτελείας, τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν. Ἀλλὰ Γραικύλος τῆς σήμερον ὅστις θέλει νὰ κάμη δημοσίᾳ τὸν ἄθεον ἢ τὸν κοσμοπολίτην, ομοιάζει με νάνον ἀνορθούμενον ἐπ' ἄκρων ονύχων καὶ τανυόμενον νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος καὶ φανή καὶ αὐτὸς γίγας. Το ἑλληνικόν ἔθνος, το δούλον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον καὶ το ελεύθερον, ἔχει καὶ θα ἔχη διὰ παντός ἀνάγκην τῆς θρησκείας του.

Το ἐπ' ἐμοί, ἐνόσω ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θα παύσω πάντοτε, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς πανεκλάμπρους ταύτας ἡμέρας νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράψω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια ἑλληνικὰ ἦθη. **Εάν ἐπιλάθωμαί σου Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθῆι ἡ δεξιὰ μου, κολληθῆι ἡ γλῶσσα μου τῷ λάρυγγί μου, εάν οὐ μὴ σου μνησθῶ.**

\*\*\*

Ἀλλ' ὁ ἦρως τοῦ παρόντος διηγήματος εἶνε ὁ κυρ Κωνσταντὸς Ζμαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος τοῦ δήμου Λίτης, τοῦ χωρίου Ἀν....., ὅστις ὑπεσχέθη, ὡς εἶχε πάντοτε συνήθειαν εὐκόλως νὰ ὑπόσχηται (εἰς τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην ἴσως ὤφειλε καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ εἰς τὰ πολιτικά· διότι ἐνῶ ὁ α' καὶ ὁ β' πάρεδρος εἰς πάσαν ἐκλογὴν, ἐμάχοντο πάντοτε περὶ τῆς πρώτης τάξεως πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς, μετριόφρων καὶ χωρὶς κεράσματα ἐξελέγετο ἀσφαλῶς τρίτος ἐκάστοτε, μὴ ὑπάρχοντος τετάρτου συναγωνιστοῦ), ὑπεσχέθη, λέγω, νὰ ὑπάγῃ νὰ συλλειτουργήσῃ τὸν παπὰ Διανέλον τὸν Πρωτέκδικον, ἔξω, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ ναῖσκος εὐρίσκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ὁ παπὰ Διανέλος ὁ Πρωτέκδικος εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρωΐας τοῦ μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κυρ Κωνσταντοῦ ὅτι θα ἔφθανε πρὸς τὸ βράδυ διὰ νὰ ψάλῃ καὶ συνεορτάσωσιν ὁμοῦ τὴν Ἀνάστασιν.

Ἄλλον βοηθὸν ὁ Παπὰς δὲν εἶχεν ἢ ὁ νεώτερος υἱὸς του, ετοιμαζόμενος ἐφέτος δι' ἐξετάσεις εἰς τὸ Διδασκαλεῖον, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ τὸ Πάσχα· ὁ ἄλλος ἔλειπε διαρκῶς ναύτης με τὰ καράβια του. Θυγατέρας, τὸ ἀφθονον τοῦτο προϊόν τοῦ τόπου — καὶ τῆς ἱερατικῆς ἐγγάμου τάξεως μάλιστα — τοῦ εἶχεν ἀφήσει πλησμονὴν ἢ μακαρίτισσα ἢ πρεσβυτέρα, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἀς εἶχαν ζώην, οἱ οὐδὲν ἔπαυαν ἀενάως νὰ μεγαλώνουν, νὰ μὴν ἀβασκαθοῦν· ἦσαν τόσον γείτονες τῆν

ηλικίαν, ὥστε δεν ἐπρόφθανε να μεγαλώσῃ ἡ μία, καὶ ἡ ἄλλη ἀμέσως τὴν ἔφθανε· ὅσον ἐμεγάλωναν τόσον ἐφαίνοντο, καὶ μάλιστα αἱ μεσαιαὶ τρεῖς, ἴσαι περίπου εἰς τὰ χρόνια, ἴσως καὶ εἰς τὸ ἀνάστημα· καὶ ὁ παπὰ Διανέλος, ἀκούσιος ἱερομόναχος, δεν ἦτο ἐλεύθερος οὔτε εἰς μοναστήριον να καταφύγῃ.

Τὸν τριῶν ὡρῶν δρόμον ἀπὸ τὴν πολίχνην εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον εἶχε διανύσει τὸ πρῶν, ἀπολείτουργα, ὁ παπὰ Διανέλος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς δύο νεωτέρας θυγατέρας του, κορασίδας δέκα καὶ δώδεκα ἐτῶν, καὶ ἀπὸ ομάδα ἐπτά ἢ οκτῶ γυναικῶν φιλεόρτων, προπορευομένου τοῦ ὄνου του, φορτωμένου τὸ δισσάκιον με τὰ **ιερά** του παπὰ. Ὁ ἥλιος ἦτον ὡς δύο καλαμιαίς υψηλά, ὅταν ἐξήλθον εἰς τοῦ Γιατροῦ τ' ἀμπέλι, εἶτα ἔφθασαν εἰς τὰ Βουρλίδια, εἶτα ἀνήλθον ἀσθμαίνοντες εἰς τοῦ Ματαρώνα τὸν Πεύκον, ὅστις ἴστατο τότε ἀκόμη ἐκεῖ καὶ εὐηργέτει τοὺς οδοιπόρους με τὴν παρήγορον σκιάν του εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ υψώματος, πρὶν ἀσυνείδητος βάρβαρος, τὴ ἀνοχὴ ἢ τὴ ἐνοχὴ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὁ πλέον ἀτυχὸς τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, ἐκ περιτροπῆς ἐκλέγει ἀρχοντας καὶ προστάτας του, ρίψη ἀσπλάγχνως τὸ περικαλλές δένδρον καὶ ἀπογυμνώσῃ τὸ τοπίον τοῦ μοναδικοῦ στολισμοῦ του.

Ἐκεῖθεν ἀνήλθον εἰς τὸ Πετράλωνον καὶ εἰς τοῦ Σταμέλου τὴν Βρυσούλαν, καὶ ἀνέβησαν δι' ἀνωφεροῦς οδοῦ εἰς τοῦ Κανάκη τὴν Βρῦσιν, καὶ διὰ τῆς Κλινιάς κατήλθον εἰς τοῦ Χαιρημονά το ρέμμα, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς νήσου, ἐφ' ὕψους τῆς ὁποίας, περίοπτος ἐκ τοῦ πελάγους, ἀκούων τοὺς κτύπους τοῦ πλήττοντος τὰς ἀκτὰς κύματος, σιωπηλὸς καὶ διηγούμενος πέντε αἰῶνων σπαρακτικὴν ἱστορίαν μαρτυρίου καὶ αἵματος, ἐγείρεται πενιχρὸς ἀλλὰ σεμνὸς τῆς Αποτομῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου ὁ ἱερός ναῖσκος.

Εἰσήλθον εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ καὶ ἐξεφόρτωσαν τὸ ονάριον. Αἱ γυναῖκες ροδοκόκκινοι, ἐξαναμέναι ἐκ τῆς οδοιπορίας, ἀεννάως κελαδούσαι καὶ καγχάζουσαι, ετίναξαν τὰ σιδόλως κορνιακτισμένα κράσπεδά των, καὶ ἐφόρεσαν ἐπὶ τοῦ κοντοῦ φουστάνιου τῆς οδοιπορίας τὰς μακρὰς καὶ πολυπτόχους εσθῆτας. Ὁ παπὰς ἔρριψε κάτω τὴν μίαν ἀκρὰν τοῦ στακτεροῦ ζωστικοῦ του κ' ἐφόρεσεν ἀνωθεν αὐτοῦ τὸ μαῦρον ράσον του. Εἰσήλθον ὅλοι εἰς τὸν ναὸν κ' ἐπροσκύνησαν.

Ἐκ τῶν γυναικῶν, αἱ μὲν συνέλεξαν χαμόκλαδα καὶ ἤναψαν φωτιάν, διὰ να ψήσωσι καφέν καὶ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἱερέα, αἱ δὲ ἔδρεψαν ἐκ τῶν εὐδῶν θάμνων δέσμας σχοίνων καὶ πριναρίων καὶ φασκομηλεῶν, καὶ συνέδεσαν προχείρως διὰ κλωστής σκοῦπας, καὶ ἤρχισαν γοργὰ καὶ στρωτὰ να σκουπίζωσιν ἄλλαι τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἄλλαι τὸ προαύλιον· ὁ ἱερεὺς ἀπετέλεσε σκοῦπαν ἐκ δάφνης καὶ μύρτου καὶ δενδρολιβάνου, καὶ ἐσάρωσε μόνος του τὸ Θυσιαστήριον, καὶ ὅλον τὸ ἱερόν βήμα. Δεν ἔπαυε δὲ να γογγύζῃ καὶ να διαμαρτύρηται ἐναντίον τῆς ἀβελτηρίας, ὡς ἔλεγε, τῶν βοσκῶν καὶ τῶν ἀιπόλων, αὐτῶν ἐκείνων

οίτινες τον είχαν προσκαλέσει να τους κάμη Ανάστασιν εις το Βουνόν, και εκ των οποίων κανείς δεν είχε φανή ακόμη. Αυτοί προέβαινον ενίστε μέχρι της βεβηλώσεως τού να εισάγωσιν, ίσως εν καιρώ βροχής, τα θρέμματά των εντός των εξωκκλησιών, ως ηδύνατο να πεισθή τις εκ της παρουσίας διαφόρων ιχνών της εισβολής, τα οποία ουδ' είχαν λάβη τον κόπον να εξαλείψωσιν. Ένδοθεν του ιερού βήματος, ενώ έκυπτε διά να σκουπίση, ηκούετο από καιρού εις καιρόν ψιθυρίζων μετά στεναγμού:

– Αχ! αλλοίμονο... «Ανθρώπους και κτήνη σώσεις, Κύριε!»

– Δεν τσάκισε κανείς το ποδαράκι του! έκραξεν απαντώσα έξωθεν εις τον στεναγμόν του ιερέως η θεία Σειραϊνώ, η αληθής σηματοφόρος των εξοχικών λειτουργιών και των πανηγυριών.

– «Ανθρώπους και κτήνη!» εψιθύρισε πάλιν ο ιερέυς.

Είχε παρέλθει ήδη η μεσημβρία, και ο ιερέυς μετά του μικρού ποιμνίου εκάθησαν να γευματίσωσιν υπό την ιεράν ελαιάν, εν τω περιβόλω του ναΐσκου, εγγύς του παμπαλαιού εκείνου λιθοκτίστου κιβουρίου, το οποίον κατ' άλλους ήτο στέρνα ύδατος και κατ' άλλους κοιμητήριον ή οστεοθήκη. Η θεία το Μαθηνώ, γηραιά ευλαβής κατά τους μεν, ψευτομετάνισσα κατά τους δε, ενάρετος γυνή, αποβλέπουσα προς το κτίριον τούτο μετά στεναγμού είπεν:

– Ημείς τρώμε, κορίτσια · να έχουν τάχα κ' οι φτωχοί, να φάνε!

– Τρών' οι πεθαμένοι, θεία Μαθηνώ, είπε το Αγλαώ, η δωδεκαέτις παιδίσκη του ιερέως.

– Οι πεθαμμένοι τρώνε κόλλυβα, εγώ το ξέρω, προσέθηκε το Καλλιοπώ, η δωδεκαέτις μικρά αδελφή της · και γι' αυτό, ημείς στο σπίτι όσα κόλλυβα μας φέρουνε, όλα τα μοιράζουμε στους φτωχούς και στα παιδιά τα γειτονόπουλα, για να έχη η μάννα μας, η φτωχή, να φάη στον άλλον κόσμο...

– Σιωπή, Καλλιοπώ! είπεν ο ιερέυς, θέλων να κρύψη την συγκίνησίν του.

Προ δώδεκα και πλέον ετών ο παπά Διανέλος είχε φίλον τινά ελληνοδιδάσκαλον, χρηστόν άνδρα, αλλ' όστις είχε αδυναμίαν εις τα ελληνικά ονόματα. Είχε γεινή σύντεκνος του ιερέως, και βαπτίσας τας δύο τελευταίας κόρας του είχε δώσει αυταίς αρχαιοπρεπή ονόματα, τα οποία όμως, επειδή ευρέθησαν επί ουδετέρου εδάφους, εξουδετερώθησαν, ως εικός, και αυτά.

– Τι! έχει δίκηο το κορίτσι, παπά · ανέκραξεν η θεία το Μαθηνώ, ήτις ενθυμήθη τότε τα «πεθαμμένα της», τέσσαρα παιδιά και τον άνδρα της, οπού είχε θάψει, μείνασα με δύο θυγατέρας υπάνδρους, τας οποίας είχε στήριγμα ακόμη εις τον κόσμο · έχει δίκηο το κορίτσι. Ο παπά Θεόφιλος, ο μακαρίτης ηγούμενος της Μεγαλόχαρης της Ευαγγελίστρας, το ίδιο μας έλεγε, για έναν που τον είχαν όλοι για πεθαμμένον, που η γυναίκα του τού έκαμε τα τρίμερα και τα νιάμερα, και ο Άγγελος Κυρίου

έπαιρνε το πιάτο με τα κόλλυβα, καθώς ήταν σταυρωμένο με της σταφίδες και με τα ρόιδα και το επήγαινε εις τον πλακωμένον κ' έτρωγε, δεν ξέρω πόσαις μέραις, κι' ανάσαινε από μια τρύπα της γης, θαρρώ, ως που ο άνθρωπος δεν απέθανε, κ' εσήκωσε το μάγγανο, και τον ξελευθέρωσεν, δεν είνε αλήθεια αυτό παπά;

– Αλήθεια είνε, βλοημένη, απήντησεν ο παπάς· αλλά τώρα είνε... για όσους θέλουν να τα πιστεύσουν.

– Κι' όσοι δεν τα πιστεύουν;

– Θα πάνε στην Κόλασι, το ξέρω εγώ, είνε το Καλλιοπά

– Μα σαν είν' αλήθεια, παπά, γιατί ο Άγγελος Κυρίου δεν σήκωνε μια και καλή το μάγγανο να ξελευθερώση τον άνθρωπο; είνε η Αννούδα, μία των γυναικών.

– Γιατί ο σκοπός δεν ήτον να δειχθή η παντοδυναμία του θεού, οπού είνε αποδειγμένη δι' απείρων θαυμάτων, απήντησεν ο ιερέυς· αλλά να φανερωθή μόνον η δύναμις των μνημοσύνων και των διά τους νεκρούς προσφορών, και ότι τίποτε το οποίον (προσφέρει) θυσιάζει ο άνθρωπος εις τον Θεόν, τίποτε το οποίον δίδει εις τους πτωχούς, καμμία καλή πράξις, καμμία αρετή, καμμία υπομονή, κανέν μαρτύριον, κανέν δάκρυ, τίποτε δεν χάνεται. Όλα σπείρονται εις γην αγαθήν, ως ο κόκκος του σίτου, είνε ο Κύριος, όπου αν πέση εις την γην και αποθάνη (και τοιαύτα είνε τα κόλλυβα, τοιούτοι και οι νεκροί), πολόν καρπόν φέρει. «Οι σπείροντες εν δάκρυσιν εν αγαλλιάσει θεριούσι». Κείνοι που σπείρουν με δάκρυα, με χαράν και αγαλλίασιν θα θερίσουν.

– Το λέγει αυτό το Εύαγγέλιον;

– Το λέγει το Ψαλτήρι, αλλά το ίδιο είνε, γιατί και το Ψαλτήρι είνε λόγος Θεού, και εμπνευσμένον από το Πνεύμα το Άγιον. Και όταν θάμπομεν νεκρόν εν Χριστώ ευσεβώς δύσαντα, είνε ως να σπειρωμένα εις την γην κόκκων σίτου... και ο Κύριος θα τον αναστήσει εν τη εσχάτη ημέρα, καθώς ο ίδιος ευδόκησε να μας το υποσχεθή.

«Ο πιστεῶν εις εμέ, καν αποθάνη ζήσεται... καγώ αναστήσω αυτόν εν τη εσχάτη ημέρα».

– Αμήν! είνε η θειά το Μαθηνώ, και τα δάκρυά της, επί τη μνήμη του ανδρός και των τεσσάρων παιδιών, ταχέως εξητμήθησαν ως σταγόνες όμβρου μετά θερινόν υετόν, εντός της κοιτης πάλαι ξηρανθέντος χειμάρρου.

\*\*\*

Το δειλινόν εφάνησαν μακρόθεν να κατεβαίνωσι την ράχιν ερχόμεναι αι καλυβιώτισσαι γυναίκες, αι ποιμενίδες και βοσκίδες των αγροτικών συνοικιών. Ήλθαν φέρουσαι πελωρίους κοφίνους, γεμάτους άνθη, λαμπάδας, κηρία και αγγεία με έλαιον, και πρόσφορα και μικράς



φιαλίδας με **νάμα**, ή οδηγούσαι ονάρια με τα σάγματα επεστρωμένα διά κιλιμιών και χραμίων, φορτωμένα τορβάδες και δισσάκια με φλάσκας οίνου, με τυρία νωπά, ή ζεματισμένα και κόκκινα αυγά. Κατόπιν εφάνησαν σφυρίζοντες αλλοκότως δύο ή τρεις βοσκοί με τας αγέλας των, τας οποίας ωδήγησαν παρά τον απότομον κρημνόν προς την θάλασσαν. Οι τράγοι επήδων από βράχου εις βράχον, από όχθον εις όχθον, από κοίλωμα εις κοίλωμα, ενώ τα ερίφια χαριέντως σκιρτώντα έτρεχον κατόπιν των αιγών βελάζοντα, αγαλλόμενα προς την νέαν δι' αυτά απόλαυσιν του αγνώστου τούτου πράγματος, της ζωής, εκθέτοντα εις τον ήλιον τα στακτερά ή σικτά, και λευκά και μαύρα τριχώματά των, ενώ οι βοσκοί, υψηλοί, ρωμαλέοι, τραχείς, φριξότριχες, ηλιοκαείς την όψιν, έτρεχον εμπρός και οπίσω με τας μακράς, ίσας με το ανάστημά των, καμπύλας την λαβήν ράβδους των, σοβούντες μετά πολυήχου συριγμού την δυσάγωγον και σκιρτικήν αγέλην.

Τελευταίοι έφθασαν οι ποιμένες άνευ των αμνάδων των, τας οποίας είχαν αφήσει οπίσω εις τας μάνδρας, κομίσαντες μόνον δυο αρνία σφαγμένα. Έφθασαν σιγουρισμένοι, αλλαγμένοι, στολισμένοι όλοι των, με καθαρούς χιτώνας, κοντά βρακία και υψηλαίς βλαχόκαλτσαις, με πλατέα ζωνάρια κίτρινα, ξυραφισμένοι και με τους λινόχρους ή καστανούς μύστακας αγκιστροειδείς.

Ταχέως έκλινεν η ημέρα, και ο ήλιος έδυσεν εις μίαν ράχιν του Πηλίου, αντικρύ, αφού επί πέντε λεπτά της ώρας είχε μείνει στεφανωμένος με κυάνεα και περιπόρφυρα χρυσαυγή νέφη αντιλαμβάνων ο ίδιος όσην απέδιδε δόξαν και λάμπιν και επί δέκα λεπτά ακόμη, αφού εβασίλευσεν, αι ακτίνες της στέψεως του έμειναν χρυσοφαείς, πορφυρίζουσαι, κυανίζουσαι βάπτουσαι το βουνόν με ιώδες χρώμα. Είτα κατήλθεν η νυξ, ηρέμα επί των πλευρών του όρους, σπείρουσα παντού το βαθύ και άρρητον μυστήριόν της, και οι έμψυχοι κρότοι και ψίθυροι της φύσεως, εξηγέρθησαν εις τας ράχεις, εις τους λόγγους, εις τας φάραγγας, και η οφρύς του βουνού ητμίσθη και συνεστάλη υγρά και το βλέφαρον του λόφου κατήλθε, και εκλείσθη εις έν βουνόν ρεμματιά και κάμπος. Και ο μπάρμπα-Κωνσταντός ο Ζ'μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος του χωρίου, του δήμου Λίτης, δεν εφάνη ουδαμóθεν να έρχεται.

Ήτο δε ανήσυχος ο ιερεύς, και φόβος ήτο να μείνωσι χωρίς Ανάστασιν και λειτουργίαν. Διότι ευλόγως δεν ηδύνατο άνευ βοηθού να ιεροπρακτήση. Λειτουργία χωρίς ένα τουλάχιστον ψάλτην ή αναγνώστην δεν γίνεται, οι ποιμένες και οι βοσκοί ήσαν όλοι, ως εικός, ου μόνον αγράμματοι, αλλά και αλιβάνιστοι οι κακόμοιροι πολλοί τούτων.

— Τώρα, τι να κάμουμε; — Ορίστε σου υπόσχονται σίγουρα μία δουλειά, κ' ύστερα σ' αφήνουν μέσ τη μέση! **Ανθρώπους και κτήνη σώσεις Κύριε!**

Ήλπιζεν εν τούτοις ακόμη ότι ο μπάρμπα-Κωνσταντός θα ήρχετο. Αργοστόλιτος ήτο πάντοτε, τον ήξευρεν. Αλλά τώρα ήτο σκοτεινή ακόμη νυξ και μόνον τα άστρα έλαμπαν άνω, ολίγω ύστερον ανέτελλεν η σελήνη, και τότε ελπίς ήτο να έλθη.

Παρήλθον δύο ώραι και η σελήνη ανέτειλε κολωβή από το σκοτεινόν βουνόν άνω, ανερχομένη βραδέως εις το στερέωμα, και αι τάξεις των άστρων ηραιώθησαν επ' άπειρον και όλα σχεδόν ημαυρώθησαν εις την διάβασίν της. Παρήλθεν ακόμη μία ώρα. Ο μπάρμπα-Κωνσταντός δεν εφάνη.

Ο ιερεύς ήρχισε ν' αγανακτή.

— Ο ασυνείδητος! ο μωρός!... Ήμαρτον κύριε! «Ανθρώπους και κτήνη».

Ήθελε να στείλη ένα των ποιμένων εις την πολίχνην, όπως ζητήση και εύρη ένα συλλειτουργόν να του φέρη. Αλλ' οι ποιμένες και οι βοσκοί όλοι έρεγγον εξηπλωμένοι μεταξύ των σχοίνων και των κομαρεών, τυλιγμένοι εις τας κάπας των, ευχαριστημένοι ότι επανήλθεν η άνοιξις και εύρισκαν ολιγότερον παγεράν της γης την υγρασίαν. Και αι γυναίκες των πλαγιασμένοι και αυταί, ύπνωπτον ολιγότερον ακουστώς όπισθεν του ιερού βήματος, τυλιγμένοι με τα χιράμια και τα κιλίμια, τα οποία είχαν φέρει επεστρωμένα επί των σαγμάτων των όνων. Και αι εκ της πολίχνης ελθούσαι γυναίκες, κόμπουσai επί των καλάθιων των, έξω της θύρας του ναού, υπό τον εστεγασμένον πρόναον και εντός της ξύλινης κιγκλίδος, ελαγοκοιμώντο και αυταί. Μόνον ο ιερεύς ανησύχει και ήτο άγρυπνος.

— Τα ξέρω εγώ απ' όξου τα πλειότερα τα γράμματα, παπά, του έλεγεν η θειά το Μαθηνώ, διά να του δώση θάρρος· τα κανοναρχώ κειδά στ' αυτί του γέρο- Φιλιπή, κι' ο γέρο-Φιλιπής, οπούν θεοφοβούμενος άνθρωπος, θα τα λήη κειδά όπως-όπως...

— Να δα η ώρα να σε κάμουμε και ψάλτη, Μαθηνώ! απήντησε γελάσας ο ιερεύς.

— Ψάλτης δε θα γίνω, μόνε κανονάρχος. Μοναχοί μας θάμαστε... Κανένas γραμματισμένος δεν είνε για να μας γελάση... Η αγιωσύνη σ' βρίσκεις τον ήχο του μπάρμπα Φιλιπή, κ' εγώ του λέω τα λόγια όσα θυμούμαι. Νάξερα από μέσα απ' το χαρτί να διαβάσω, θαρρώ πώς δε θα ήτον αμαρτία να ψάλω και μοναχή μου.

Ως τόσον επλησίαζε μεσονύκτιον, και δεν ήτον ελπίς να έλθη πλέον ο μπάρμπα- Κωνσταντός, ο τρίτος πάρεδρος. Ο ιερεύς δεν απεφάσισε να εξυπνήση κανένα εκ των βοσκών και τον στείλη εις την πόλιν, ως εσκέφθη κατ' αρχάς, διότι ελογάριαζεν ότι τόσαι ολίγαι ώραι έμενον έως να ξημερώση, ώστε μέχρι ου υπάγη ο αποσταλησόμενος εις την

πόλιν, ζητήση και κατορθώση να εύρη ψάλτην, εωσότου πείση και φέρη αυτόν και φθάσωσιν ομού εις τον Άγιον Ιωάννην θα ήτο ακριβώς δύο ώραις ημέρα.... και η Ανάστασις επρόκειτο να γίνη τα μεσάνυκτα ή και βραδύτερον τι.

Ο παπά Διανέλος εσηκώθη στενάζων, εισήλθεν εις τον ναόν, και προσεκύνησεν εις τας βαθμίδας του ιερού βήματος. Ευθύς κατόπιν έτρεξεν η γρηά Μαθηνώ και η θειά το Σειραινώ, η σηματοφόρος των πανηγύρεων. Αι δύο γυναίκες ήρχισαν να αναζωπυρώσι τα φυτύλια, να ρίπτωσιν έλαιον εις τας κανδήλας και να κάμνουσιν εγκαρδίους σταυρούς. Ησθάνοντο ανέκφραστον χαράν και γλύκαν εις τα σωθικά των. Ήτο ανάστασις, Ανάστασις! Το πρόσωπον του Δεσπότου Χριστού έλαμπε με άγιον φως, δεξιά της ιεράς πύλης. Η μορφή της Δεσποίνης Θεοτόκου ήστραπτεν εξ αφάτου χαράς αριστερόθεν, κρατούσης το θείον βρέφος της. Η όψις του τιμίου Προδρόμου, με ένα βόστρυχον της κόμης φρίττοντα προς τα άνω, ως να έμεινεν ανωρθωμένος από την πρόσψασιν του θηριώδους δημίου του αποκόψαντος την σεβάσμιον κάραν του μείζονος εξ όσων εγέννησαν κατά φύσιν αι γυναίκες ανδρών, εσελαγίζετο εκ μυστικής ευφροσύνης παραπλεύρως εκείνου ου την φρικτήν κορυφήν ηξιώθη να χειροθετήση. Και ο αγαπημένος μαθητής ήτο ακόμη εκεί, και συνέχαιρεν επί τη Αναστάσει, αν και πτυχή τις μερίμνης συνέστελλε το υψηλόν μέτωπόν του, προβλέποντος ότι θρασύς ιερόσυλος έμελλε μετ' ου πολύ να τον αρπάση εκ της κόγχης του διά να τον μεταφέρη εις Αθήνας και τον καθιδρύση όχι εις ναόν και ολοκαύτωμα και θυσιαστήριον, όχι εις τόπον του καρπώσαι, αλλ' εις Μουσειόν, Ύψιστε Θεέ! εις Μουσειόν, ως να είχε παύση ν' ασκήται εις τον τόπον αυτόν η χριστιανική λατρεία, και τα σκεύη αυτής ν' ανήκον εις θαμμένον παρελθόν, και να ήσαν αντικείμενον περιεργείας!.... Τλεως γενού αυτοίς, Κύριε!

\*\*\*

Τέλος δεν ήτο ελπίς να έλθη ο κυρ Κωνσταντός και ώφειλον εκ των ενόντων να ψάλωσι την ακολουθίαν. Αι εκ της πόλεως γυναίκες, η μία μετά την άλλην, αποτινάξασαι την υπνώδη νάρκην, εισήλθον εις τον ναΐσκον. Αι εκ των αγρών ποιμενίδες δεν ήργησαν να εξυπνήσωσιν, ο δε παπά Διανέλος εξήλθε προς στιγμήν, και λαβών τεμάχιον παλαιάς σανίδος και σφυροειδές ξύλον, κατεσκεύασεν αυτοσχέδιον σήμαντρον, διότι φευ! δεν υπήρχε προ πολλού κώδων όστις να εξυμνή τους προ αιώνων κοιμηθέντας και να συγκινή την κόνιν των από γενεών κοιμηθέντων κατοίκων της πάλαι ποτέ υπαρξάσης πόλεως. Διά του σιμάντρου τούτου ήρχισε να κρούη ο ιερεύς εις τροχάιους πρώτον (τον

Αδάμ, Αδάμ, Αδάμ,) είτα εις ιάμβους (το τάλαντον, το τάλαντον), και να εξυπνή τας μεσονυκτίους ηχούς.

Οι βοσκοί ενωτισθέντες τον μονότονον ήχον ετινάχθησαν διά μιας επάνω, επέταξαν τας κάπας των, ενίφθησαν και έτρεξαν εις την Εκκλησίαν, κρατούντες τας λαμπάδας των. Ο ιερέυς εβαλεν ευλογητόν, έψαλε μόνος του την παννυχίδα, όλον το **Κύματι θαλάσσης**, εθυμίασεν, έκαμεν απόλυσιν, είτα φορέσας επιτραχήλιον και φελόνιον, ήναψε μεγάλην λαμπάδα, και βαστάζων αυτήν εξήλθεν εις τα βημόθυρα και ήρχισε να ψάλλη μεγαλοφώνως το **Δεύτε λάβετε φως**. Οι βοσκοί ήναψαν τας λαμπάδας των, ομοίως και αι γυναίκες, κ' εξήλθον όλοι εις το προαύλιον, του ιερέως κρατούντος την τε Ανάστασιν και το Ευαγγέλιον μετά του θυμιατού, και ψάλλοντος, **Την Ανάστασιν σου Σωτήρ**.

Είτα η ιερά εικόν και το Ευαγγέλιον, απετέθησαν επί πεζούλας, εκπληρούσης χρέη τρισκελίου, εφ' ης αι γυναίκες είχαν στρώσει μεταξοϋφές μακρόν προσόψιον. Ο ιερέυς ανέγνω αργά το κατά Μάρκον **Διαγενομένου του Σαββάτου**, είτα θυμιάσας και εκφωνήσας το **Δόξα τη ομοουσίω**, ήρχισε να ψάλλη λαμπρά τη φωνή το **Χριστός Ανέστη**. Αφού το έψαλε τρις ο ίδιος, και ανά άπαξ ή δις δύο των βοσκών, οίτινες δεν ήσαν μεν πλέον γραμματισμένοι από τους λοιπούς, αλλ' είχαν ολιγώτερον τραχείαν την προφοράν κ' «εγύριζε κάπως η γλώσσα των», έλαβε θάρρος και η θειά Μαθηνώ και το έψαλεν άπαξ, ομοίως και η θειά το Σειραινώ, ενώ το Καλλιοπώ και το Αγλαώ και η Αννούδα και άλλαι γυναίκες έπνιγον τους καγχασμούς των εις τας παλάμας, με τας οποίας ως δι' εκουσίου φιμώτρου είχαν περιλάβη τα στόματά των.

Τελευταίον εις επισφράγισιν το έψαλε πάλιν ο ιερέυς, και είτα είπε τα **Ειρηνικά**. Μεθ' ο, αναλαβών την Ανάστασιν και το Ευαγγέλιον, εισήλθεν εις τον ναόν, ακολουθούμενος υπό του λαού. Έψαλε το **Αναστάσεως ημέρα** και τα δύο τροπάρια της πρώτης ωδής, ακολούθως εισήλθεν εις το ιερόν, και εξελθών πάλιν, έλαβε καιρόν, και πάλιν εισήλθε, και ήρχισε να φορή όλην την ιεράν στολήν του. Η ψαλμωδία είχε διακοπή εξ ανάγκης. Η θειά Μαθηνώ επλησίασεν εις τον γέρο- Φιλιππή πρωτοκάθεδρον της τάξεως των ποιμένων, κ' εδοκίμασε να κανοναρχίση προς αυτόν.

— Ψάλε, γέρο-Φιλιππή, «**Καθαρθώμεν τας αισθήσεις**». Αλλά του γέρο-Φιλιππή δεν εγύριζεν η γλώσσα του να είπη «Καθαρθώμεν τας αισθήσεις».

Τότε η θειά το Μαθηνώ ήρχισε σιγά-σιγά να ψάλη: «**Καθαρθώμεν τας αισθήσεις και οψόμεθα τω απροσίτω φωτί της Αναστάσεως**, κτλ.

Είνε αληθές ότι η ακριβής προφορά εις το στόμα της ήτο Καθαρθώμεν τας ησθήσεις κη ουψόμεθα...

– Αυτό το είπαμε, βλοημένη, έκραξεν ο ιερέυς από του ιερού βήματος. **Δεύτε πόμα πίνωμεν καινόν**, είνε τώρα.

– Α! Ναι, έκαμεν η θειά το Μαθηνώ και ήρχισε.

Δεύτε πόμα πίνωμεν καινόν.....

Αλλ' ο ιερέυς όστις εξηκολούθει να ενδύηται, ενόησεν ότι ή την προσκομιδήν έπρεπε ν' αναβάλη, ή την ακολουθίαν να διακόψη. Και ταύτα μεν επεδέχοντο οικονομίαν, αλλά δεν έβλεπε πώς θα τα εκατάφερνον εις την λειτουργίαν.

Εφόρει έν έκαστον των αμφίων κ' επιθύριζε τα διατεταγμένα λόγια:

«Αγαλλιάσεται η ψυχή μου επί τω Κυρίω, ενέδυσσε γαρ με ιμάτιον σωτηρίου και χιτώνα ευφροσύνης περιέβαλέ με. Ως νυμφιον περιέβαλε με μίτραν και ως νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμω.»

Είτα ήρχιζε να ψάλλη τα τροπάρια του Κανόνος:

**Νυν πάντα πεπλήρωται φωτός, ουρανός τε και γη και τα καταχθόνια.....**

Είτα πάλιν, φορών το επιτραχήλιον υπεπιθύριζεν: «Ευλογητός ο Θεός ο εκχών την χάριν αυτού επί τους ιερείς αυτού, ως μύρον επί κεφαλής το καταβαίνον επί πώγωνα...»

Και πάλιν έψαλε:

**Χθες συνεθαπτόμην σοι Χριστέ, συνεγείρομαι σήμεραν αναστάντι σοι.....**

Είτα φορών το περιζώννυον, έλεγεν:

»Ευλογητός ο Θεός ο περιζωννύων με δύναμιν, και έθετο άμωμον την οδόν μου.» Ή περνών το έν επιμάνικον, απήγγελεν: Η δεξιά σου χειρ Κύριε, δεδόξασται εν ισχύι... »

Και διακόπων τούτο, έψαλλε την καταβασίαν: **Δεύτε πόμα πίνωμεν καινόν, ουκ εκ πέτρας αγόνου.....**

Αφού όμως ενεδύθη την ιερατικήν στολήν όλην, εξήλθεν έξω και εχοροστάτησε, κ' έψαλλεν ο ίδιος όλον τον κανόνα, έμελλε δε να μεταβή εις τους **Αίνους** και ν' αρχίση τον ασπασμόν, όταν εις των βοσκών, όστις είχεν εξέλθη διά να ιδή πώς είχαν αι αίγες του, επανήλθεν εις τον ναϊσκον και ανήγγειλεν ότι κάποιος φωνάζει βοήθειαν μέσα απ' του Χαιρημονά το ρέμμα, και ότι είνε βαθειά κάτω και δεν τον είδε, μόνον την φωνήν του ήκουσεν.

Ο ιερέυς εστράφη.

– Τι τρέχει;

– Δε ξέρου τι να είνε, είπεν ο βοσκός... βαθειά κάτ' χουιάζει... «πού είσαστε, πού είσαστε;» Να πάρου μια λαμπάδα να πάου να ιδώ;

– Να πας.

Δύο ή τρεις άλλοι νεαροί βοσκοί και ποιμένες έλαβον αμέσως τας λαμπάδας των κ' έτρεξαν έξω.



Δύο νεαροὶ βοσκοὶ ἔλαβον τὰς λαμπάδας των καὶ ἔτρεξαν ἔξω....

\*\*\*

Αφοῦ ἔφερε γύρω ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὁ κυρ Κωνσταντὸς ὁ Σμαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος, κτλ., ἐπὶ τέλους, ὡς δύο ὥρας προ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰ Λιβιάδια ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου εἶχε δεμένον τὸ οὐνάριον τοῦ, διὰ νὰ το λύσῃ, ὅπως φορτώσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν μικρὰν ἀποσκευὴν τοῦ, καὶ ἐκκινήσῃ διὰ τὸν Ἀγ. Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, καθ' ἣν εἶχε δώσει ὑπόσχεσιν εἰς τὸν παπὰ Διανέλον. Ἀλλὰ τότε μόνον ἐνόησεν ὅτι εἶχε λησμονήσῃ ἀπὸ τοῦ πρωὶ νὰ το **αλλάξῃ** ἢ τοῦ νὰ το μετατοπίσῃ εἰς ἄλλην βοσκήν, καὶ τὸ πτωχὸν τὸ οὐνάριον δὲν ἐφαίνετο πολὺ χορτάτον, ὅταν ὁ κύριός τοῦ το ἔλυσεν. Ἐκ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ ἀνῶρθωσεν ελαφρῶς τὰ χαμηλωμένα αὐτιά τοῦ, τὸ ζῶον ἐφαίνετο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ὁ ἀφέντης τοῦ θα το μετέθετε τέλος εἰς ἄλλην βοσκήν, ἀλλ' ὁ μπάρμπα- Κωνσταντὸς το ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ, ὅπου ἐφόρτωσεν ἐπάνω τοῦ ἑνα πενιχρὸν τορβάν, περικλείοντα τρόφιμα, ἐπέστρωσεν ἐπὶ τοῦ σάγματος παλαιὸν

ξεθωριασμένον κιλίμιον, και αναβάς ο ίδιος εκάθησε μονόπλευρα επ' αυτού.

Έκαμε τον σταυρόν του κ' εξεκίνησεν. Αλλά δεν ήργησε να καταλάβη ότι το ζωντόβολον, ένεκα του γήρατος και της μετρίας τροφής την οποίαν είχε λάβει, δεν θ' αντείχε καλώς εις την μακράν οδοιπορίαν, και ότι θα ήτο ικανόν να **μαραζώση** τον αναβάτην. Άμα έφθασεν εις τον επάνω Άι-Γιαννάκην, ου μακράν της πόλεως, κατέβη και απεφάσισε να οδηγή το ονάριον πεζός βαινών. Αλλά και πάλιν το ζώνον δεν εβάδιζε καλώς, με όλους τους κτύπους όσους του κατέφερε με μίαν λεπτήν βέργαν εις τα οπίσω του. Απεφάσισε λοιπόν ν' απαλλαγή της συντροφίας, ήτις θα ήτο μάλλον βάρος ή βοήθεια δι' αυτόν, και να δέση κάπου το ζώνον διά να το αφήση να βοσκήση. Εζήτησε μέρος κατάλληλον διά να το δέση, αλλά δεν εύρεν εις τον επάνω Άι-Γιαννάκην πλουσίαν βοσκήν. Κατέβη οπίσω εις τον Κάτω Άι-Γιαννάκην, αλλ' αφού κ' εκεί δεν εύρεν ικανόν χόρτον διηυθύνθη απώτερον κάπου εις την θέσιν Έρμο Χωριό, κ' εκεί έδεσε τέλος το ζώνον εις την ρίζαν αγριού δένδρου, εντός ασπάρτου αγρού και πλησίον εις ένα φράκτην. Αυτός δε εφορτώθη εις τον ώμον τον τορβάν και το κιλίμιον, έβαλεν όπισθεν του εις την μέσην μικρόν κλαδευτήρι, και κρατών την λεπτήν ράβδον του, εξεκίνησε πεζός. Είχε χασομερήσει σωστήν μίαν ώραν εις όλας αυτάς τας φροντίδας.

«Τώρα, ειπε μέσα του, είνε καιρός να το βάλω στα πόδια, διά να μη νυχτώσω (και πάλιν θα νυχτώσω), εκτός εάν απομείνω· αλλά ν' απομείνω δεν πρέπει, γιατί έδωκα υπόσχεσιν του παπά.» Ούτως ειπε και ούτως έκαμε. Και ήρχισε να κόφτη δρόμον με όλα τα εξήκοντα έτη του, με όλον το δημογεροντικόν και προεσταδικόν της διαίτης και του ήθους του, το βραχύ ανάστημα, το ωχρόν λεπτόδερμον και καταπονημένον πρόσωπον, και μεθ' όλον το κανονικόν, καίτοι παλαιόν και εφθαρμένον της βράκας και του φεσίου. Ήτο παλαιός γεωργοκτηματίας από οικογένειαν, με όλα τα κτήματά του ενυπόθηκα, εκ των απλοϊκών εκείνων τους οποίους εύρε λείαν εύκολον και καλόν έρμαιον η άπληστος και ιδιοτελής πανουργία των παντοπωλών, μικρεμπόρων και τοκιστών της χθες, των νεοπλούτων της σήμερα, κατά πόλεις και κώμας.

Ο μπάρμπα-Κωνσταντός ανέβη ταις Βίγλαις και έφθασεν εις του Κ'φαντώνη το Καλύβι, είτα κατέβη εις το ρέμμα, το συνορεύον προς το Λεχούνι, όπου ευρίσκεται ο νερόμυλος του Δήμου του Βλάχου κ' εκείθεν ήρχισε ν' αναβαίνει τον μικρόν ανήφορον του Αγίου Χαραλάμπους.

Ο ήλιος είχε δύσει, όταν έφθασεν εις την κορυφήν του βουνού, και αντικρύ του βραχώδους και αποτόμου όρους, όπου κείται το μικρόν διαλυμένον μονύδριον. Ο παπά-Αζαρίας Σύγκελλος, ηγούμενος του ερήμου αδελφότητος μοναστηρίου, ουδέν άλλο έχων πνευματικόν ποιμνιον ειμή μίαν υπέργηρων καλογραϊαν ενενηκοντούτιν και ένα

άχρηστον υποτακτικόν ηλικιωμένον, ναυαγόν του κόσμου και απόχηρον, είχαν εξέλθη εις τα πρόθυρα της μονής, και έβλεπε τας τελευταίας ακτίνας του ηλίου επιχρυσούσας διά τινας στιγμάς ακόμη τας κορυφάς των ανατολικών απέναντι ορέων, όταν είδε τον μπάρμπα-Κωνσταντόν να προκύψη όπισθεν της τελευταίας αιμασιάς, της χαραττούσης εκατέρωθεν του δρόμου.

– Πού 'ς αυτό τον κόσμο, κυρ-Κωνσταντέ;... Σαν τα χιόνια!...

– Ευλογείτε, πάτερ!... Και ο μπάρμπα-Κωνσταντός, αφού έκαμε τον σταυρόν του τρις, αποβλέπων προς το ιερόν του αγ. Χαραλάμπους, ήρχισεν ασθμαίνων να διηγείται πώς ο παπά-Διανέλος ο Πρωτέκδικος εκλήθη από τους βοσκούς και ποιμένας να κάμη ανάστασιν και να λειτουργήση επάνω εις τον Άγ. Ιωάννην τον Πρόδρομον, πώς εκάλεσε και αυτόν, τον κυρ-Κωνσταντόν, να υπάγη να τον βοηθήση, πώς ο παπάς ευρίσκεται από τη πρωίας, όπισω, εις τον Άγ. Ιωάννην, χωρίς να έχη άλλον βοηθόν ή συλλειτουργόν, πώς αυτός, ο κυρ-Κωνσταντός, ηργοπόρησε να εκκινήση, ένεκα του οναρίου του, το όποιον δεν αντείχεν εις την οδοιορίαν, και ήθελε κάθε τόσον άλλαγμα βοσκής (και ο Θεός δεν είχε ρίξει το έτος εκείνο άφθονους βροχάς, ώστε να υπάρχη δαψίλεια βοσκής εις τα λιβάδια), και τέλος, πώς ο κυρ-Κωνσταντός ευρέθη εις την ανάγκην ν' αποφασίση να υπάγη πεζός επάνω εις τον Αγ. Ιωάννην διά να μη γελάση τον παπάν, επειδή είχε δοσμένον τον λόγον του, να υπάγη να τον βοηθήση.

– Μα τώρα νύχτωσες... θα νυχτώσης... είπεν ο Άι-Χαραλαμπίτης ο ιερεύς· πώς θα πας ως εκεί;.. είνε μιάμιση ώρα δρόμος ακόμα... και το φεγγάρι θ' αργήση τρεις ώραις να βγη.... άσ 'βος.

– Πώς να κάμω; είπεν ο μπάρμπα-Κωνσταντός, όστις ήρχισεν ευθύς να οκνή και να διστάζη.

– Σκοτιδ' άσ'βος, επανέλαβεν ο παπά-Αζαρίας, το φεγγάρι θ' αργήση τρεις ώραις... πώς θα πας ως εκεί, μοναχός σου;... Κακοστρατιά, κλεφτότοπος... θα πέσης 'σε κανένα γκρεμνό να κατασκοτωθής.

– Τι με συμβουλεύεις, γέροντα, να κάμω;... είπε ψοφοδεής ο μπάρμπα-Κωνσταντός ο πάρεδρος.

\*\*\*

Ο παπά-Αζαρίας εσκέφθη προς στιγμήν, αλλ' η όψις του δεν εξέφραζε πνευματικόν τι. Ίσως έλεγε μέσα του: «Τι ήθελα, τι γύρευα εγώ να του πω τέτοια πράγματα να τον δειλιάσω;... Αυτός είνε έτοιμος... αφορμή εγύρευε να μείνη μες τη μέση... και να κάμη Ανάστασι στον άγιο Χαραλάμπο».

Είτα είπε μεγαλοφώνως:



— Τι να σου πω κ' εγώ; Εσείς πάτε και δίνετε υπόσχεσι, κ' ύστερα δεν ξέρετε να σηκωθείτε με την ώρα σας τουλάχιστον, να πάτε κει που έχετε δώσει λόγο... κι' άλλος ας καρτερή... ένα πράμμα που σου είνε κοπιαστικό και δύσκολο, απ' αρχής πρέπει να το συλλογίζεσαι, να το μετράς καλά, να μη δίνης το λόγο σου... Τι δουλειά είχες, εσύ, νοικοκύρης άνθρωπος, να τρέχης στα κατσάβραχα, απάνω στον Άι-Γιάννη, για να κάμης Πάσχα;... Δεν ήξερες ναρθής στον Άι-Χαράλαμπο;... Τι σε κάμω εγώ;... Εδώ θελά χρησιμέψης... θελά ψάλουμε μαζί την Ανάστασι, θελά λειτουργηθής μια χαρά, και η μυζήθρα και το χλωρό τυρί δεν ήθελε μας λείψη... Έχω κ' εκείνο τον αχαϊρευτο τον υποτακτικό μου το Γαβριήλ, όπου δε φελά τίποτε... έχω και τη γρηά την Ευπραξία, ένα σωρό κόκκαλα, νάχουμε την ευκή της... τρεις κούκκοι! Μα οι βοσκοί, ας είνε καλά, ταις καλαις μέραις έρχονται, μας κάνουν γενιά... μόνον εφέτος που μας πήρε τους πλειότερους ο παπά-Διανέλος, πίσω στον Άι-Γιάννη, αλλά μένουν κάτι λιγοστοί...»

Ενταύθα ήλθεν εις τον παπά-Αζαρίαν ο πειρασμός να κρατήση τον κυρ- Κωνσταντόν εις τον Άγιον Χαράλαμπον, αφίνων τον παπά-Διανέλον άνευ βοηθού, διά να τον εκδικηθή διότι του αφήρεσε τους πλείονας των βοσκών του. Αλλά δεν το εχώρησεν η συνείδησίς του, και εντονώτερον εξηκολούθησε:

— Τώρα, όπως και να το κάμης, άσχημα είνε... μα το καλλίτερο είνε να τραβήξης το δρόμο σου να πας... Έδωκες το λόγο σου... είνε μεγάλη αμαρτία ν' αφήσης τον παπά χωρίς βοηθό, τέτοια μεγάλη μέρα.

Ο μπάρμπα Κωνσταντός δεν απέσπα το βλέμμα από τας κυανάς και κοκκίνας υάλους της θυρίδος του ιερού βήματος, ήτις εφαινετο προσελκύνουσα αυτόν ως μαγνήτης, και νοερώς συνέκρινε την σχετικήν ανάπαυσιν ην θα είχεν εις τον Άγιον Χαράλαμπον, όπου θα εύρισκε ζεστόν κελλίον με άφθονον πυρ και καφέν προ της Αναστάσεως, με γάλα και αυγά μετά την λειτουργίαν, και διπλούν θαλπερόν και αναπαιυτικόν ύπνον προ και μετά την ακολουθίαν, με την ερημίαν, με τους βράχους, τους σχοίνους και τας κομαριάς του Αγ. Ιωάννου του Προδρόμου, όπου θα υπήρχε μόνον ύπαιθρον ή ανεπαρκές υπόστεγον και παραπολλή δρόσος πρωιμωτέρα ή ώστε να είνε επιθυμητή.

— Μη στέκεσαι καθόλου, επανέλαβεν ο Αϊχααραλαμπίτης· τράβα, γιατί θα νυχτώσης, και θ' αργήση το φεγγάρι να βγη.

— Τώρα νύχτωσε που νύχτωσε, είπεν αποφασιστικώς ο μπάρμπα-Κωνσταντός· καλλίτερα είνε να καθίσω προς ώρα να ξεκουραστώ, ως που να βγη το φεγγάρι...

— Και ύστερα;

— Ύστερα πηγαίνω με το φεγγάρι.

— Μα θα πας;

— Θα πάω.

— Ξέρεις καλά το δρόμο;

– Τι θα πη;... Μπορεί να έχω χρόνια να πάω, μα τον δρόμο τον θυμούμαι... Κ' έπειτα, αν έρθη κανένας απ' τους ξωμερίταις φίλος μου...

– Εί!...

– Θα τον παρακαλέσω να με πάη ολίγο παραπάνω, είπεν ο μπάρμπα-Κωνσταντός.

– Ώστε δεν ξέρεις καλά το δρόμο;

– Όχι αλλά...

– Φοβάσαι τα στοιχιά; εκάγχασεν ο ιερέυς.

– Θεός να φυλάη... δεν φοβούμαι τίποτε με την δύναμιν του Θεού... μα η συντροφιά είνε πάντα καλλίτερη.

– Ας είνε, δεν μπορώ να σε διώξω... έμβα μες το κελλί να ξεκουραστής, και σα βγη το φεγγάρι, να πας...

– Ευλόγησον.

Ο μπάρμπα-Κωνσταντός εισήλθεν εις το κελλίον, κ' εξηπλώθη επί του χαμηλού επεστρωμένου σοφά, με τους πόδας προς την εστίαν, όπου έκαιεν ασθενές πυρ ετοιμόσβεστον. Ο μπάρμπα-Κωνσταντός εσκεπάσθη με το κλίμι το οποίον εκόμιζε, και μετ' ολίγα λεπτά απεκοιμήθη. Ήτο δε ήδη νυξ.

\*\*\*

Το κελλίον όπου είχαν εισέλθη ο μπάρμπα-Κωνσταντός ήτο το έν εκ των δύο όσα εκράτει ο ηγούμενος, το οποίον εχρησίμευεν άμα ως προθάλαμος, ως μαγειρείον και ως πρόχειρον «αρχονταρίκι». Μόλις είχαν αποκοιμηθή ο γηραιός πάρεδρος, και εισήλθεν ο υποτακτικός Γαβριήλ, με άσπρον κιουλάρι, με ζωστικόν πάνινον ξεθωριασμένον και χωρίς ράσον, κρατών λυχνίαν με την αριστεράν, καυσόςυλα και χαμόκλαδα με την δεξιάν.

– Άλλος μουσαφίρης πάλε! εγόγγυσεν άμα είδε τον κυρ Κωνσταντόν κοιμώμενον^ κουτσοί-στραβοί στον Άι-Παντελεήμονα! Ευλόγησον, πατέρες!

Εκρέμασε το λυχνάριον επί του περυγίου της εστίας, εγονάτισε και ήρχισε να ξανάπη την φωτιάν, και εξηκολούθησεν:

– Από πού με το καλό, αυτός πάλε! Ας είν' καλά οι χριστιανοί! Τα ποτήρια ξεπλύνετε, και οι παίδες ας κερνούν. Ζήτω η κρασοκατάνυξις! ευλόγησον πατέρες!

Έκυπεν εις την εστίαν και ήρχισε να φουσά διά φουσητήρος καλάμου. Είτα επανέλαβεν:

– «Έδωκας ηγούμενε, των καλογήρων διακόνημα...»

Έψαλε τούτο εις ήχον τέταρτον, μεθ' ο εις πεζόν λόγον προσέθηκε:

– Πού τους βρίσκει, ο γέροντάς μου, και τους μαζώνει!

Τρέχα, Γαβριήλ. Καφέδες, Γαβριήλ. Και να έφερναν τίποτε πρόσφορα, το ελάχιστο! Μ' αυτοί έρχονται άδεια τα χέρια. «Του κελλάρη έδωκας κλειδιά εις τα χέρια του (τούτο το είπε ψαλτά· είτα χύμα)». Βάστα, γέρο-Γαβριήλ. Σαν είσ' αββάς, βάστα!

Την στιγμήν εκείνην, ο μπάρμπα-Κωνσταντός έκαμε κίνησιν τινα, εμισοξύπνησε, κ' εγύρισεν από το άλλο πλευρόν.

– Χαλάλι να του γείνη! εγόγγυσεν ο πάτερ-Γαβριήλ. Νυσταγμένος μας ήλθε, ο άνθρωπος. Θέλω να ξέρω, αυτοί, κάτω στο χωριό, δεν κοιμούνται τάχα, δεν έχουν σπίτια, δεν έχουν κάμαραις; Κινούν δύο ώραις δρόμο κ' έρχονται στον Άι-Χαράλαμπο για να κοιμηθούν; Ταμάμ! Ευλόγησον, πατέρες...

Και είτα έψαλε:

– «Δίδει τον οίνον λιγοστόν...»

Αλλ' ο μπάρμπα-Κωνσταντός, καίτοι στραφείς επί του άλλου πλευρού, δεν επανεύρε τον ύπνον, αλλ' ανασηκωθείς επί του αγκώνος, εγύρισε βλέμμα προς τον μοναχόν και τον ηρώτησε:

– Τι ώρα είναι, πάτερ;

– Τι ώρα;... ώρα που νύχτωσε... ώρα που φέγγουν τ' αστέρια...

– Το φεγγάρι δε βγήκε ακόμα;

– Τι να σε κάμη το φεγγάρι, χριστιανέ μου;... Το φεγγάρι δεν κόβει μονέδα...

– Περιμένω να βγη το φεγγάρι για να φύγω, και γι 'αυτό σ' ερωτώ, είπεν ηούχως ο μπάρμπα-Κωνσταντός.

– Να φύγης;... για πού, αν θέλη ο Θεός;

– Δεν ήρθαν τίποτε ζωμερίταις απ' τα καλύβια;

– Μου κάνουν τη χάρι να μη 'ρθούν, είπεν ο Γαβριήλ. Σου φέρνουν ένα πρόσφορο και σου φαρμακώνουν μια κόττα ολάκερη· σου φέρνουν ολίγο νάμα, και σου αδειάζουν μια δαμιτζάνα σωστή...

\*\*\*

Την στιγμήν εκείνην ηκούσθη η φωνή του ηγουμένου από της θύρας του κελλίου.

– Α! ξυπνητός είσαι, κύριε πάρεδρε, έλεγεν ο παπά-Αζαρίας· κ' εγώ ενόμισα, ότι ο Γαβριήλ ωμιλούσε πάλι μοναχός του, καθώς το συνηθίζει. Καλά που έπιασε κουβέντα με άνθρωπον.

– Χμ... Γχ... έπνιξε τους γογγυσμούς του μέσα του ο Γαβριήλ. Είτα ψιθύρω τη φωνή προσέθηκεν: Ευλόγησον, πατέρες!

– Δεν εκοιμήθηκα καθόλου, γέροντα, απήντησεν ο μπάρμπα-Κωνσταντός, όστις πράγματι δεν ενθυμείτο ποσώς αν είχε κοιμηθή ή όχι...

– Και δεν άκουσες τον Γαβριήλ να μιλή μοναχός του;

– Δεν τον άκουσα... Ίσως να έκλεψα έναν ύπνον ίσα με ένα **Πιστεύω**.

– Περιμένω τους βοσκούς, όπου είνε έφθασαν, εΐπεν ο Αΐχαραλαμπΐτης ιερεΰς· άμα έλθουν, εγώ ο ίδιος θα υποχρεώσω έναν απ' αυτούς να σε συντροφέψη γι' απάνου...

– Ευλόγησον, εΐπεν ο μπάρμπα-Κωνσταντός, όστις δεν το επεθύμει διακαώς μέσα του.

– Ως που να έλθουν, επανέλαβεν ο παπά-Αζαρίας, επειδή συνειθίζω και διαβάζω τας **Πράξεις** αποβραδής, κατά το παλαιόν Τυπικόν, να πάρουμε έναν καφέ, και να με συντροφέψη, αν αγαπάς, εις την εκκλησίαν, διά να με βοηθήσης να διαβάσουμε μαζί τας Πράξεις.

– Ευχαρίστως, εΐπεν ο μπάρμπα-Κωνσταντός.

– Ταις διαβάζω εγώ ταις Πράξεις, εγόγγυσεν ο Γαβριήλ, όστις εζήλευεν άμα έβλεπεν έκτακτον βοηθόν ή ψάλτην εν τω ναΐσκω.

– Εσύ, Γαβριήλ, θα κάμης περισσότερα λάθη από όσαις λέξεις είνε τυπωμένας μες το βιβλίο. Μόνον να μας κάμης δυο καλούς καφέδες, ιδιορρυθμίτικους, και να μας τους φέρης από 'κει. Ορίστε, κυρ Κωνσταντέ, να περάσουμε στο κελλί το άλλο.

Ο μπάρμπα-Κωνσταντός ηγέρθη, έλαβε την ράβδον του, τον τορβάν και το κιλίμι και μετέβη εις το κελλιον του πατρός Αζαρία.

\*\*\*

Οι τρεις νεαροΐ βοσκοΐ, κρατούντες τας λαμπάδας των χαμηλά με την αριστεράν, περισκεπόντες το φως με την δεξιάν από της προσπινεούσης νυκτερινής αύρας, ενώ η σελήνη, υψηλά αναπλέουσα τον ουρανόν, είχε κρυφθή εις σύννεφα, έτρεξαν πρώτοι εμπρός, ο δε πρώτος αναγγείλας την είδησιν αιπόλος ήρχετο οπίσω. Κατέβησαν κάτω εις το ρεύμα, χωρίς ν' ακούωσι φωνάς, και ήρχισαν να υποπτεύωσιν ότι ο πρώτος βοσκός ίσως είχεν **αυτιασθή**, και είχεν ακούσει φωνάς μη υπάρχούσας πράγματι. Αλλ' ο αιπόλος διεμαρτύρετο λέγων ότι δεν ηπατήθη, και ότι είχεν ακούσει ευκρινώς φωνήν λέγουσαν: «Πού είσαστε; Πού είσαστε;»

Διά να βεβαιωθή έτι μάλλον αυτός πείθων και τους άλλους, ο βοσκός ήρχισε να φωνάζη: Ε! δω είμαστε! Ποιος είνε;»

Ασθενής φωνή απήντησεν. Αλλά δεν διέκριναν τας λέξεις.

Αφού προέβησαν ολίγα βήματα παρεμπρός, οι βοσκοΐ πάλιν εφώνασαν: «Ε! ποιος είσαι; Πού βρίσκεσαι;»

Η φωνή ευκρινέστερον απήντησε:

– «Δω είμαι!... ελάτε παραδώ...» Και η φωνή επνίγη εις στεναγμόν.

– Κάποιος θάπεσε κ' εγκρεμοτσακίσθη πουθενά μες το ρέμμα, εσκέφθη μεγαλωφώνως ο εις των βοσκών.

Τω όντι, όταν ήκουσαν τον μυρμουρισμόν του ύδατος του μικρού χειμάρρου ρέοντος διά μέσου βράχων και αμμωδών χώρων εναλλάξ εις το βάθος της κοιλάδος, κ' επλησίασαν εις την ρίζαν ενός βράχου, είδον

το σώμα ανθρώπου κειμένου εκεί, δίπλα εις το ψιθυρίζον και κατερχόμενον εις την θάλασσαν ελικοειδές ρεύμα.

Ήτο αυτός ο κυρ Κωνσταντός, ο τρίτος πάρεδρος.

Τον ανεκίνησαν. Δεν ήτο βαρέως πληγωμένος, αλλ' είχε βαρέσει εις την αριστεράν πλευράν, πεσών από ύψος ανδρικού αναστήματος, από τον βράχον.

Περί ώραν δεκάτην ευρωπαϊσί, αφού ανέτειλεν η σελήνη, είχε αναχωρήσει από τον Άγ. Χαράλαμπον, όχι τόσο διότι το επεθύμει, όσον διότι ο παπά-Αζαρία, ο υποχρεωτικός και πρόθυμος φίλος όταν επρόκειτο ν' αποπέμψη οχληρόν, είχε παρακαλέσει ένα των ελθόντων χωρικών, και είχε επιμείνη ίνα συνοδεύση ούτος τον μπάρμπα Κωνσταντόν απερχόμενον εις Αγ. Ιωάννην, όπου είχε δώσει υπόσχεσιν να υπάγη.

Ο χωρικός, με προθυμίαν όχι εμφαντικώτεραν της του παπά-Αζαρία, μεγαλειτέραν δε της του κυρ Κωνσταντού, συνώδευσε τον πάρεδρον εις ικανόν μέρος της οδοῦ έως εις τα Κάμπια, εις το ύψος του βουνού οπόθεν έπρεπε να κατηφορίση τις διά να φθάση εις τον ναΐσκον του Προδρόμου, κ' εκεί, αφού του έδειξεν ακριβώς τον δρόμον, του ευχήθη καλήν Ανάστασιν και τον εγκατέλιπε μόνον.

Ο μπάρμπα-Κωνσταντός ηκολούθησε κατ' αρχάς επί πολύ τον κύριον δρόμον, όστις ήτο μοναδικός και ευδιάκριτος υπό το φως της σελήνης, μόνην συντροφίαν έχων τους θάμνους, όσοι ίσαντο δεξιά και αριστερά διαχαράσσοντες την οδόν, τα δένδρα τα οποία ελάμβανον φανταστικά σχήματα ή εσηματίζον σκιάς εν μέσω των οποίων το όμμα έβλεπε πολλάκις φάσματα και ακινήτους ανθρώπους, τους βράχους οίτινες, καθόσον επλησίαζε προς την βόρειον ακτήν, επληθύνοντο κ' εξετόπιζον τα δένδρα, το δειλόν κελάδημα ολίγων πτηνών κρυμμένων εις τας λόχμας, τον κρότον της αύρας σειούσης τους κλώνας και τας κορυφάς των δένδρων, και τον μυστηριώδη θρουν της φυλλάδος τον παραγόμενον υπ' αγνώστων νυκτερινών πλασματίων, υπό μικρών κατωτέρων πνοών κρυπτουσών την υπαρξίν των εν μέσω του σκότους και της μοναξιάς.

Αλλ' όταν έφθασεν εις μέρος όπου η οδός ετέμνετο εις δύο μικρά μονοπάτια, το έν ανατολικώτερον, το άλλο βορειοδυτικόν, ευρέθη εις αμηχανίαν ποιον μονοπάτι να λάβη. Όσον και αν είνε εντόπιος εις άνθρωπος, όστις εκτάκτως, άπαξ κατά δύο ή τρία έτη, εξέρχεται εις μακράν σχετικώς εκδρομήν, εις τους μικρούς τόπους, πάντοτε ευρίσκεται εις αμηχανίαν, όταν μάλιστα το τοπίον είνε κάπως άγριον, και δεν έχη ο ίδιος κτήματα εις το μέρος εκείνο. Οι δρόμοι από έτους εις έτος αλλάζουν, πολλάκις παλαιαί οδοί εκχερσοῦνται ή καλλιεργούνται και δεν πατοῦνται πλέον εκ της πλεονεξίας μικρού γαιοκτήμονος, όστις περιφράττει εντός του χωραφιού του έν ή δύο στρέμματα γης περισσότερο, και μεταθέτει τον φράκτην μίαν ή δύο οργυιάς απωτέρω.

Ενίοτε συμβαίνει και το εναντίον· αδιαφλονεϊκῆτος ελαιῶν γνωστοῦ κτηματίου πατεῖται και γίνεται δρόμος, χάριν της ευκολίας των διαβατῶν. Ἄλλοτε οἱ βοσκοὶ και αἱ αἰγες τῶν ανοίγουσι νέον μονοπάτι, διὰ να **αραδίξουν**, ἄλλοτε εγκαταλείπουσι και αφήνουσι να εκχερσῶθῃ παλαιὰ και γνώριμος οδός.

Ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐδίστασεν, ο μπάρμπα Κωνσταντὸς ἐπροτίμησε τέλος το βορειανατολικὸν μονοπάτι, και κατέβη ταχέως εἰς το ρεῦμα του Χαιρημονά. Ἄλλ' ἐκεῖ δεν δύναται να βαδίση τις, ἐκτὸς αν εἶνε δωδεκαετῆς παις, και ψάχνει διὰ καβούρια, την ἡμέραν. Ο δε κυρ Κωνσταντὸς ἦτο ἐξηκοντούτης, ἦτο νυξ και δεν ἐζήτει καβούρια. Το ρεῦμα της πηγῆς του Χαιρημονά, ἐνοῦμενον κατωτέρω με το ρεῦμα της Παναγίας Δομάν, σχηματίζει ποτάμιον κατερχόμενον εἰς την θάλασσαν δι' αποτόμου κατωφερείας, διὰ βράχων και μικρῶν καταρρακτῶν. Στιγμὴν τινα, καθ' ἣν ἡ σελήνη εἶχε κρυβῆ ἄνω εἰς νέφος, δεν εἶδε καλά, δεν ἐπάτησε στερεὰ, ὠλισθησεν ἀπὸ ἓνα βράχον κ' ἐπέσε με την κεφαλὴν και τον κορμὸν εἰς την ἄμμον, με τους πόδας εἰς το νερόν. Ο μπάρμπα-Κωνσταντὸς ἐκτύπησεν ἐλαφρῶς και ἐπόνεσεν, ἐκ του τιναγμοῦ μάλλον και του φόβου, ἢ ἐκ του κατάγματος. Εὐτυχῶς, ολίγω πρὶν, ὅταν εὐρίσκετο εἰς το ὕψωμα, ἐπάνω εἰς μέγαν υπερκείμενον βράχον, εἶχεν ἰδεῖ την ἀντλαμπὴν του μικροῦ ναῖσκου, ὅπου ἀρτίως εἶχε ψαλὴ ἡ Ἀνάστασις, και εἶχεν ἐννοήσει ὅτι δεν ἀπείχε πλέον πολὺ ἀπὸ τον Ἀγ. Ἰωάννην. Ζαλισμένος ἀπὸ την πτώσιν, ἤρχισε, με ὄσῃν εἶχεν ἀκόμη δύναμιν, να φωνάζῃ: «Ποῦ εἰσαστε; ποῦ εἰσαστε;» και την φωνὴν ταύτην εἶχεν ἀκούσει ο πρῶτος βοσκός, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει πρὸς στιγμὴν του ναοῦ διὰ να ἴδῃ πὼς εἶχον αἱ αἰγες του.

\*\*\*

Ο κυρ Κωνσταντὸς ἐσηκώθη χολαίνων, ἠκολούθησε τους βοσκούς, ἐφθασεν εἰς τον ναῖσκον, ὅταν ο ἱερεὺς εἶχεν ἀρχίσει τον **ασπασμόν**, ἐπροσκύνησε και ἔλαβε την θέσιν του εἰς τον χορόν. Ἐψαλεν εἰς ὅλην την λειτουργίαν, με ὅλον το πένσιμόν του και το πόνεμά του.

Ἐξῶ ὑπὸ το φέγγος της σελήνης, δεξιόθεν του ναῖσκου, ἔβρεμε γενναῖον πυρ, και ο μπάρμπα-Δημήτρης ο Καμπογιάννης ο ἐκ τῶν πλησιοχώρων της πολίχνης ἐλθὼν ποιμὴν, εἶχεν οβελίσει ἤδη ἓναν ἀμνὸν και τον ἔψηνε. Δίπλα του πρόθυμος διὰ να τον βοηθῆ ἐκάθητο, ἀκουμβῶν ἐπ' αὐτοῦ του τοίχου της ἐκκλησίας, ἀνθρωπίσκος τις ἐκ της πόλεως, ὅστις δεν εἶχεν ἐννοηθῆ ποτε και πὼς εἶχεν ἔλθῃ ἐκεῖ, ο Γιάννης ο Μπουκῶσης. Ἀνάμεσα εἰς την πυρὰν και εἰς τον τοῖχον, ο μπάρμπα-Δημήτρης ο Καμπογιάννης, με την κίτρινην ζωνάραν, το ξυραφισμένον γένειον και τον ἀγκιστροειδῆ μύστακα, εἶχεν ἀφήσει το μαχαίρι του μετὰ του θηκαρίου, και ο Γιάννης Μπουκῶσης ἀπὸ πολλῆς ὥρας δεν

είχε παύσει να ρίπτη το βλέμμα εναλλάξ, εις το ροδοκοκκινίζον σφαχτόν και εις το μαχαίριον. Αντικρὺ, παρά την ρίζαν ενός σχοίνου, ἴστατο μεγάλη οκταόκαδος φλάσκα. Εκ του τρόπου μεθ' ου ἴστατο ακουμβημένη εις το κλαδίον του σχοίνου εφαινετο πλήρης οίνου, μοςχάτου και μαύρου μεμιγμένου. Το ροδοκοκκινίζον σφαχτόν ἐκνιζε και ἐσιζεν εις το πυρ, η φλάσκα, ως ἄλλη κλώσσα καλούσα τους νεοσσοὺς της υπό τας πτέρυγας, εφαινετο καλούσα τους βοσκούς εις ευωχίαν υπό τους ατμούς της, ἔτοιμη να κλώξη και να φυσῆση εις την ελαχίστην επαφήν της χειρός, εις την ελαχίστην προσέγγισιν του χείλους εις την θηλήν της.

Δύο χωρικοί ὀρθιοι, πέντε βήματα μακράν του ψητού, της φλάσκας και του σχοίνου, ἴσαντο και συνωμίλουν ζωηρῶς. Εἶχαν εὖρη την ὥραν και τον τόπον να λογομαχήσωσι δι' ἓν χωράφιον τεσσάρων στρεμμάτων, περί του οποιου ἐμάχοντο ἀπὸ ετών.

Αντικρὺ, προς μεσημβρίαν, ἐπὶ του βραχῶδους λόφου, ἀνάμεσα εις πέντε βράχους, εις τρία μονοπάτια και εις κρημνόν, ευρίσκετο το διαφλονεικόμενον χωράφιον. Ο εις των χωρικών χειρονόμει, κ' εδεικνυε προς τα ἐκεῖ, και ισχυρίζετο ὅτι το χωράφιον το ἰδικόν του εἶχε σύνορον ακριβῶς τον τρίτον βράχον προς τα δεξιά.

— Εγὼ το ἡῦρα παππουδικό μου, ἔλεγε· δε ρωτᾶς και το Γιάννη της Ψαροδήμαινας, που εἶμαστε γειτόνοι, ἐδῶ και τριάντα χρόνια...

— Το σύνορο εἶνε μες τη μέση, ἀνάμεσα στον δεῦτερο και στον τρίτο βράχο, ἐκεῖ που βαθουλαίνει ο τόπος, διετείνεται ο ἄλλος χωρικός· φαίνεται ἀκόμη που ἦτον, τον παλαιόν καιρό, ἀποσκαφή....

— Κοδζάμ-βράχος, ἀντέκρουσεν ο πρώτος, κ' ἐγὼ θα πάω να γυρέψω ναυρῶ την ἀποσκαφή, για να την κάμω σύνορό μου;....

Ο μπάρμπα-Δημήτρης ο Καμπογιάννης ἤρχισε να γυρίζη ἀμελέστερον την σούβλαν με το σφαχτόν, και η προσοχή του ὅλη ἀπερροφήθη υπό των δύο χωρικών και της λογομαχίας των.

Ο Γιάννης ο Μπουκώσης ἔλαβε σιγά-σιγά το μαχαίριον το ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ το θηκάριόν του, ἔκοψεν ἐπιτηδείως τεμάχιον ἀπὸ τα νεφραιμιά του σφαχτού, το οποιον ἔπαυσε σχεδόν να περιστρέφεται, και το κατεβρόχθισεν ἀπλήστως.



Ο μπάρμα-Δημήτρης ουδέ παρατήρησε καν την κλοπήν και την λαιμαργίαν του ανθρωπίσκου. Εξηκολούθησε να προσέχη εις τους δύο ερίζοντας.

— Και είνε και μέσα στο μπολέτι καθαρά γραμμένο, έλεγεν ο πρώτος των δύο· το πήγα στον παπά-Λευθέρη, που ξέρει να διαβάξη τα παλαιά γράμματα, και μου το διάβασε τόσαις φοραις.

— Από μπολετιά δεν ιδρώνει εμένα το μάτι μου, αντέλεγεν ο δεύτερος· σαν έχης όρεξι, δεν πας στον μπάρμπ' Αναγνώστη τον Αγέλαστο, να σου φτιάση όσα ψεύτικα μπολετιά θέλης...

Ο Δημήτρης ο Καμπογιάννης επρόσεχεν όλος εις την λόγομαχίαν των δύο αγροτών. Ο Γιάννης ο Μπουκώσης έλαβεν εκ νέου το μαχαίριον, το οποίον δεν είχεν επιστρέψει εις το θηκάριόν του, έκοψε δεύτερον, γενναιότερον τεμάχιον από το μισοψημένον σφαχτόν, και το κατέπιε μονοκόμματον.

Η έρις των δύο χωρικών εξηκολούθει, και η προσοχή μεθ' ης την παρηκολούθει ο Καμπογιάννης ήτο αδιάπτωτος. Ο Μπουκώσης, όστις ενόει την μυστηριώδη γλώσσαν της φλάσκας, δι' ης αύτη εκάλει τους φίλους της, ως η κλώσσα τους νεοσσούς της, έκαμεν έν βήμα με τον δεξιόν πόδα, εν σχήματι ορθής γωνίας, δεύτερον βήμα με το αριστερόν γόνυ εις το έδαφος, εξηπλώθη τετραποδιζων, επλησίασεν εις τον σχοίνον, και λαβών την μεγάλην οينوβριθή φλάσκαν την επλησίασεν εις τα χείλη του, και έπιε γενναίαν δόσιν απνευσιτί.

Είτα, φύσει φρόνιμος και γνωρίζων ότι, αν έκαμνε και τρίτην απόπειραν κατά του σφακτού, ήτο φόβος μη φωραθή επί τέλους,



επέστρεψε παρά τον τοίχον της εκκλησίας, ολίγον τι απώτερον της πυράς εμαζεύθη κ' εφαινετο τόσοσ άκακος και νήσις, ως να μην είχε πασχάσει όλως.

\*\*\*

Όταν, αφού ο ιερεύς εξήλθε τελευταίος από της λειτουργίας, και εστρώθη η τράπεζα εις τα πρόθυρα του ναού (ήτον περί τα γλυκοχαράματα), ο μπάρμπα- Δημήτρης ο Καμπογιάννης επεχείρησε να τεμαχίση το ψητόν, παρετήρησεν ότι κάτι έλειπεν από τα νεφραιμιά, αλλ' εκαμώθη ότι δεν εννόησε τίποτε, και αποτεινόμενος προς τον Γιάννην τον Μπουκώσην, είπε:

— Κύτταξε!... Περίεργο... Δεν είνε παράξενο να γεννήθηκε σακάτικο αυτό το αρνί, παιδί μου Γιάννη.

Εξηκολούθησεν ησύχως να κατακόπη το ψητόν, είτα επανέλαβε:

— Πολλά παράξενα σημεία και θάμματα γίνονται 'ς αυτά τα στερνά τα χρόνια... Για βάλε με το νου σου, να φέρω αρνί σακάτικο γεννημένο απ' τη μάνα του, και να μην το καταλάβω!.. Τι να γένη, ας έχη δόξα ο Θεός!

Ο Γιάννης ο Μπουκώσης δεν είπε γρυ. Αλλά την τελευταίαν στιγμήν, καθ' ην παρετίθετο επί της τραπέζης το ψητόν, ο μπάρμπα-Δημήτρης έκρουσεν επιτηδειώς τας δύο στάμνας του νερού οπού είχεν ακόμη γεμάταις, κ' επαρουσίασεν εις την τράπεζαν δύο άδειαις, λέγων ότι δυστυχώς είχε λησμονήσει να στείλη εγκαίρως εις του Χαιρημονά την βρύσιν να πάρη νερόν, και ήτον ανάγκη να υπάγη τώρα κάποιος.

— 'Σ εσένα πέφτει ο κλήρος, παιδί μου Γιάννη, είπεν αποτεινόμενος προς τον Μπουκώσην. Σύρε να γεμίσης τα δυο σταμνιά, νάχης την ευκή του παπά μας, και σε καρτερούμε, δεν τρώμε... Πάρε και μια αναμμένη λαμπάδα να βλέπης στο δρόμο, και πάτει γερά, ώμορφα ώμορφα... να μη σπάσης τα σταμνιά, και το πάθης σαν το τραγουδι που λένε... και μας αφήσης κ' εμάς χωρίς νερό.

Ο Γιάννης ο Μπουκώσης επεθύμει ν' αρνηθή, αλλά δεν ετόλμα. Εφορτώθη τα δύο σταμνιά κ' εξεκίνησε διά την πηγην του Χαιρημονά, ήτις απείχε περί τα δύο μιλια, και ήτις έτρεχε τόσοσ φειδωλή ως το δάκρυ των εξηντλημένων οφθαλμών. Εχρειάζετο σωστήν μίαν ώραν διά να υπάγη να γεμίση τα σταμνιά και να επιστρέψη.

Ευθύς ως ανεχώρησεν ούτος, ο μπάρμπα-Δημήτρης ο Καμπογιάννης, έβγαλεν εις το φανερόν τας δύο πλήρεις στάμνας, και επειδή ο ιερεύς δεν εννόει, εξηγήθη και είπεν: — Είχα νερό, μα ήθελα να τονε παιδέψω, τον αφιλότιμο... Ακούς εκεί, να μου κάμη γρουσουζιά χρονιάρα μέρα, να μου κόψη μεζέδες απ' το σφαχτό, ενώ το έψηνα, και να μην πάρω κάβο!...

\*\*\*

Όταν επέστρεψεν από την βρύσιν του Χαιρημονά, φέρων τα δύο σταμνία ο Γιάννης ο Μπουκώσης, ήτο ήδη ημέρα, το ψητόν είχε καταβροχθισθή, και μόνη η διακριτική φιλαδελφία της θειά Μαθηνώς της Ψευτομετάνισσας, και της θειά Σεραϊνας, της σημαιοφόρου των πανηγυριών, του είχε φυλάξει ολίγα τεμάχια του αμνού διά να φάγη και κάμη Λαμπρήν, ο πειναλέος ανθρωπίσκος.

## ΤΕΛΟΣ

---

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩΝ ΗΛΙΑ Ν. ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΡΓΑ Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΚΑΙ ΠΩΛΟΥΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩ ΗΜΕΤΕΡΩ  
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	ΔΡΑΧ. 2.50
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	« 2.50
ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ	« 2.50

---

1) Κούτρης, (ήτοι κέσφος = κεφαλάς) καλείται παρ' ημίν το αβάπτιστον άρρεν, **Κοσσού** δε το θήλυ· **Δράκος** και **Δρακούλα**, καλούνται τα βαπτισμένα βρέφη, κατόπιν δυσχερούς τινος ή επιφόβου και αντιπαθούς νόσου, οίον σπασμών, επιληψίας, κτλ. λαμβάνοντα την προσηγορίαν ταύτην ως αλεξητήριον και φυλακτικόν κατά πάσης βασκανίας. Εν τω κειμένω ο Κούτρης = σπανός.

2) άσ'βος, άσουβος = άβυσσος.

3) Αι Πράξεις των Αποστόλων αναγινώσκονται, κατά το αρχαίον Τυπικόν, εν τοις ιεροίς μοναστηρίοις αφ' εσπέρας του Μ. Σαββάτου, προ της Παννυχίδος δηλ. και του όρθρου του Πάσχα.

4) Ιδιόρρυθμα λέγονται τα μοναστήρια όσα δεν είνε Κ ο ι ν ό β ι α, δεν τηρούσι δηλ. την αρχαίαν αυστηράν κοινοβιακήν τάξιν.

Alexandros Papadiamantis

\*\*\* END OF THIS PROJECT GUTENBERG EBOOK EASTER TIME SHORT STORIES \*\*\*

\*\*\*\*\* This file should be named 31653-h.htm or 31653-h.zip \*\*\*\*\*

This and all associated files of various formats will be found in:

<http://www.gutenberg.org/3/1/6/5/31653/>

Produced by Sophia Canoni

Updated editions will replace the previous one--the old editions will be renamed.

Creating the works from public domain print editions means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg-tm electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG-tm concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for the eBooks, unless you receive specific permission. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the rules is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. They may be modified and printed and given away--you may do practically ANYTHING with public domain eBooks. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

\*\*\* START: FULL LICENSE \*\*\*

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg-tm mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg-tm License available with this file or online at [www.gutenberg.org/license](http://www.gutenberg.org/license).

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg-tm electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg-tm electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg-tm electronic works in your possession.

If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg-tm electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg-tm electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See

paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg-tm electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg-tm electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg-tm electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is in the public domain in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg-tm mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg-tm works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg-tm name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg-tm License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check

the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg-tm work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country outside the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg-tm License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg-tm work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)

1.E.2. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is derived from the public domain (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the

work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg-tm trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg-tm electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg-tm License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg-tm License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg-tm.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg-tm License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg-tm work in a format other than



"Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg-tm web site (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg-tm License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg-tm works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg-tm electronic works provided that

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg-tm works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies

you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he

does not agree to the terms of the full Project Gutenberg-tm License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg-tm works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any

money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg-tm works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg-tm

electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from both the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and Michael Hart, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable

effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread

public domain works in creating the Project Gutenberg-tm collection. Despite these efforts, Project Gutenberg-tm electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a

computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg-tm trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg-tm electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg-tm electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg-tm electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg-tm work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg-tm work, and (c) any Defect you cause.

## Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg-tm

Project Gutenberg-tm is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg-tm's goals and ensuring that the Project Gutenberg-tm collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg-tm and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at [www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)

## Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's principal office is located at 4557 Melan Dr. S. Fairbanks, AK, 99712., but its volunteers and employees are scattered throughout numerous locations. Its business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the

Foundation's web site and official page at [www.gutenberg.org/contact](http://www.gutenberg.org/contact)

For additional contact information:

Dr. Gregory B. Newby  
Chief Executive and Director  
[gnewby@pglaf.org](mailto:gnewby@pglaf.org)

#### Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg-tm depends upon and cannot survive without wide spread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg Web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: [www.gutenberg.org/donate](http://www.gutenberg.org/donate)

Section 5. General Information About Project Gutenberg-tm electronic works.

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg-tm concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg-tm eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg-tm eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as Public Domain in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our Web site which has the main PG search facility:

[www.gutenberg.org](http://www.gutenberg.org)

This Web site includes information about Project Gutenberg-tm, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.







